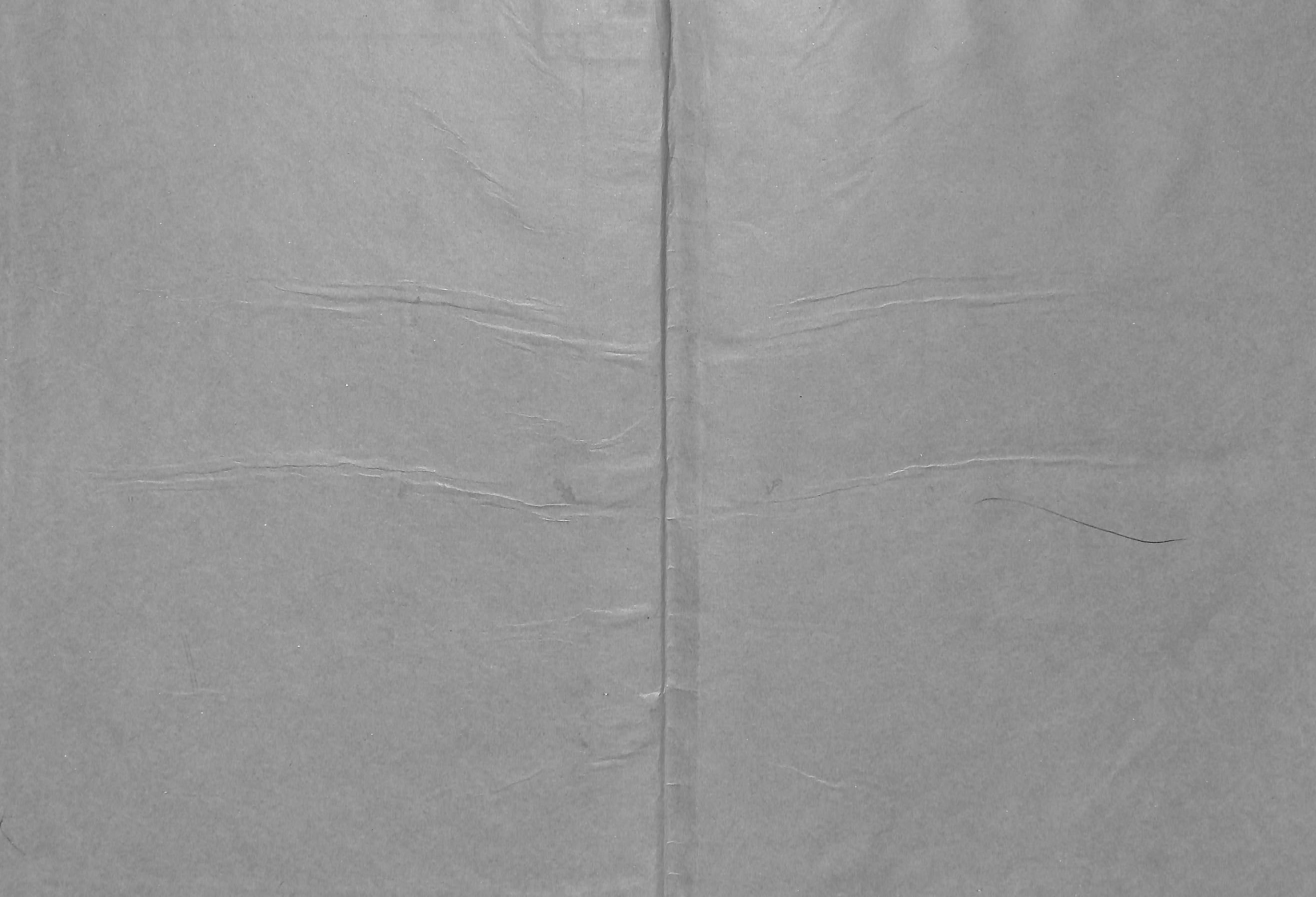

4780

891. 99

4. 26

Ա. Ռ. Ա. Ջ. Ի. Ն.

ՄՐՄՈՒՆՁՔ

2003

891.99

Գ-26

Յ. Թ. ԳԱՅԱԵԱՆ

120

էպ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՄՈՒՆՋՔ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1885 - 1888

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ
—
1889

2061

1863
39

Ձ Օ Ն

ԱՆՄՈՆՈՎԱԿԱՆ ՍՐՐՈՑ

Ա Ռ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԱՐԻ ՔԱԹԱՐԻՆ ՄԱՆԻՍԱՃԵԱՆ

Ապրիլ տասներկու . գարնան գոգերէն
Թափած ծաղիկներ զիրա քո գերէն .
Ա՛յդ օր՝ ծաղկատիպ դստրիկ մի անգին
Աչերդ ես բացեր 'ի լոյս սյս կեանքին :

Ապրիլ տասներկու . տարի մը յառաջ
Թողինք անցելոյն վիշտերն ու հառաչ .
Ա՛յդ օր՝ զերդ 'ի փունջ ծաղկունք ցօղագին՝
Սիրտք մեր կապեցան սիրոյ օղակին :

Ապրիլ տասներկու . արդեօք ի՞նչ ընծայ
Կըրնամք եղլըղել, յոր սիրա քո ցընծայ .
Դու զարդ քո սեռին , զարդի չես կարօտ ,
Ծաղիկ սիրաբոյր , ի՞նչ պէտք քեզ նարօտ :

Սոխակն իւր գեղգեղ որօ՞ւ կը պարտի
— Անշուշտ զայն յուզող գողարիկ մի վարդի .
Քնարս յուզեցիր . գոհ եմ . եւ արդ իմ
« Մըմունջքս Առաջին » ՄԱՐԻ , քե՛զ պարտիմ

Սիրոյդ սուրբ խորան սրտիս խօրերէն՝
Կուզես գիտնալ թէ ինչե՛ր ծորեր են .
Սէր վիշտ՝ աղբերակք սրտիս հառաչին՝
Երգել ինձ տուին « Մըմունջքս Առաջին » :

Ստեպ զայն կարգա , հօգեակ կուսային ,
Երգէ՛ զայն 'ի լուր տաղիցս Մուսային .
Մատանցդ 'ի ներքեւ սրտիդ 'ի յատակ
Անմահ թող եղնի սիրոյս յիշատակ :

Քոյդ Յաւերթ
Յ թ. ԳԱՅՍԵԱՆ

Ապրիլ 12. 1888

Մարտի 12-ին Անթուրիոս վարժարան

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

« Նուիրական է ինձ համար ամէն նոր սկսող բանաստեղծ : որչափ ալ փոքր լինի իւր տեղը մատենագրութեան մէջ՝ միշտ մեկուսի պիտի քաշուիմ ճամբայ տայու նորեկ բանաստեղծի մը : »

Վ. ՀԻԿՈ

Ներկայ երախայրիքս 'ի հրապարակ հանելով՝ ուշագրաւ երկ մի հրատարակած լինելու համարումն չունիմ բնաւ : Թո՛ւովուն միմունջներով Պոնտոսի տարեւոր ու դարաւոր լուծիւնն աղմկելու յաւակնուծիւն ստացայ այն ջերմ համակրանքէն զոր՝ իբր գաւառացի քերթող դեռափոր՝ վայելցի բազմիցս եւ 'ի բազմաց : Գրիցս համեստութիւնը առ իմ կուտայ ինձ հաւատարու զի այդ համակրանքն յայտնուած են ինձ՝ ներկային մէջ զիս խրախուսելու եւ յաւէտ ապագային մէջ 'ի լաւ ա՛նդը մղելու նպատակաւ : օրինեա՛լ խրախոյս, օրինեա՛լ նպատակ :

Հաւաքածոյս կազմող քերթուածոց մի նշանաւոր մասը պատանեկան է . բայց նիւթոց եւ ոճոյ զանազանութիւն՝ յուսամ, համապատասխանէ շատերու հասակին ու ճաշակին :

Ըստ որում զառաջինն կ'իջնեմ յասպարէզ՝ Աւոնեան բարձանց ընտելացող ու Պառնասի ամբրոսական ամպերն ծծող բանաստեղծք թող հաճին ներողամիտ ակնարկներ ու խրախուսիչ ժպիտներ ուղղել այնմ՝ որ դեռ մուսաներու լեբան ստորոտը կը դեգերի եւ կը խայտայ վայրի ծաղիկներ քաղելով ու թիմեռն հալածելով :

17 Մայիս 1889
Մարգրուս Անարդի Գոյիմ

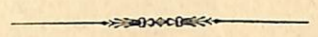
Յ . Թ . Գ .

Ն Ի Ն Զ Ի Ն

Մ Ր Մ Ո Ւ Ն Զ Ք

Պ Ի Բ Է

Եր անկողնոյն մէջ քնքուշիկ
կը քընանար մուշիկ մուշիկ .
Կարմրուկ շրթներն շարժէր նա մերթ
Որպէս զեփիւռն՝ վարդի մը թերթ .

Խօսէր հարկաւ , սակայն որո՞ւ . —
Մայրը քոյրը էին հեռու .
— Անրուր ծայնով՝ բայց շեշտագին
Հարցեր կ'ուղղէր իւր հրեշտակին .

Իւր վերմակին տակ քնքուշիկ
կը քընանար մուշիկ մուշիկ .
Շարժէր մերթ իւր գիրուկ ձեռներ ,
Պիտի կարծես բան մը բըռներ .
Ա՛հ , ինչ կուգէր , արդեօք ինչե՞ր . —
Իւր պէպէկը անդին ննջէր .
— Կուգէր հարկաւ թեւովք իւր գիրգ
Իւր հրեշտակին թռչիլ ի գիրկ :

Իւր բարձրին վրայ կակուղիկ
 Կը քընանար պուղիկ պուղիկ .
 Շարժէր երբեմն այտերն իւր գէր .
 Մինչ Սիրանոյշ անդին կերգէր .
 Ժըպտէր հարկաւ , սակայն որո՞ւ —
 Մի՞թէ անտես Հուրիներու .
 — Ժըպտէր անոյշ եւ հեշտագին
 Իւր պահապան Հրեշտակին :

Քրտանց մանրիկ մանրիկ ցօղեր
 Իւր ճակատը են ողողեր .
 Այտերն ու թուշ՝ նրման վարդին —
 Մի՛ համբուրէք որ չաղարտին .
 Արտեւանանց տակէն աչուին
 Ժըպտով մ'անոյշ ժըպտիլ թուին ,
 Որպէս ասողեր ջուխտ գեղեցիկ՝
 Ամպոց ներքեւ յոյժ Թափանցիկ :

..

Տանեաց վերեւ խումբ մը ծիծառ
 Խումբ մ'ալ թըռչունք ծառոց 'ի ծառ
 Թըռչտելով կերգեն արդէն
 Եւ մեր սրբտերն կը կախարդեն .
 «Ջարձիք» կերգեն . զարմունն ամէն ,
 Անուշ ձայն մը լըսուի ժամէն .
 Մեծ ու պզտիկ կերթան գունդ գունդ ,
 Սուրբ կամարներն շարժել 'ի թունդ :

Եւ կոխելով մայրիկ մ'անոյշ՝
 Ի ծայր ոտքին զգոյշ զգոյշ
 Եկաւ հայեացք մ'ուղղել դըստեր ,
 Ոյր բարձին քով հրեշտակն նստէր .
 Հեւքը զրսպեց աղօծք ըրաւ
 Շեշտով անլուր հոգեգրբաւ .
 Եւ շուրթքն հրպեց ճակտին աղջկան ,
 Որպէս ի սեմ նուիրական :

Կամաւ կամ ոչ , — զայդ չը գիտեմ
 Զայն հեշտախիւ թողեց Լոգեմ :
 — Ոսկի ցանեց գարնան արեւ
 Եւ համայնից տուաւ բարեւ .
 Նա չը մոռցաւ գէթ մի քանին
 Իւր ցոլքերէն՝ պատուհանին
 Քօղին մէջէն շըղարշամել՝
 Փիբէի ջինջ ճակտին կամեւ :

Անդուստ ահա քոյր Սիրանոյշ
 Շունչը բունած զգոյշ զգոյշ
 Կուգայ 'ի դուռն քընարանին ,
 Ուր իւր ոտներ կը վարանին .
 Բայց վերջապէս կամաց կամաց
 Դուռը բացաւ , եւ իւր դիմաց՝
 Ի՞նչ տեսնէ լաւ , — Փիբէ զարմած՝
 Սեղմիւ շըփէր ճակատն իւր թաց :

Վազեց յանկարծ Փիբէի քով ,
 Եւ նըբալար իւր շըթունքով
 Համբոյր դըռոյմեց նորա սիրուն
 Թուշին , այտին ու շըթներուն :
 Պըլլուեցան երկու քոյրեր ,
 Խառնուեցան երկու բոյրեր .
 Նոցա շունչը բուրէր կարծես
 Եղեմնարոյր զեփիւռի պէս :

—

Քո անկողնոյդ մէջ քնքուշիկ
 Կարծեմ քնացար շատ անուշիկ .
 Լըսե՛ս Փիբէ թուշնոց ճիւ ճիւ ,
 Որքան քաղցրիկ կերգեն հրճիւ .
 Դոքա քեզմէ կանուխ զարթեան
 Երգել զմաղթանս առաւօտեան .
 Կուգե՛ս անոնց ըլլալ ընկեր . —
 Ծընգան վըրայ ըսէ՛ Հայր մեր :

—

Քոյր իմ տեսայ ես այս գիշեր
 Մէկը, զոր մայրս մերթ կը յիշէր,
 Մագերուդ պէս ունէր մագեր .
 Իւր շրթներէն մեղր կը վազեր,
 Թեւեր երկու ուսին կային
 Աչքերն նըման լուսինկային .
 Այտէս պագաւ հինգ վեց անգամ, —
 Ո՞վ էր արդեօք, գիտնալ ցանկամ:

Անոյշ փրբէ, Աստուած Պապան
 Քեզ կը խրկէ մի պահապան,
 Ոյր թեւերն քեզ շրջապատեն
 Մեր մայրիկը քնացած ատեն .
 Կուզես կարծեմ սրտիդ խորէն
 Շնորհակալ ըլլալ իրեն,
 Որ քեզ տուաւ քունս մ'անուշիկ
 Քո անկողնոյն մէջ քընքուշիկ:

Տե՛ս, տե՛ս, փրբէ ի՞նչպէս փայլի
 Բարձիդ կերպան, որպէս հայլի .
 Այգուն զովիկ ժամք երբ հասին՝
 Մէկ կտորովն այս կերպասին
 Պատրաստեցի մի շրջագգեստ

Քո պէպէկին համար համեստ .
 Թէեւ նա լոկ խնդալ գիտէ
 Բայց շնորհակալ չըլլա՞ր միծէ:
 Քեզի համար ոչինչ պակսի,
 Ունիս զգեստ դու մետաքսի,
 Ունիս ծնողք, քոյր պահապան,
 Խաղալիկներ եւ անուշ բան:
 — Պէպէկդ անդին դեռ կըսպասէ
 Շըրջագգեստին նոր կերպասէ .
 Կուզե՞ս շուտով երթանք իր քով, —
 Աղօթքդ ըսէ ճիշդ այս դիրքով: .....

Փրբէ եկաւ վերայ ծընգան,
 Յիւր թռիռովուն շրթանց ընկան
 Անուշբուրիկ քանի մ' բառեր
 Զորս իւր մօրմէն փոխ էր առեր:
 Իւր պահապան Հրեշտակն իսկոյն
 Այն բառերէն մի գոյնզգոյն
 Փընջակ կազմեց եւ զայն իւր հետ
 Առաւ, տարաւ, եղաւ անհետ:

1888 Մայիս 10

ՈՐԲՆ ԱՌ ՍՈՒՆԿ

Ուր ձայնովդ ա՛ն տխակ սփոփ մ'եղար դու հիգիս
 Գեղգեղներուդ ՚ի հոսան հալեցուցիր սառ հոգիս .
 Ի գուժ թուի շարժեցաւ երկին անգուժ, անողոք՝
 Անտերունջիս մեղմելու զարտասուայեղդ դառն բողոք:
 Ի մոռւթեան, ա՛ն զքեզ միայնուժեա՛ն մըտերիմ,
 Զքե՛զ եւեժ ես գըտի սըրտիս ընկեր հաւ՛տարիմ .
 Բաղդը դժնէ իւր դիմօք խոժողեցաւ իմ գուարթ
 Դէմքին որ փոյթ խամրեցաւ որպէս գըոյդ քարուր վարդ:

Եւ արդ, սոխակ, քեզ պատմեմ խորը սըրտիս թէ ի՞նչ կայ,
 - Հոն վիշտ մը կայ միայնակ դանդաղ պառկած վի՛շտ մ'հըսկայ
 իմ մանկական բերանին փափուկ կապանք երբ լուծան
 « Մա՛յր իմ, մա՛յր իմ » շրթունքէս սըրտիս հոսեց նախընծան.
 Որոյ փոխան անդ իսկոյն երկու աչկունք իմ աչքիս
 Հանդիպեցան ժպտալիւր պարարեղու ջինջ հոգիս,
 Աչկունք էին թէ ասաղունք, եւ այն մա՛րդ էր թէ հրեշտակ,
 Թափանցեցին դեռաբաց վարդ սրտիկիս ի յատակ.
 Զերկին համայն նշմարել մէջ այն աչաց ինձ թուէր
 ժըպիտք որոց զինչ ասուպ խաղս առնուին վայր ի վեր.
 Մեղոյշ շրթներ եւ անա — քաջ կը յիշեմ ես այսօր —
 Ողորցեցին ի համբոյր՝ վառ այտերը իմ բոսոր.
 Հրեշտակ չէր այն, ա՛հ, սոխակ, այլ հրեշտակի մի ընկեր,
 Որ անշաւիղ մոլորեալ կարծեմ մեր տունն էր ինկեր.
 — Մայրի՛կն էր այն սիրակամ, մայրի՛կս էր այն խանդակամ
 Որ համբուրէր զիմ այտեր ու կը պաշտէր զիմ ճակատ.
 Եւ ասէի հանապազ իմ մայրիկին ի համբոյր,
 Ծաղիկ մ'որպէս արեգին ի շողս ասի խնկաբոյր.
 Ես ալ ծաղկի, կըսէին, նըմանէի զոր Աստուած
 Իւր դրախտէն խելով իմ մայրիկին էր տուած:
 Կուրծքին վերայ զիս յորժամ սեղմէր կրկին եւ կրկին,
 Անդ խորհէի թէ Աստուած հաստատած է զիմ երկին.
 Եւ շունչն որպէս զեփեւուն ծաղիկներուն տայ աշխոյժ՝
 Շունչն ալ անուշ մայրիկիս՝ հոգւոյս մարմնոյս բաշխէր ոյժ.
 Իւր աչերէն ու սրտէն սրտիս ի մէջ մ'անհուն սէր՝
 Որպէս գիշերն ի բաժակ ծաղկանց ցօղեր կը հոսէր.
 Այսպէս սոխակ, իմ մայրը զիս՝ տարիներ շուրջ քըսան
 Սիրեց պաշտեց, ընդ յանկարծ սեւ սեւ օրեր երբ հասան.
 Աշնան արդէն եղանակ ծառոց զարդը բօծաբէր.
 Ճակտին վերայ սառէին երբ իւր քրտունք բօծաբեր.
 Ինքն ալ, աւաղ, խորշակին շունչէն մահուան կերեւէր
 Թէ դալկացած հողամէտ մի դողդոջուն տերեւ էր.
 Վերջի՛ն անգամ համբուրեց զիս սառուցեալ իւր շրթամբ
 Վերջի՛ն նայուած մ'արձակեց, լափել սըրտիս զսեաւ ամբ.
 Եւ ապա խամրեցա՛ւ, սըրացա՛ւ ի յերկին
 Երգելու եւ յաւէժ նիւթ տալու իմ երգին,
 Ա՛հ սե՛ւ օր, սե՛ւ երկին . . . զայն տուին ցուրտ հողին
 Եւ ըսին իրերաց « Աստուած գըթայ ո՛րք տըղին. » »

Ո՛րք մ'եմ սոխակ, սրտաբեկ, ո՛րք մ'եմ սոխակ աղեկէզ,
 Արտասուայեղոց հէգ որբիս վիճակակից գըտի գքեզ.
 Գիշերային լուռեան մէջ երգելու չես խի՞ծար
 Զի քեզ ուսոյց անհուն Սէրն որբոց լինել մըխի՞ծար.
 Դո՛ւ ալ սակայն վարդերէդ զիրկ մընացիր եւ այրի,
 Իմոյն հանգոյն հրդեհեալ քո սըրտիկը եւ կայրի.
 Երգէ՛ ուրեմն, իմ սոխակ, երգէ՛ անդուլ, քո երգը
 Տակաւ տակաւ կը բուժէ սրտին, հոգւոյն իմ վէրքը.
 Գընա՛, Թառի՛րբայց երբեմն իմ մօր շիրմին ի վերայ
 Ուր մահաշունչ մի քամի ա՛հ հիծեղով կը սուրայ.
 Գընա՛ սոխակ, ամայի խոր լուռեան գըղթայն
 Խըզէ՛, փշրէ՛ եւ պարզէ վշտահարաց պողոտայն.
 Քե՛զ հետեւիմ պիտ՝ անշուշտ ե՛ւ գիշերայն ե՛ւ այգուն՝
 Անդը հոսելու քեզի հետ երգն ու շի՞ծը իմ հոգուն:

Սեպ. 1886

Ի ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ

ԳԵՂԱՆՈՅՇ - ԱՆՆԻԿ

Երկի՛ն, Երկին, անձիր անհուն,
 Ո՛ր այն արդեօ՛ք աստղ շողադուն
 Լքակապոյտ գեղջ կամար
 Թողեց, զաշխարհս եւ անհամար,
 Կարուսելով զիւր բովիչ փայլ
 Անկաւ ի խոր վրձին մըրայ.
 Ո՛ր աստղ արդեօ՛ք ի վայր իջաւ
 Գեղով փայլով ի սպառ շիջաւ.
 Միքէ Աճճի՞կն այն Գեղանոյշ
 Պիտէր լրնուլ տեղին բնոյշ
 Անփայլ անգեղ
 Այն հէ՛զ աստեղ

Մրնոյ՛ք իւր հէզ
 Եւ սրտաբեկ՝
 Փոխան մէկու
 Աստղեր երկու
 — Աչե՛ր Աճճիկին —
 Տօնեն առ երկին:

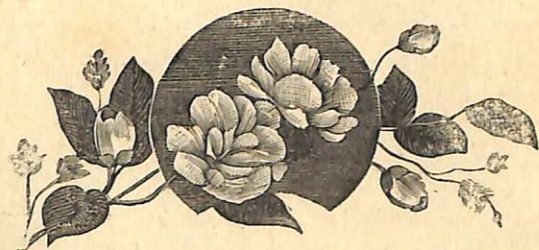
Երկի՛ն, երկին, հոյ պարափոհն
 Միքէ ծաղկո՛ւն կը պակասին.
 Ո՛ր աշտանակ կամ սխեղ արդեօ՛ք
 Զեն զարդարուեր սուրբ սարդենեօ՛ք.

Ո՞ր այն արդեօք սրբոյ քրնար
Պիտի ունել քրքուուն մի լար .
Ասա՛ երկին , ցիս աստանօր ,
Է՞ր կր խրիս ծաղիկն աղուօր .
— Միքէ ԱՆՆԻ՞կն այն Գեղանոյշ
Սրտով արդար , շունչով մեղոյշ
Խրնկէ պիտի
Ջեքեր երկնի .

Մայրն սիրակար ,
Հայրն խանդակար ,
Երկնի՛ խօսուն
Եւ սիրասուն
Տուին հրեշտակիկ
Գեղանոյշն ԱՆՆԻկ :

Երկին , երկին , Փրկչի՞ն միքէ
Ականակուռ եւ մարգրտէ
Թագին վերայ կր պակսէր անդ
Գեղաշողշող մի աղամանդ .
Կր կարօտէ՞ր սրբոց կանառ
Ձայնի մ'անոյշ , երգի մ'աննառ .
Ասա՛ երկին , ցիս աստանօր ,
Միք՛ հրեշտակնե՞ր կազմես նոր նոր .
Արդեօք գԱՆՆԻ՞կն այն գեղանոյշ
Տանել ընտրես զգոյշ զգոյշ ,
Փրկչին բագին
Տալ փայլ մ'անգին :

ԱՌ ՏԻԿԻՆ Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

— Գեղանուշին
Մնողէն ուշիմ
Տուին դաշնակ
Մ'երկնանուագ

ԱՆՆԻկ ձայնիւ նուրբ
Կերգէ « Ստորք , ստորք , ստորք »

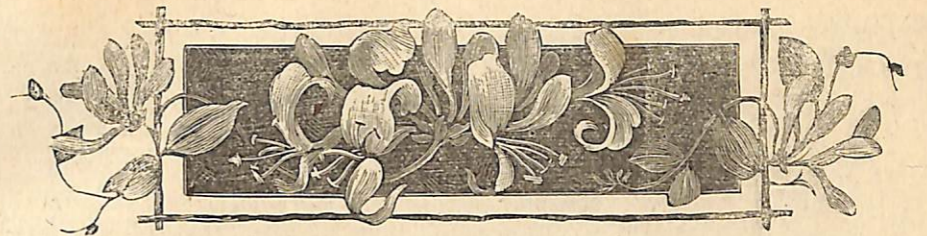
Գեղանուշիկն արդէն ԱՆՆա
Էին 'ի լուր միշտ Ողասննա
Կր յեղյեղէ սրտով գուարք ,
Ուր գետեղել գայ երկնի վարդ :
Սրբուհիկրն Գեղանուշիկ
Ասող մ'եղաւ որ յուշիկ յուշիկ
Փայլով մ'անանց , գեղով մր պերն
Պիտի փայլի դարեր անվերջ :
Նորա բնոյշ մատներն անշարժ
Դաշնակելու եղան արդ վարժ .

Հօրն , մօրն պարկեշտ
Երգէ հրամեշտ :

— Մինչ Գեղանոյշ
Երգէ անոյշ
Ձեռն 'ի բնար
Ջուարբարար ,

Հրնուեցէ՛ք դուք սրտանց ,
Ձի յերկինս ունիք գանձ :

Սեպտ. 1885

ԱՉԱԶՈՒՐԿ ՎԻՐԳԻՆԷ

Վիրգին , Արշակ , Մանուշակ ,
Երեակ ընկերք անուշակ ,
Հետ իրերաց ընդ միշտ հաշտ
Էին զաւկունք բարեպաշտ .

***

Թէեւ արեգ պաղպաջուն ,
Լուսին համեստ ամպաջուն ,
Եւ բայք աստեղց կարկաջուն
Կր փալիւրան դողդոջուն ,
Շըռայլելով՝ շող առատ
Ի ծոց վարդին անարատ ,
Ոսկեթուրիկ եւ հանանջ
'Ճակատ կուսին եւ ի լանջ ,
Երկին սակայն ոչ երբէք
Ունի ժրպիտ աղջկան մ'հէք .
Ձի Վիրգինէ — երէց քոյր —
Մօրն 'ի ծոցոյն ծընաւ կոյր .

Գարնան դաշտերն ու պարտէզ
Եւ ծաղիկներ դէզ առ դէզ
Գերազանցեն միշտ զիրար

Ի թոյր 'ի գեղ անհաւսար .
Սրտից , աչաց մեր զուրուշ
Գըրաւելով մեղմանուշ՝
Կը նըկրտին ածել յուշ
զվիւրինական հողն անփուշ .
— Գարուն սակայն ոչ երբէք
Ունի ժրպիտ աղջկան մ'հէք .
Ձի Վիրգինէ — երէց քոյր —
Մօրն 'ի ծոցոյն ծընաւ կոյր .

Դաշտն եւ պարտէզ ծաղկապատ ,
Խոպան , անբեր անապատ
Ոչ ինչ տարբեր յիրերաց
Եւն Վիրգինեայ փակ աչաց .
Սակայն բարին Աստուած Հայր՝
Խեղճ Վիրգինեայ մատանց 'ծայր
Դըրաւ աչեր զգայուն
Որ ոչ գիտեն լինել քուն .
Աչովն մատանց ժիր Վիրգին
Կարդայր զբանս Սուրբ Գրքին ,
Որ անդադար մխիթար
Եղաւ սրտին վշտահար :

1863 39

Աչովն հոգւոյն՝ սրտին մէջ
 Զգայր Վիրգին լոյս մ'անշէջ,
 Որով գոգցես սուրբ անճառ
 Էից տեսնէր գլահառ,
 Ոյց 'ի քընար՝ օր առաջ
 Խառնել ցանկայր զիւր հառաջ .
 Եւ յաւելուլ ըղձայր միշտ
 Ի սպաս փրկչին մի նա
 Այս էր իւր երգ եւ այր
 Որ բուրելով խնկահոտ՝
 Ոլուն ոլուն 'ի յերկին
 Սըրտէն թըւէր հեշտագին .

Ահաւասիկ կոյր Վիրգին
 Աստուածաշունչն 'ի գրկին
 Բացեր կարդայ սըխրագին
 Սեկնաբանէ 'ի հարկին .
 Տե՛ս, զի՞ հեշտիւ աստանօր
 Ի լուր քրոջն եւ եղբօր
 Կարդայ ուշիւ զՍաղմոս
 Վ մեղրահոս :
 Օժտեց սրտով մ'Թանկագին,
 Որով աշխարհ այս մըթին
 Փոխարկեցաւ 'ի յԱղին :

Մայիս 1885

ՇՈՎՆ ՈՒՆԻ ՄԱՐԳԱՐԻՏ

— 1,064361,108 —

Շովն ունի մարգարիտ,
 Եւ երկին՝ աստղեր խիտ .
 Բայց սիրուն իմ անարատ
 Սէր ունի, ա՛ր առատ :

Շովն անծիր եւ երկին
 Զեն հաւասար իմ սրտին .
 Զը շողայ մարգարիտ
 Սիրոյս պէս հշմարիտ,
 Եւ աստղուն՝ ո՛հ բրնա՛ւ
 Մարած են առ նո՛վաւ :

Սրտիս մէջ՝ կո՛յս աննեղ,
 Քեզ համար կայ մեծ տեղ .
 Սիրտս ու ծով եւ երկին
 Սուրբ սիրովդ կը լուծուին :

Հոկ. 1886

Էգր երկնից , մէգր լեռանց , մէգր սրտիս զի՛ ընդ փոյր
 Յրնդեցան 'ի յայեր ,
 Գիրկրնդխառնին ջերս՝ համբուրիս երկիր , երկին ջինջ կապոյտ ,
 Ջորս Ապրիլ հրմայէր :
 Ո՞ր այն արդեօք ծաղկապսակ հրբեշտակներ 'ի նուէր՝
 Անկսկիծ այս ժամեր
 Եւ ժրպիտներ յերկնից անտի գողանալով են տուեր
 Դառնաղէտ կենաց մեր .
 Ջի Մայիսի ժրպիտն անոյշ կրքել բուի գպատկեր
 Ժրպիտին երկնային ,
 Ջոր կարգելոյ համար անքիւ մահկանացուաց ցօղ աչկեր
 Ի յերկինս կը հային .
 Կեղծուպատիր զի հանոյից երեսոյքներ չը կարեն
 Ջհոզին սփոփել ,
 Աստուած երէ չը տայ զարնան ծաղկունս անքիւ ներկարէն
 Եւ հովտին փիլումել :
 Թախիծք ողջոյն , ամպեր ողջոյն , արտաւոք ողջոյն կը ցրնդին
 Իմ՝ աչկէն , նակատէն .
 Եւ ինն բուի տեսնել զգէմս յուսապայծաւ հոծ զրնդին
 Որ զինիս կը պատեն .
 Մրտերիմներն բուին դո՛ւս նախաստեղծեալ ժրնոդին ,
 Եփրատայ ափանց հով
 Որք էր երբեմն այգուն այգուն համբոյրս տուին սուրբ հողին՝
 Անարատ շրբունեով :

Մէն մի ծաղիկ , մէն մի տերեւ ցօղազարդիկ խնկաբոյր՝
 Վաղ այգուց փուրաջան
 Դոցա բննայշ զարշապարաց եւ զգետուց տալ համբոյր
 Աննկանօք կը տենջան :
 Լեռն ու ձորակ , հովիտ բլրակ , դաշտ եւ անտառ ակնածին
 Ու լրուէն առ վայր ինչ ,
 Աստուածալար երբ ի բրնար կայտուեն , ի պար երկնածին
 Այդ ոգիք յուսաջինջ :
 Յրնծա՛ երկին , ցրնծա՛ երկիր , ցրնծա՛ հոգիս ծաղկատէր ,
 Ջի տօ՛ն է Մայիսին ,
 Ոյր գեղն յու շուք ընդ Ադինեան պարտիզին գալ 'ի վրսեր
 Ոչ երբէք պակասին :
 Ողջո՛յն ուրեմն , ծիծաղդ զարնան , ողջո՛յն ընդ հեզ , սուրբ ծիծաղ
 Լո՛յս ծիծաղ երկրնին ,
 Յոր ջինջ էակք առնուլ ցանկան մահկանացուի գկենցաղ
 Երջանի՛կ , սխրագին :
 Կապոյտ երկնից գահոյք ողջոյն դաշնակուրեամբ դրդին ,
 Դրդի եւ երբ .
 Կերգեն անքիւ օրհնեղաբանք , որպէս երբեմն 'ի յԱյին
 Նախամօր աւրներ :
 Գեղածիծաղ օրհնեալն Մայիս 'ի բնութեան խնկահոտ
 Կը պարզէ մի տանար ,
 Ուր վշտահար դիմէ հոգին մատուցանել զիւր աղօթ
 Առ ՈՐ էն գերհաննար :
 Հապօ՛ն , փուրանք անդր 'ի տանար , ո՛ւ պարմանիք եւ կուսանք ,
 Ջի սրտից մեր հիւանդ՝
 Ազդողարար սպեղանին ու բալասան կ'յուսանք
 Ա՛նդ գտնել մանաւանդ .
 Դիզան դիզան վիշտք մեր պիտի շոգիաճան 'ի մրմունջ ,
 Եւ արտունջք մեր յեան՝
 Ի յուր գուարք , գուարք երգոց դա բռնեկին անարտունջ
 Պիտի շուտ աննետին .
 Ահա սակայն խամրի՛ Մայիս . . . բողէ՛ք ուրեմն իմ հոգին՝
 Իւր անգուսպ եռանդին
 Յագուրդն առնէ այն անբարշտմ ծաղկանց սիրով կարոզին
 Ասաղերէն դեռ անդի՛ն :

Մայիս 1887

Զ Ո Ր Ս Խ Ն Դ Ե Ր Ն Ե Ր

Ա

Խնդրեմ կարիք եւ զօրութիւն , զի ընդ սուսերք
 Իմով՝ իսկոյն հրպատակին ազինք կերպ կերպ .
 Վերայ ծովուց տիրապետել լիցի ինձ անկ ,
 Կառավարել եւ զցամաքն մեծազանգ .
 Գան ինձ՝ հրպարտ , խրոխտ արքայք այն այլազան ,
 Յանձնել զիւրեանց ականակուռ Թագ , գաւազան .
 Անոք աղքատք եւ մեծատունք իմ առաջի
 Թող խոնարհին 'ի փառատրել , զերդ Արարչի .
 Մի՛ շող արփւոյն ճահանջագեղ ծագի յերկիր
 Տիրապետաց , որք ինձ մընան ցանգ հակակիր .
 Այսպէս բազմեալ 'ի գահ բարձր քան զամենայն
 Սիրեմ իշխել , կառավարել զաշխարհ համայն .

— Մի՛ ծարաւիր դու զօրութեան , մի՛ երբէք մի՛
 Խաղաղութեան որ ինքն յաւէտ է Թշնամի .
 'ի չորս ծագաց ազգք եւ ազինք 'ի քո գըլուխ
 Զերդ ջուրց հեղեղ պիտ' արձակեն անիծից ուղիս .
 Քեզ ծարաւիլ մեծ զօրութեան մի՛ լիցի արդ .
 Ոն մի՛ յուսար նովաւ վայել օրեր զուարթ .
 Զի մեծանալ եւ զօրանալ յայսմ աշխարհի
 է գերութիւն , Թ'եւ ամէն ոք քեզ խոնարհի :
 Մի՛ զօրութեան հետամըտիր , զի Թ'եւ այսօր
 Ընդ սուսերաւ քով խոնարհին ազինք հրգօր ,
 Ընդ հարուածով անսիրտ մահուն յանկարծ օ՛ր մ'ալ
 Պիտ' անկանի քո Թագ շըքեղ յերկիր Թաւալ :

Բ

Խնդրեմ շահել ինչք ստացուածք գիշեր ու տիւ ,
 Եւ ինձ դիզել փայլուն ոսկւոյ գանձեր անթիւ .

Ա՛հ պաշտելի եւ սիրելի են ճշմարիտ
 Ակնապարար փայլուն գոհարք եւ մարգարիտ .
 Ո՛ւր էր ամէն այն ճոխութիւնք հանքի գանձի
 Յական Թարթափ պատկանէին լոկ իմ անձի .
 Ո՛ւր էր ամէն աստղ շողշողուն յերկնից անտի
 Սահեալ 'ի վայր յիմ գոգ՝ փոխէր աղամանդի .
 Ո՛ւր էր ծառոց տերեւք , ծաղկունք իսկ մեղրակամ
 Փոխարկէին իսկոյն 'ի Թանկ յաւպիս . յակատ .
 Ճոխ ճոխ գանձեր , առատ գոհարք արդեօք ընդէ՞ր
 'Կալ ոչ փութան դոյզն գանձուց իմ առնմեր :

— Ո՛հ մի՛ խնդրեր դիւմ իչ ոսկի , արծամ լուման ,
 Որ վաղ 'ի չիք դառնայ այգոյն ցօղին նըման .
 'Քո սիրտ մատաղ ու դեռաբաց նովաւ եւեմ
 'ի տառապանս հիւճի հալի պիտի յաւէտ .
 'Դու մի՛ խնդրեր հանքաց գանձուց ոսկին , զի դա՛
 Զքո հոգին պիտ' կաշկանդէ իբր 'ի շղմայ .
 Յայնժամ աշխարհ քեզ վասն պիտի լինի մի բանտ
 Ուր շիջանի Լոգւոյդ 'ի սպառ խանդն ու եռանդ :
 Ա՛հ մի՛ սիրեր զոսկի , զարծամ , յորս որոգայծ
 Պինդ է լարեալ , ընդ որ յորժամ դու գայիմ 'ի գայիմ
 'Գընաս , քայլես պիտ' հանապազ եւ անդադար
 Զառած անխ երջանկութեան շաւղէն 'ի տար :

Գ

Խնդրեմ ուստի քեզ վայելուչ , սիրուն աչկունք ,
 Շընորհալի կամար յօնից եւ վարդ շրմունք ,
 Եւ խոսրոպիք մեղմած աման ու գեղամ ոյր
 Որով շարժեմ նախանձ Թուչնոց գեղափետուր ,
 Նաեւ այտեր կըլոր կարմիր շընորհագարդ
 Ուր զետեղիլ գան եւ բուրել շուշան ու վարդ .
 Ա՛հ ճիւնափայլ ինձ շընորհէր կարգ ատամանց
 Որք ապաքէն ինձ համար են մարգարի գանձ .
 Ոտքեր Թեմ եւ ու գեղեցիկ , արդ 'ի հանդէս
 'Կալ փութացէք , զձեզ իսկի չառնեմ անտես .
 Հապա ձեռներ քնքոյշ , ճերմակ . . . ա՛հ , զո՛րն ասեմ—
 Առանց որոց պիտ' գեղեցիկն լինէր նըսեմ :

— Դու մի՛ խնդրեր գեղ վաղանցիկ , մի՛ վայրապար ,
 Զի սա նրման է ծաղկանց , զորս անգըմաբար
 Տապ միջաւուր՝ խորշակահար անդ 'ի տեղուջ
 Խամրէ , խանձէ , եւ ոյց նշոյլն իսկ մընայ ոչ .
 Վայծառ աչերդ օր մը յանկարծ փակին պիտի
 Լւ այտերէդ նմոյն վարդին շոյտ անհետի .
 Պիտ՝ անդ ձեռներ մահուան՝ կնիք դրօշմեն ի թոյն
 Եւ զետեղեն որդունք անմիւ զիւրեաց զբոյն .
 Այդ խոպոպիք զքո ճակատ զարդարեն թող
 Գիտա՛ սակայն , 'ի յանկարծուստ դառնան 'ի հող .
 Այսպէս , այո՛ , 'ի ծոց մահուն գեղ եւ պերճանք
 Խամրին 'ի սպառ եւ քեզ ածեն գուցէ տանջանք :

՝

Խնդրեմ զձիրս բանաստեղծի , եւ զքընար
 Ա՛հ , հարկանել , թրծուացնել մատամբ ճարտար .
 Վաղուց ծարաւ , նօթի հոգիս աւնու յագուրդ
 Երբ մերկանամ յերգ եւ 'ի տաղ սրտիս խորհուրդ .
 Իցի՛ւ յիմ տաղ անվրէպ դիւթին սիրտք անայլայլ
 Որպէս եւ իմն դիւթի թռչնոց քաղցր 'ի դայլայլ :
 Յորժամ կենացս նուաղի արեւ ճահանջավառ
 Եւ հոգեկան ըղձիցս ոսկի փունջերն 'ի սպառ .
 'ի սպա՛ռ խամրին 'ի շունչ մահուան , յա՛յնժամ կամիմ
 Ապրիլ յաւէրժ 'ի սիրտս մարդկան , գէթ յանուն իմ .
 Բանահիւսի ձիրքն ըզձանօք խնդրեմ միակ
 Այս իմ փափաք եւ նպատակ է անապակ :

— Զիրքդ փառաւոր եւ ցանկալի է արդարեւ ,
 Գիտա սակայն նովաւ կենացդ զուարթ ալեւ
 Մերթ պիտ՝ տխրի , զի որպէս վարդն ունի զիւր փուշ
 Նոյնպէս թախիծք հետամըտին կենաց անուշ .
 Դոյն այդ պարգեւ յորժամ բունէ 'ի քո սրբտի
 Բարձրագունին յայնժամ ծարաւն զգաս պիտի .
 Վանդակափակ թռչնոյն նրման՝ վառ աչերոյդ
 Վերեւ 'ի զո՛ւր պիտի շողկայ՝ երկին կապոյտ .
 Զի քո հոգւոյն թեւեր ցանկան պիտի ճեղքել

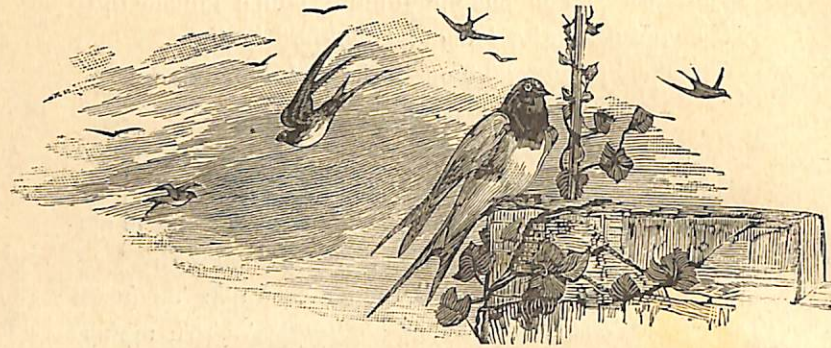
Զեմերն , ապա համնիլ յերկին անդր անարգել .
 Այ սիրելիս , քեզ խրատեմ հակիրճ 'ի բան ,
 Մի՛ մի՛ երբէք ցանկար կոչիլ ստեղծաբան :

—

Արդ ի՞նչ խնդրեմ , եմէ գահոյք յիմ 'ի գըլուխ
 Զերդ ջուրց հեղեղ պիտ՝ արձակեն անիծից ուղիս .
 Եւ պաշտելի դիւթիչ ոսկի , արծաթ լուման
 Վաղ քաջ 'ի չիք դառնայ այգոյն ցօղին նման ,
 Եմէ պայծառ աչկունքս յանկարծ փակին պիտի
 Եւ այտերէս նշոյլն վարդին իսկ անհետի ,
 Բանաստեղծի պարգեւն ընտիր եմ՝ արդարեւ
 Պիտ՝ մեծագնէ կայտառ կենացս զուարթ արեւ ,
 Եւ նոյն պարգեւ յորժամ բունէ մէջ իմ սրտի
 Բարձրագունին յայնժամ ծարաւն զգամ պիտի ,
 Արդ , ի՞նչ ուրեմն , ի՛նչ , ի՛նչ խնդրեմ , երջանկաւէտ
 Եւ փառաւոր կենցաղ մ՛յաստիս վարել յաւէտ .

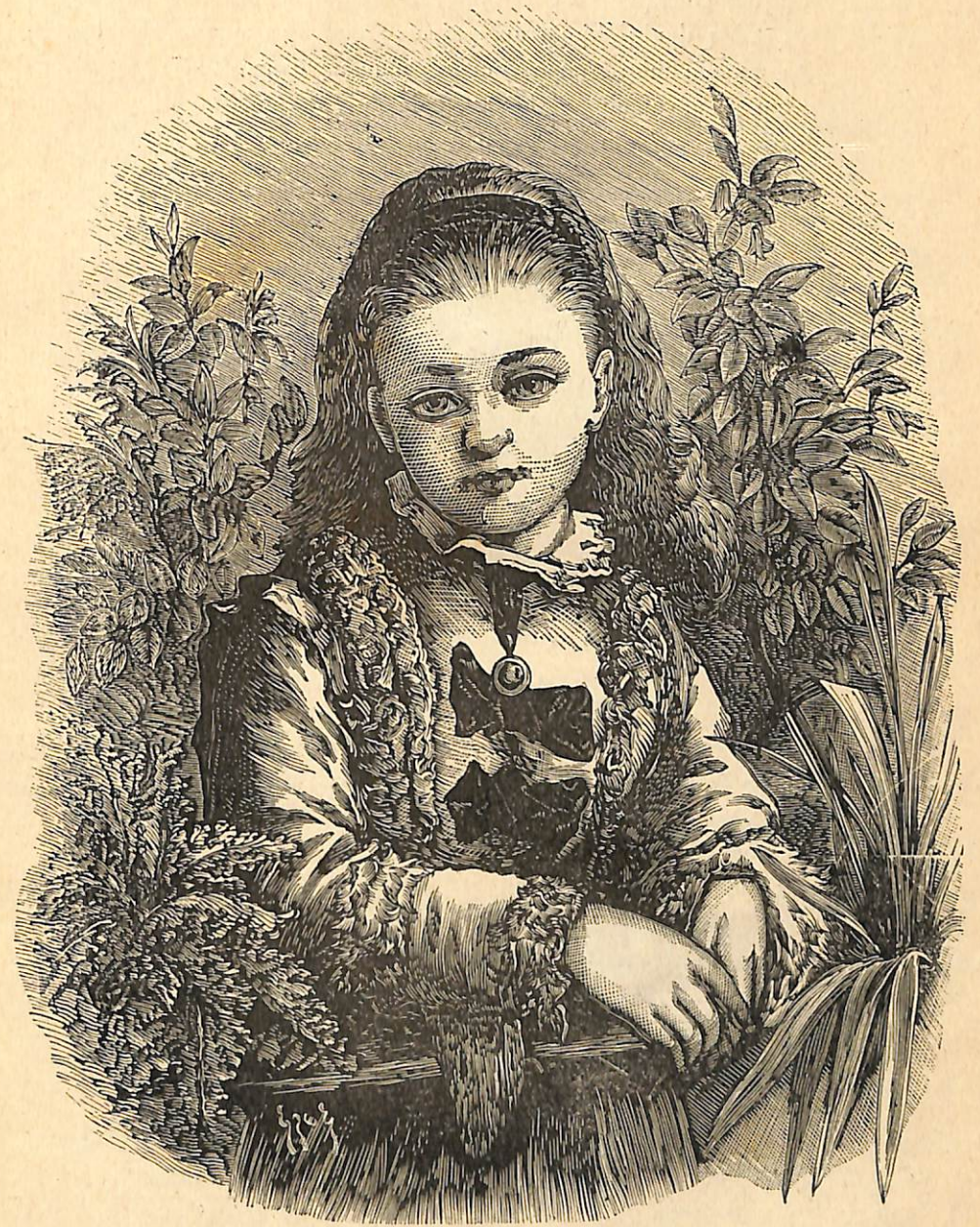
— Օ՛ն , անյապաղ՝ ուղղոյն , բարւոյն ե՛լ 'ի խնդիր ,
 Յոր մեծագնին փառք աշխարհի խաբեպատիր .
 Խնդրէ մըտաց տաղանդ՝ անգին հոգւոց յօգուտ ,
 Լւ սիրտ մ՛ագնիւ , ճշմարտասէր , գորովագու՛թ .
 Առափնի ոգին կարէ՛ բարւոյն 'ի զարդ
 Յօնել պըսակ մի քո ճակտին երիտասարդ .
 Յայնժամ մի այլ պըսակ անգօս յերկնից պարտէզ
 Մշտածաղիկ փեթի յաւէրժ ցօնիլ առ քեզ :
 Լեր 'ի խնդիր սուրբ կրօնի — բարի՛ք ամբաւ —
 Որով գտնես պիտ՝ անկորուստ գանձ եւ համբաւ .
 Սա ի՛նքն է կեանք , լո՛յս աշխարհի եւ գեղն ու պերճ ,
 Սա քեզ բաշխէ երջանկու՛թիւն դարուց անվերջ :

Թորգ. Յուլիս 1885

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

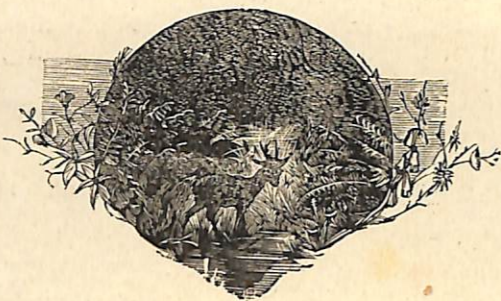
Գամ մի եւս ժպտեց երկիր, գամ մի եւս ժպտեց երկին,
 Քնքոյշ տոտամբ զի մեր դաշտաց վերայ գարուն կոխեց կրկին.
 Անոյշ անոյշ հովիկներով, մեղոյշ մեղոյշ ծաղիկներով
 Բարեա՛ւ առ մեզ, գարուն գուարմ, բարով եկիր, սիրով բարով.
 Սոխակ, առուակ, երկին, ծովակ, յասմիկ, մեխակ, ձոր, անտառակ,
 Կոյսն եւ պարման, որքն եւ գուարմ՝ ակն ունէին դարձիդ արագ.
 Փափուկ փափուկ, շողիկ շողիկ, մեղմածածան թեւոցդ վերայ
 Անշունչ, աներգ, գոյից, էից ջինջ յարումեան յոյսն երերայ.
 Երգ ու դաշնակ, բոյր եւ համբոյր, խնծիղ, ծիծաղ, բարիք անմիւ
 Գոգէդ առատ զեղուն 'ի դուրս նորոգ խանդիւ.
 Այգուց այգուց մանկան հանգոյն ծիծաղերես
 Վանես զվէզն սեւ թաղծուծեան իմ աչերէս.
 Նո՛ր արշալոյս, նո՛ր առաւօտ, նո՛ր դալարիք
 Պարզեց գարուն, հապո՛ն 'ի գունդ 'ի թո՛ւնդ արիք:
 Երգէ՛ տխակ, մնչէ՛ տատրակ, դղչէ՛ վրտակ,
 Շընչէ՛ հովիկ, բուրէ՛ ծաղիկ բոյր անապակ.
 Օ՛ն խոււմբ 'ի խոււմբ բոլորեցէք 'ի մի կանառ,
 Ի փառս էին յօրինելու մի սուրբ տաճար.
 Մի սուրբ տաճար՝ 'ի սուրբ խորան, 'ի սուրբ սեղան
 Յոր մեր մաղթանք, երգն եւ օրհնիք պիտի տեղան.
 Օ՛ն փուծացէք երգս 'ի բերան եւ յալելու
 Զբնուծեան հարտարապետըն գովելու:

Քե՛զ են վայել, Տէր, գովութիւնք սրտից համայն
 Օրհներգութիւնք եւ թռչնեկաց միանգամայն .
 եւ Քե՛զ վայել՝ երգն ու դաշնակ աստեղց պարուն
 եւ բուրումներ , զորս ծաւալէ մատաղ գարուն .
 Մանուկ , առուակ , գեփիւռ , սոխակ , երկիր , երկին
 երգեն յորժամ նա կ'ունկնդրէ նոցա երգին :

Ապրիլ 12 . 1887

Հ Ո Ռ Ի Ո Ւ Հ Ի Ն Ի Հ Ո Վ Տ Ի Ն

Ա՛նդ , ուր սոխակներ իւրեանց բոյն
 Թրփոց վրայ կազմելով ,
 Լուսակարկաջ աղբեր հով
 Միշտ կ'երգեն ,

Ա՛նդ , ուր ծաղիկներ գոյնզգոյն
 Ջինջ վրասկաց երկու դին
 Գարուն ամառ կը փքին
 Երկինքէն՝

Արփույն շողերն անընդհատ
 Ընդունելով անարատ
 Յօղի շիբերն ալ սուստ
 Ընդ այգուն ,

Ա՛նդ , ուր ժիր գեփիւռ անվրճատ
 Օրօր կարգայ հեշտագին
 Մեկամաղձոտ սոխակին
 Քաղցր 'ի բուն ,

Ա՛նդ , ուր , պերն Մայիս ծաղկատէր՝
 Ջինաղ զարդուն իւր հանդերձ
 Դրախտի զարնան զրնայ մերձ
 Ի համբոյր ,

Ա՛նդ , ա՛նդ 'ի հովտին էր նրատեր
 Հովուուհի մը գեղանի ,
 Ոյր շրբունքէն գեղանի
 Հրապո՛յր .

Ա՛նդ , ծառի մ'ներբեւ մատղաշուկ
 Նրստած ձեռք սրբինգով
 Իրենց գիւղին հօտին հով
 Միշտ կ'երգէր .

Ա՛նդ , հօտն զմայլած անշրշուկ
 Մրտիկ դրնէր , երբ արեւ
 Միջօրէին 'ի վերեւ
 Յարբո՛ւէր .

Ա՛նդ , գեղադար 'ի հովտին՝
 Ընդ որ հրբնուանց կը սահին ,
 Թագուհի մ'էր հովուսին
 Սիրասուն .

Ա՛նդ , մանրիմփ էին իւր սրտին
 Ծաղիկ , երկին , շէն լերինք ,
 Սոխակ , առուակ եւ սրինգ
 Իւր խօսուն :

Ա՛նդ , աննեղ դատրիկն բնարեքու
 Ապուրնի՝ հաջավարձ
 Սիրար յուզուած , խանդն 'ի շարձ
 Աւաղիկ՝

Կիրք մառներն շարժեց ... մէկ ... երկու ...
 Սրնզին ծայրէն բղխեցան
 Երգն յալելու ցիր եւ ցան
 Մեղեղի՛ք :

Իւր , հետեւեցան դաշն երգին
 Հրագարս լերինք եւ վտակ ,
 Մին գոռ ձայնով մին յրստակ
 Ի խոխոջ :

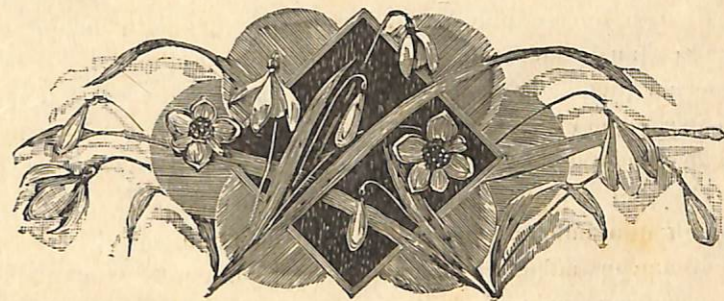
Եւ՝ զով երեկոյն հեշտագին
 Երբոր հասաւ , սոխակ զիւր
 Թողով զբոյն եւ գեփիւռ
 Ջիւր խոռոջ ,

Թեւ 'ի բեւ եկին երկեան
 Ջայնակցելու մաղբանքին
 Ջոր հովուսին սրտագին
 Յեղեղեց .

* *

Ո՛հ , չե՛մ ես մոռնար յաւիտեան
 Երգող մառնեմն 'ի յերբ ,
 Թեւ անցնին տարիներ
 Ջորս , Հինգ , վեց . . . :

Խաչի Լեռ . 07 . 1885

ԱՌ ԲԵԿԵՍԼ Ո՛ԳԻՆ

Լ դու տխրիս, տխրիս յաւէտ 'ի խորոց
 Մերժես դարման բուժել զքո վիրաց խոց.
 Դու ո՛գի, զոր էն ճարտար դըրաւ անդ
 Ա՛նդ 'ի մարմնի շողկալ իբրու զադամանդ՝
 Է՛ր քո նշոյլ նախանձ յարոյց սքողես
 Յիւր լուսազօծ զարդուց կապտեալ լուսնոյ պէս:
 Դո՛ւ, ոգի, որոյ 'ի գեղ փայլածու
 Յապուշ կրծէր եւ տոչորէր նախանձու,
 Վաս՞ն էր թագչիս սեւ սեւ ամպոց 'ի ներքեւ
 Զորս վարատել շնորհեց երկին քեզ պարգեւ.
 Ա՛ն, ո՛գի, զոր ինքն Աստուած մեծհընար
 Կազմեց երկնի սուրբ դաշնակէն 'ի քընար,
 Է՛ր Զաքարեայ խոր լուռութեամբ դու անշարժ
 Պահես շրթներդ ոյք մրմունջի էին վարժ:
 Ա՛ն, ո՛գի, որոյ աչեր աննըման՝
 Ծովեր էին սիրոյ, գըծոյ անսահման,
 Եւ որք բաղդին սեւ գիշերին խորքին մէջ
 Զուխտակ աստղունք էին յուսոյ յար անշէջ,
 Հի՞մ արդ այժմիկ փոխան ժպտի դառն արտասու
 Լուսոյ լըճէն աղի աղու կը հեղուս.
 Հապա մատո՛ւնքդ՝ զորս ինքն Աստուած իւր մատամբն
 Նուրբ նուրբ կազմեց ճակտէդ 'ի բաց սրբել ամպն,
 Եւ 'ի դաշնակ շարժել յոյզերն վայր 'ի վեր
 Կամ բալասան տալ մի սրտի կարեվեր,
 Է՛ր շարժելէ դադարեցան, է՛ր 'ի սպառ,
 Ի շարժելոյ եւ զսրտեր սիրավառ:
 Եւ դու տխրիս, տխրիս 'խորոց իրաւամբ
 Զի զքո անդորր երկին պատեց մի սեաւ ամբ.
 Բաղդիդ անիւ յասպարիզին փշրեցաւ
 Պայծառ արեւդ անվերջալոյս մարեցաւ.
 Վեհ երազոցդ թեւերն ինկան ցիր եւ ցան,

Յուսոյդ ծաղկունք 'ի կոկոնի խամրեցան.
 Քիչ ժպտեցար, շատ տխրեցար եւ յաւէժ
 Յորդ արտասուք ծնօտէդ անկան գահավէժ.
 — Զ'է քեզ ինչ փոյթ թ'երկին փոխի երկամի,
 Եւ օրհնուած իւր շնորհաց ցօղովն չը կամի,
 Զ'է քեզ ինչ փոյթ բոց արեգակն թէ մարի,
 Եւ տիեզըր գաւառ մ'ըլլայ խաւարի.
 Զ'է քեզ ինչ վոյթ թ'երկնից աստեղք խամարին
 Եւ գոյուծ իւնք համայն 'ի սպառ դադարին,
 Դադարեցա՛ր զի դու արդէն այս կեանքէն
 Մինչ ան, հեռի՛, հեռի՛ կապրիմ ես 'ի քէն:

Օգոստոս 1886

Հ Է Գ Ա Յ Ր Ի Ն

Արդէն երկու զաւակներ՝
 Ծաղիկ որսեր էր տուեր
 Անգուժ մահուան մանգաղին,
 Եւ իւր այրը դագաղին
 Ծոցն ամփոփած քիչ առաջ՝
 Սիրտը մաշէր 'ի հառաջ.
 Գիշերն մոռցաւ այս մօր հէգ
 Աչաց բաշխել քուն մ'երբէք,
 Եւ ցերեկը, ո՛ն, աւաղ
 Զունէր բընաւ ժամ խաղաղ,
 Զի այս վերջինն իւր զաւկաց՝
 Յաւոց գիրկը էր պառկած:

Քաջունի մ'էր այս տիկին,
 Որ սիրտն յենած հաւատքին՝
 Մահուան ընդդէմ անվեհեր
 Խիզախ սրտով ոգորէր.
 Գիշեր ցերեկ անդադար
 Հրեշտակ մ'ունէր մխիթար,
 Որ քաղցր 'ի շունչ սրտին իւր
 Բուժէր խորին վերքը բիւր.
 Ընդդէմ երկնից անողոք
 Զունէր տրտունջ կամ բողոք,
 Թէպէտ վերջինն իւր զաւկաց՝
 Յաւոց գիրկը էր պառկած:

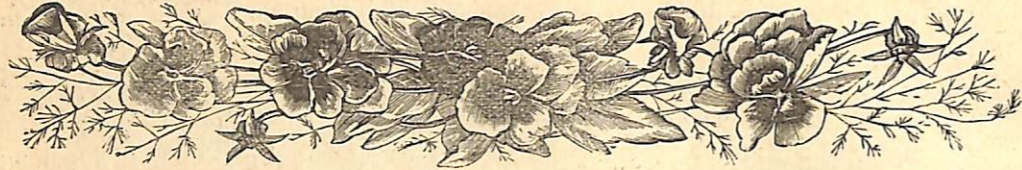
Վրէն ցաւոց մէջ կայրի՛ ,
 կայրի մայրիկն ալ այրի՛ .
 Բայց լուրջ դիմօք անխռով՝
 Եկաւ նստաւ զաւկին քով .
 Սրտին վերքին ձգեց քօղ ,
 Եւ իւր աչքին սանձեց ցօղ .
 Աւետարան բացաւ հէգն
 Փարատելով սրտին մէգն՝
 Կարդաց անոյշ , եւ դանդաղ ,
 Սփոփելու այն մատաղ
 Հոգեակըն որ քիչուկ վերջ
 Պիտի թրուէր յերկին պերճ :

Ձայնիս նուաղ հէգ վրէն
 Վերջին անգամ 'ի խորէն
 Որդին՝ կոչեց « Ա՛ն , մայրիկ ,
 Գընամ տեսնել զիմ հայրիկ . . . »
 — Գընայր երկնից մէջ ինքն ալ
 Վառ աստղերու պէս շողալ —
 Տաք տաք ձեռքով ձեռն իւր մօր
 Աեղմեց մեղմիւ եւ անդորր
 Մնա բարեաւ իւր վերջին
 Խառնեց վերջին իւր շունչին .
 Ծաղի՛կ մ'էր որ խամրեցաւ
 Յօղի՛կ մ'էր որ ցնդեցաւ :

Քաջ այրին , հէ՛գ այրին՝
 Որոյ աղիքն ու սիրտ կայրին —
 Լալու սովոր էր արդէն
 Արիւն լացաւ իւր սրտէն :
 Որդին տարին թաղեցին ,
 Մայրը թողին առանձին .
 Բայց նա զեղուն հաւատքով՝
 Գնալու համար զաւկաց քով
 Աղօթելով սրբտագին
 Մխիթարէր զիւր հոգին ,
 Թէպէտ վերջինն իւր զաւկաց
 Հողին ծոցը էր պառկած :

1 Սեպտ. 1886

ԱՍՏՂՈՒՆՔ

— ՆՄԱՆՈՂԱԲԱՐ —

« Աստղունք , որ երկնից բանաստեղծութիւնն էք » : ՊԱՅՐԸՆ

Իրեմ՝ գաստեղս այն լուսազգեստ պայծառ փայլուն
Որ պրլպրլան 'ի կապուտին երկնից անհուն .
Սեւ գիշերին այն աջալուրջ պահապաններն
Ա՛ն կը սիրեմ՝ որք պերն խնջոյս ունին 'ի վերն :

Յորժամ արեւ անձկաւ փութայ յիւր մօրն 'ի գիրկ ,
Յիւր ոսկերել շողից լերինն ա՛յ մրնան գիրկ ,
Եւ լրնակին ո՛չ եւս արժար մակերեւոյր
Արաւփայլէ գերկնակամարն լրբակապոյտ ,

Յորժամ սառեւրք գիշերայնոյ՝ բոլորաշուրջ
Պատեալ ֆոդեն զգեղն դաշտաց , զծովն իսկ լուրջ ,
Եւ հծծիւններ ու մրմունջներ դատապարտին
Խոր լուսրեան , սիրտք 'ի հոգոց եւ հանդարտին .

Ա՛ն , յա՛յնժամ սիրտս 'ի տրտի ես կը դիտեմ
Լոյսն անդրանիկ ժպտուն աստեղ երեքանեմ .
Անձկայ հոգիս մեկնիլ յաստեաց սուր բերացեմ
Ի վե՛ր , 'ի վե՛ր ոսկեշաւիղ աշխարհաց եմ :

Ո՛ւր էր արժուին ինձ տրուէին անխնջ բեւեր ,
Թերեւարուիչ 'ի սրլանալ յերկի՛նս 'ի վեր .
Պիտի փութով սաւառնէի մերձ այն աստեղ ,
Յիւր 'ի ծոցոյն ծրծել անյագ գիւր փայլն եւ գեղ :

Թերեւս լինի բնակավայրն դա սուրբ ուրուք ,
Ոյր սիրան եւ աչք ոչ եւս գիտեն վիշտ կամ արտուք
Եւ որ՝ դորա մշտագարուն 'ի մէջ դաշտին
Ի գեանգերս նեմեր առնու որպէս յԱդին :

Թերեւս դաշնակ մ'հոգեհրմայ՝ գեփուան հրու
Հրծծիւններուն հետ ուսելով գայերն լրնու .
Թուի դորա երկին չունի ամպ կամ լալիք ,
Թուի դորա ծովեր յուզեն ոչ եւս ալիք :

Սիրեմ ամբան լուս գիշերայն ժամեր հարուստ
Յառանձնութեան վերայ բլեր նախիլ , անդուստ
Լքել զգոռումն , գոչումն հողմոց ապերասան ,
Եւ անբարբափ յառիլ աստեղց սիրահոսան :

Աստղունք՝ որ անց գրատ աչքով կը փողփողին՝
Բարեկամներ բուին լինել շա՛տ լացողին .
Բարեկամներ անշուշտ եւ ինձ , զի արտատուք
Ի՛մ ալ աչքէս հոսին սրտիս մարել պատուք :

Ի՞նչ են դո՛ւս . . . յորժամ յաստեաց՝ հոգին պարկեշտ
Հոլանարեւ սրլանալու տայ զիւր հրաժեշտ
Անարգ փողոցն , պիտի՞ արդեօք հասու լինի
Գիշերային գաղանեաց երկնից աստեղալի .

Ի՞նչ են դո՛ւս . ո՞ր նկարիչ , ո՞ր իմաստուն ,
Ո՞ր հուր լեզու կարէ վնիւ մ'տալ հաստատուն .
Ո՞ր մարգարէն ներշնչախօս , ո՞ր բանաստեղծ
Սակ կարաց քէ ո՛չք բնակին 'ի մէջ աստեղց :

— Որ ինչ լինին , քէ հանելուկ կամ խոր գաղանիք ,
Ջայնս կը սիրեմ , նոցա բուի մօտ իմ հայրենիք .
Սրտիս եռանդն , հոգւոյս աւիւնն , խոհիք վրսեմ՝
Դոցա ծոցէն միշտ կրնգունիմ . . . Է՞ր չըսիրեմ :

Յուշիս 1885

Տ Ա Ս Ն Ա Բ Ա Ն Ե Ա Յ

Ես եմ Աստուած, Տէր եհովայ, Որ է եւ էն,
Որ գրեզ հանի ծառայութեանդ անսուրբ տունէն.

Ա

Բաց 'ի յինէն մի', մի' ճանչեր երբէք Աստուած,
Ձի մի' գուցէ Գլխոյդ ածէ մի դառն հարուած.

Բ

Մի', մի' կերտուածք արծաթածոյք կամ ոսկեհուռք
Տան քեզ պաշտել անխօս անշարժ Աստուած կամ կուռք.
Ձի նախանձոտ Աստուած եմ ես, չը տամ իմ փառք
Անշունչ մարմնոց կամ չաստուածոց, կըռոց անարգ.

Գ

Մի' հանապազ, մի' անգգոյշ, մի ընդունայն'
Սուրբ Աստուծոյդ առնուր անունն 'ի քո բերան.
Քո սիրտ մաքուր եւ երբ շրթներդ են անաղարտ
Ձայն յեղյեղել' նուիրական լինի քո պարտ.

Դ

Յիշես անշուշտ, հանգստութեան կայ եւ մի օր,
Ձոր Տէրն սրբեց 'ի շունչ Հոգւոյն ամենազօր.
Ծառայք, ազատք, որդիք, աղջկունք քո թող յարգեն
Իյ Աստուածօրուտ երիցս օրինեալ սուրբ կիրակէն.

Ե

Քո ծընողաց մատուցանել յարգանք պատիւ'
Հաճոյական քո պարտ լինի գիշեր ու տիւ.
Ձի վաղանցուկ կենացդ աւուրք այսու յաւէտ
'իտ' երկարին ու միշտ լինին երջանկաւէտ.

Զ

Քո պատկերին նրման ոչ զոք սպանանել
Փութա' ձեռամբ եւ կամ բանիւք ինչ անվայել.
Թէ ոմն ժրտի բառնալ զուրուք շունչ կենսատու'
Պիտ' անկանի արդար սըրոյս ներքեւ հատու.

Է

Անարգ խորհուրդք շընանալոյ հեռի' 'ի քէն,
Ձի մի' գուցէ քեզ ընդ ափանս դասակարգեն.
Սանձ դի'ր կրից քո մեղսասէր, վայրագ ու հետտ,
Եւ վարժեցուր այքերդ յաւէտ յակնարկ համետտ,

Ը

Մի', մի' ձեռներդ գողանալոյ վարժեր երբէք,
«Ոչ ոք տեսնէ», » մի' բնաւ խորհիր, յիմար դու հէք.
Դոյզն շարժմունք ձեռաց, աչաց, շրթանց, սըրտին,
Ամենատես այքէն երբէք չը սպրդին:

Թ

Ջգուշացի՛ր, շրթանցդ ՚ի սպառ թող անծանօծ
Մընայ բանից եւ կամ խոհից կարգ սրտայօդ .
Մի՛, մի՛ երբէք դէմ դրացւոյդ սուտ վկայեր ,
Ջի շրթներէն , որք կը սըտեն , զգուի քո Տէր :

Ժ

Մի՛ բնաւ ցանկար քո դրացւոյն իւղին , հացին ,
Եւ մի՛ երբէք նորա բազում ստացուածին .
Նորա կընոջ , դըստեր , հօտին կամ ծառային
Վատ ցանկութեամբ անյագ աչքերդ թող չընային :

Կէկ. 1885

ՓԱՌԱԻՈՐ ՏԵՍԻԼՔ ԿԵՆԱՑ

— ՆՄԱՆՈՂԱԲԱՐ —

Գիշերին մէջ աստղիկ մ'անշէջ
Ջերդ ադամանդ փողփողէր անդ ,
Ցերկին կապոյտ , զոր շոյտ ընդ փոյր
Ամպ մի սրնրաց պատել փութաց .

Աչերս նամէտ յայն լուսակէտ՝
Գիշերն ՚ի բուն գեղեն ՚ի բուն .
Սակայն , աւա՛ղ , այն ամպ ընդ վաղ
Յիմ աչերէս բագոյց գայս տես :

Մի առաւօտ լուրջ տնադօտ
Վարդի մ'ըրբրիկ ցօղի մ'հատիկ՝
Իւր բաժակին մէջ խնդազին
Հիւրնկալեց եւ համբուրեց .

Բայց յետ այգոյն՝ այն ատրագոյն
Եւ բոցալառ՝ արեգն ՚ի սպառ
Շողաց այն ինչ լափեց զջինջ
Բողոյն կրօր հատիկն աղուոր :

Իբր ՚ի յԱյին , ՚ի մէջ դաշտին՝
Նորափրբիք , գեղաժրպիտ ,
Ջուարնագեղ ծաղկունք՝ անմեղ՝
Ջուրց արերեր խրնկեն գերեր .

Սակայն իբրու առիւծ հուժկու՝
Անսանձ արագ դիմէ խորշակ
Ծաղկանց ՚ի փունջ լուս անմրունջ ,
Եւ զծաղկունս , վա՛հ , մատնէ ՚ի մահ :

Եղև ինձ դէպ արփույն հանդէպ
Դիտել հանդէս մի գեղատես ,
Ուր ՚ի կապոյտ գեղերեւոյր
Մի հրաշագան կար ծիածան .

Երբ յայն կամար գեղայարմար՝
Աչօք անբարբ , սրտով զուարբ
Ցառեալ կացի , խկոյն լացի ,
Ջի — ո՛հ , ի՛նչ , ցաւ — անհետացաւ :

Հանոյից հետ նոյնպէս անհետ
Փառն աշխարհի անդարձ սահի ,
Եւ ամպոց խումբ կանգնէ մի բունբ
Դէմ արեւուն կայտառ , շողուն :

Բայց սիրելիս , չը վնասիս .
Կա՛յ անդրագոյն բան բխագոյն
Ամպոց խմբակ՝ երկնաբնակ
Սրբոց կանուս եւ վե՛հ տանար :

Մայիս 1885

Ի Մ Հ Ե Ծ Ը

28 ՕԳՈՍՏՈՍ 1886

Քսան երկու ողջոյն ամեր
Զիւրեանց մրուր վրաս են քամեր .
Բաղդի ձեռքը , ա՛հ , խաղալիկ
Եղաւ մատաղ սիրտս անալիք :

Օրն անիծեալ շուրթս կը դողայ
Յորում ըսին « Ծընաւ տղայ »
Լոյսը եղաւ մարմնոյս պատան
Աշխարհ բոլոր հոգւոյս զընդան :

Ինչո՞ւ կ'ապրիմ , ըսէ Աստուած ,
Կեանքէն ալ մեծ կա՛յ առեղծուած .
Ինչո՞ւ խամբես ներէ Աստուած ,
Վարդի թերթերն դեռ չը բացուած .

Իմ մանկուծեան երկնակենցաղ
Օրերն անցան լուսածիծաղ ,
Օրեր անոյշ , օրեր մանկան ,
Որոց կարծեմ գուարթունք ցանկան :

Տըգիտուծեան ա՛խ սո՛ւրբ օրեր ,
Օրեր ուր զիս միշտ կորօրէր
Մի սէր անկեղծ՝ մէջ իւր գրկին ,
Զիս գգուելով կրկին կրկին .

Բայց գիտուծեան հմայք պտուղին
Փրշով լըցին կենացս ուղին .
Տըգէտ եմ ա՛լ , ու շա՛տ տգէտ ,
Մահուս օրը գիտնայի գէթ :

Ինչո՞ւ հակատ մ'այս հասակի
Երջանկուծեամբ չը պըսակի .
Ինչո՞ւ փոխան սեւ ամպերուն՝
Զայն չողողեն շուրթք երերուն :

Երջանկուծի՛ւն . . երա՞գ արդեօք .
Որպէս առու մ'ընդ սաղարմօք՝
Լուրք կըքերուն փրփուրք յետին
Անյուսուծեան տակ անհետին :

Մի դառն անուն , հուր յիշատակ
Դեռ կը գոռայ սրտիս յատակ .
Ներսըս փրփրի արագ արագ
Դժոխքի փոխի բոցահարակ :

Ի զո՛ւր տեղը կուրծքիս կրակին
Վերեւ հրդեհք կը ճարակին .
Մարին աստղունք երբ լուսարծարծ՝
Պիտ՝ իմ կրակովս վառին յանկարծ :

Անգուսպ հոգի , առոյգ մարմին
Ընկան 'ի ծոց սիրոյ վարմին .
Սըրտիկըս խոց , հէ՛գ պարմանի ,
Ա՛խ կը քաշէր մի դարմանի :

Ըսին « Ի՛նչ խեղճ սա պատանի ,
Յեզերս մահուս ուր տատանի .
Սուրբ յիմար մ'է , դէ՛մքը վըկայ ,
Ազատելու ա՛լ յոյս չը կայ . . . »

Ա.լ.յոյս չը կայ . . . Թողէ՛ք մահուս
Գիրկը նետուիմ սիրով մ'անհուս ,
Հո՛ն՝ ես հեռո՛ւ Սէրէն այս խիստ ,
« Իտի քաշեմ քուն մը հանգիստ :

Ծաղիկներու չունիմ ես սէր ,
Կը սիրէի եթէ հոսէր
Շիրմիս քովէն մի զով վըտակ ,
Որ գէթ ոսկերցս մեղմէր կըրակ :

Թող կոյս հոգիք չը վըրդովին ,
Մեռնի՛լ ցանկամ ես սըրտովին .
Տապանագիր ինձի համար՝
« Աստէն հանգչի մի սուրբ յիմար : »

Ս Ե Ի Յ Թ Ա Տ Ա Կ Ն Ե Ր

յո , կը յիշեմ , տարի մ'առաջ ճիշդ այս ամսուն
Հրեշտակի հանգոյն մի մայր իւր սիրասուն
Դըստեր ձեռքէն բռնած տարաւ անդր 'ի հեռուն ,
Ուր կը սողար ծաղկանց մէջէն վճիտ առուն .
Վճիտ առուն , ոսկի ծաղկունք եւ այն աղջիկ
Մընան այսօր , բայց ո՛ւր այն մայր . . — ա՛խ , չի՛ք :

Ա.յո՛ , կը յիշեմ , ամսոյն երկրորդ շաբթու վերջ էր ,
Ա.յն մօր գլխուն երբ տեղացին ծաղկանց փունջեր
Տարեդարձի՛ , զոր տօնելու էի քաղեր
Ա՛յն հովիտէն որ աշուղի լըսէր տաղեր .
Աշուղ , քընար , հովիտ , ստուեր այսօր նո՛յն են ,
Բայց ո՛ւր այն մայր , ա՛խ ո՛ւր սուրաց հեռի՛ բոյնէն :

Այո՛, կը յիշեմ, բայց կարծես թէ մի մի երազ էր,
Մօրս աչքերէն գետերու պէս արցունք վազէր.
Խշտեկի մը վրայ էր պառկած ոմն անբարբառ
Եւ ոյր գլխուն քով կը մըխար մի հին բուրվառ .

Սեւեր հագած երկու երեք մարդիկ եկան,
Ինձ նայելով ըսին « Հագի՛ւ չորս տարեկան . . »

Այո՛, կը յիշեմ, այն սեւ վայրեր, լալկան ուռին,
Եւ զգանդաղ ձայն զանգակին հին մատուռին,
Որոց իմ մայր գաղտագողի յաճախ կայցէր,
Եւ մի սառած քարի կուղղէր հագար հարցեր .

Քար, խաչ, ուռի, սեւցած զանգակ, հին սրբավայր,
Նոյն են այսօր, բայց ո՛ւր մընաց, ա՛խ, ո՛ւր այն մայր :

Այո՛, կը յիշեմ, գարնան մի օր վաղ քաջ այգուն՝
Հառաջանքի ձայն մ'աղմըկեց զիմ անուշ քուն .
Մայրիկն էր այն, որ գիշերուան ցօղերուն հետ
Վարդից վերայ խառնէր զիւր ցօղս աչաց նամէտ .

« Մի՛ լար մայրիկ, սըրտիդ յուզմունք թող հանդարտին . »
— Չը լա՛մ դստրի՛կ, հայրիկդ տնկեց թուփն այս վարդին :

Ա՛խ, Հայրի՛կս . . . ո՛վ էր հայրիկս եւ ո՛ւր գընաց,
Հայրի՛կս . . . մա՛յր իմ, տուր պատասխան իմ խնդրանաց .
— « Քո խաղակից Վիրգին, Արտեմ ունին հայրեր
Բայց քու հօրկանդ բաժին ինկան տըխու՛ւր վայրեր , »

Ըսաւ լացաւ, եւ զիս սեղմեց անմիջապէս
Լանջքին վերայ որ կը դողար ծովու մը պէս :

Այս խօսքերէ իմացայ թէ այն խաչն ու քար,
Զորս նա յաճախ համբուրելու համար կերթար,
Կանգնած էին 'ի յիշատակ իմ հայրիկին,
Զոր՝ այն սեւեր հագած մարդիկ թաղեր էին .

Վերջը ես ալ, մօրմէս գաղտուկ, երբ գիշեր գար
Գնայի թանալ իմ արտասուօք այն խաչն ու քար :

Այո՛, կը յիշեմ, տարի մ'առաջ մի լուռ գիշեր՝
 իմ մեռեալ հօր անմահ խօսքերն մայրս կը յիշէր .
 Դողաց լուսին իմ մօր սրտին խոր հառաչքէն ,
 Դըմաց զեփիւռ եւ ցամքեցոյց ցօղն իմ աչքէն .
 Է նոյն զեփիւռ , են նոյն ցօղեր , է նոյն լուսին ,
 Բայց ո՛ւր այն մայր , ա՛խ , ո՛ւր այն հայր ,— վա՛յ անյուսին .

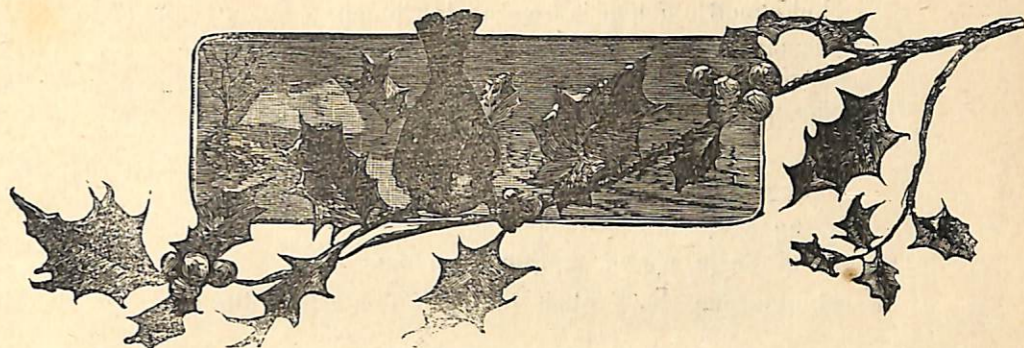
Այո՛, չե՛մ մոռնար , նոյն խշտեկին վըրայ հիւանդ
 Պառկած՝ մայրիկս կուտայր ինձ իւր յետին աւանդ .
 Ձէր այն ոսկի , եւ ոչ արծաթ , ո՛չ ալ գոհար ,
 Այլ մէկ համբոյր դողդոջ շուրթէն իւր դալկահար .
 « Աղջիկս , ըսաւ , առ մեզ սուրաս երբ աշխարհէն՝
 Հազա՛ր համբոյր տուր մեզ մէկիս 'ի փոխարէն » :

Ա՛հ , չե՛մ մոռնար , անցաւ Մայիս , անցաւ Յունիս ,
 Եւ ոմն ըսաւ « Թէ մայր չունիս զկստոռա՛ծ ունիս » .
 Մօրկանս հոգին հրաժեշտ տուաւ իւր ցուրտ կաւին ,
 Բայց իւր աչկունք կորոնէին զիս տակաւին .
 Նոյն սեւազգեստ մարդոց երգերն , սաղմոս , աղօթ ,
 Խառնուեցան խունկի բուրման անուշահոտ :

Հայրիկիս քով զայն թաղեցին անշուք , աներգ ,
 Բայց դողացին կարծեմ իմ հօր չորցած ոսկերք .
 Քար մ'ալ անշուք գլորեցին վերայ հողին ,
 Մըմնջելով « Աստուած գըթայ շատ լացողին . »
 Խաչ մ'ալ ձեռամբս ես կանգնեցի այն քարի քով ,
 Խաչե՛ր , քարեր ողողեցի բուղիս արցունքով :

Մերթ ընդ այգուն , մերթ գիշերայն ես շարունակ
 Կերթամ այցել այն վայրերուն անփառունակ .
 Բայց երբ իմ հօր ու մօր տնկած ծաղիկներէն
 Իրենց ձօնել չը կարենամ թող ինձ ներեն .
 Մահուան խորշակ կարծես փրչեց պարտիզիս ալ ,
 Օր մ'ալ անշուշտ խամրեցունել պարտի զիս ալ :

Մայիս 1887

Ո՛ՒՐ Է ԳԵՂԵՅԻ ԿՆ

— ԱՏԱԼԻՋԱ —

Գեղեցկութիւն կայ մէջ ծառոց անտառին
 Ուր 'ի հրաւէր զեփուան՝ թռչնիկք գան թառին .
 Քանի՛ սիրեմ լըսել նոցա հուռողին ,
 Եւ կամ տեսնել տեր՛ւոց մեղմիկ թօթափիւն :

Գեղեցկութիւն կայ մէջ ծաղկանց բաժակին ,
 Որում այգուն ցօղեր , շողեր վիճակին .
 Քանի՛ հրճիւ սիրեմ նոցա թոյրն եւ բոյր ,
 Որք յանզգայս կորզեն յինէն բիւր համբոյր :

Գեղեցկութիւն կայ 'ի մրմունջ վըտակին
 Որ մտերիմն թուի սրտից վշտագին .
 Սիրեմ նորա նազելաշարժ հեզ ընծաց ,
 Զի սըրտիկիս միշտ փարատէ մէզն 'ի բաց :

Գեղեցկութիւն կայ լեռներու 'ի կատար ,
 Ուր կոյտ 'ի կոյտ ամպք հաւաքին անդադար .
 Քանի՛ սիրեմ ես զլերինս՝ մանաւանդ
 Յորժամ անբիծ ձիւնն արծաթի տեսնեմ անդ :

Գեղեցկութիւն կայ 'ի ծործոր եւ 'ի ձոր ,
Գեղազարդեն չոր դալարիք կամ թուփ չոր .
'Քանի' սիրեմ ես ընդ նոսա առնուլ ճեմ ,
Բան'հիւսուածեան մինչ անտեղեակ կին մի չեմ :

Գեղեցկութիւն ջինջ անապակ կայ 'ի ցօղ ,
Ի ծոց ծաղկանց որ փալիբլայ լուսաշող .
'Քանի' ըղծիլ սիրեմ զերկնից այս նուէր ,
Թէպէտ ընդ փոյծ զերդ իմ երազն' ցնդի 'ի վեր :

Գեղեցիկ է երկնակապոյտ այն կամար ,
Ջոր զարդարեն լուսոյ կանթեղք անհամար .
Սիրեմ զպարն դիտել աստեղց լուսանեմ .
Ե՞րբ պիտ' արդեօք նոցա մէն մին ճանաչեմ :

Գեղեցկութիւն կայ յարշալոյս ոսկեփայլ ,
Որ փարատէ զգիշերայնոյ խոր մըռայլ .
Ա՛հ , սիրեմ յոյժ տեսնել զերկին լուսազօծ ,
Սիրե՛մ դարձեալ , երբ զայն քօղեն ամպեր հոծ :

Գեղեցկութիւն կայ ցերեկեան պահուց մէջ ,
Յորժամ վերուստ սիւռէ կայծեր հրատն անշէջ .
'Քանի' սիրեմ ծառի մ'ներքեւ զովագին' ,
Նըստել եւ գօս տերեւքն յանձնել առուակին :

Գեղեցկութիւն կայ յոսկեծիւր վերջալոյս
Գեղեցկութիւն' 'ի մէնջ արեւ երբ տայ խոյս .
Գեղեցկութիւն' երբոր պատէ խաւար շուրջ ,
Գեղեցկութիւն' տիրէ յորժամ գիշեր լուրջ :

Գեղեցկութիւն կայ աննըման մէջ աստեղց ,
Ջոր նշմարէ ոգին եւ եթ բանաստեղծ .
Ո՛ր էր եւ ինձ աստեղց նըման գեղեցիկ
Լինել տրուէր յետ այս կենաց վաղանցիկ :

ԳԿ. 1885

Ի Լ Ք Ե Ա Լ Ն

Աշխարհի ողջոյն ժրպիտներու բոյն մ'է դարձեր ,
Ուստեք ուստեք ուրախ զուարթ լըսես հարցեր .
Սոսկ մէկ հարցի 'ի պատասխան' ձայներ անծիւ
'Իաշտէ , ձորէ , լեռնէ , սարէ հնչին խանդիւ .
Եւ կը ժպտի զեփիւռն խաղուց խենդ սիրահար ,
Ժպտին ծովուն ալիք , յորժամ գրկեն զիրար .
Իւրեանց յուշիկ ընծացքին մէջ ոլոր մոլոր
Որպէս մանկիկ' կը ծիծաղին առուակք բոլոր .
Տեսար անշուշտ անուշ ծիծաղքն երկրին , ծովին ,
Է՞ր վասն ուրեմն չես ծիծաղիր դու տակաւին :

Յերես կանաչ դաշտին ժպտի արեւ ջերմին ,
'Քօղին տակէն ժպտի լուսնակ իւր մտերմին ,
Գաղտագողի շղարշին տակէն աչօք անթարթ
Որպէս յառի հարսն առ փեսայն իւր անհանդարտ ,
Աստեղք նոյնպէս մոռանալով փառս երկնային'
Անյագ աչօք անդուլ յերկիր մեր կը նային .
Եւ կը ժպտին , կը ծիծաղին ու միշտ կերգեն ,
Հրճուի Աստուած նոցա երգոց արծազանքէն .
Տես , զի' հեշտիւ ողջոյն երկինք ցնծան , հրճուին ,
Է՞ր չը ցոլայ գէթ մէկ ժպիտ 'ի քո յաչուին :

Կանաչագեղ ժպտին լերինք արփուոյն 'ի շող ,
Ժպտի հովիտ արշալուսոյն քաղցրիկ 'ի ցօղ .
Ժպիտք խաղան անդ 'ի յերես ապառաժին ,
Գետակ , լճակ , ժրպիտներէ չեն անբաժին .
Հապա ծաղկունք , ժրպիտներու գոգցես ակէն
Արբենալով ցնծումն ու սէր կը հուշակեն :
Ժպտէ՛ , հէ՛գ կոյս , հերիք եղար անմխիծար ,
Ժրպիտ մ'անոյշ երջանկութեան չա՛րժեր մի դար :
— « Ժպտէ . . . ժպտիմ . երջանկութեան յայնժամ մի դար
Ծրծած կըլլամ » ըսաւ կոյսը անմխիծար :

14 Հոկ. 1887

Ա. ԵՊՈՒԱՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ

Լուսին այնպէս շող չը ցայտեր,
 Որպէս մանկան կնկոյշ այտեր .
 — Քնկոյշ այտերդ, ջիկն արարած,
 Մօրդ համբուրիւ են պարարած :

Երգ առասկիւն եղնի անյուշ
 Իւր երբ լրսի ձայնիկն անուշ .
 — Ձայնիկդ անուշ, գիրգ արարած,
 Զսիրտ մօրկանդ է պարարած :

Ձունի այնպէս ժրպիտ երկին,
 Որպէս մանկան շրքներ կրկին .
 — Շրքներդ, մանկիկ, երբ երեքան
 Շարժի, կարծես, խնդից սրբան :

Ձունի բուրումն ուսան կնկոյշ՝
 Հաւար մանկան շունչին մեղոյշ .
 — Շունչիդ՝ մանկիկ, մօրդ կարգին
 Գերի բրիր սիրտն ու հոգին :

Հերի՛՛ք լեզուդ անարտասան
 Թողեր ամիսս չորեքտասան .
 Հերի՛՛ք զեկ սրբան պնդիւ
 Կապեց, բանտեց գիշեր ու տիւ :

Հատորդ հագույն իմ հարազատ,
 Եկ արդ բողո՛ւմ զեկ ազատ .
 Մէ՛ն մէ՛ն տա՛ տես՛, Եղուարդ, քաջ լեր,
 Մէ՛ն մէ՛ն տա՛ տես՛, փոխէ՛ քայեր :

Որպէս աշնան դողդոջ տերեւ
 Դողալը Եղուարդ ոտից վերեւ .
 Աչուին յառած մօր աչկն ՚ի վեր,
 Օգն ինչ անտի խնդրել բուեր :

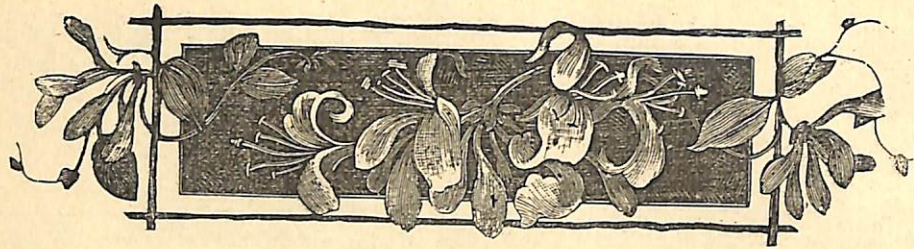
Մէ՛ն մէ՛ն, Եղուարդ, մէն մէն տա՛ տես՛,
 Ի՛նչպէս աղուոր քայեց, տես տես .
 Քայլ մ՛ես, Եղուարդ, օ՛ն անկասկած,
 Քեզ կը բանեմ դեռ դու չինկած :

Դողը բանեց սիրտն Եղուարդին,
 Որպէս սիւզը՝ բերբերն վարդին .
 Մեղմիւ, յաշիկ տոտն երեքան,
 Իրր երկիւնան սառերք ամբան :

Քայլ մ՛ես, մէ՛ն մէ՛ն, քայլ մ՛ես, հերի՛՛ք,
 Ապրիս Եղուարդ, հրեշտակ գողարիկ .
 Ի փոխարէն վեց քայերուդ՝
 Վեց համբայրներ տամ այտերուդ :

Հոկ. 1886

ՉԵԱՆ ՀԱՏԻԿՆ

— ՆՍԱՆՈՂԱԲԱՐ —

չ եւս արեգ , ո՛չ եւս լուսին երեւցան ,
 Յորժամ ամպեր 'ի կապուտին ցիր եւ ցան
 Ոլոր մոլոր սքողեցին մեր երկին ,
 եւ 'ի տես մեր ածին հանդէս տխրագին :
 Անհունութեան միջոցին մէջ՝ փափկամեւ
 Հատիկ մ'յանկարծ զայս մրմնջեց յոյժ թեթեւ ,
 « Թէ անկանիմ յերկիր 'ի վայր ես ընդ գաղտ ,
 Ի՞նչ պիտ' արդեօք ինձ վիճակի անտի բողո .
 Մի՞թ' ոտնակոխ լինել , հալի՛լ . . . զրաջան ,
 եւ կամ յանգիլ 'ի պերճագոյն ինչ վախճան : »
 — « Ո՛հ , ոչ երբէք , ո՛չ է կորուստ քո բաժին , »
 Զայնեց հեշտիւ աստէն երկիր հողածին .
 « Մանկիկդ երկնից , պահել զքեզ անաղարտ՝
 Լիցի իմ գործ հասոյական եւ նա՛ պարտ .
 ե՛կ արդ յիմ ծոց , փափուկ հատիկ կլորիկ ,
 Հեռի՛ 'ի քէն յարուցանել փոթորիկ .
 Քեզ մի խաղաղ , նուրբ եւ փափուկ տալ վախճան՝
 Յիս հաւատա , ոչ զլանամ ամէն ջան .
 Վիճակ մ'ընտրել ամենալաւ՝ քեզ թողում ,
 Յորժամ զարնան ծագէ արփին փողփողուն ,
 Յոր պիտ' խայտան չքնաղ ծաղկունք յոգնամիլ՝

Բուրե՛լ շնչել սէր եւ հրճուանք ցայգ ու տիւ .
 Կամի՛ս արդեօք փոխիլ յայնժամ 'ի յասմիկ ,
 Ի մանիշակ , կամ յանթառամ , ինձ այժմիկ
 Ասա , կամի՛ս զեղազարդել զերդ յասպիս՝
 Ծաղկատարփիկ օրիորդաց խոպոպիս ,
 Կամ թէ փոխիլ 'ի խնկաբոյր 'ի նարգէս ,
 Ապա այնու պճնել կուսի մ'հերաց զէս .
 Մի՛ մոռանար կայ եւ վիճակ մի շքեղ ,
 Իւ յաւերուս ծաղկի , տերւոյ փայլ ու գեղ ,
 Զերդ մարգարիտ անդ փայլելով յարփւոյն շող
 եւ խառնելով զբաժակ նոցա 'ի յողող :
 Անշարժ , անփայլ եւ անկարկաջ թէ 'ի նինջ
 Մ՛նաս , զքեզ զարթուցանել եւ 'ի ջինջ՝
 Ի իւրեղակերպ խառնել փոխել 'ի յաղբիւր՝
 Քեզ խոստանամ , եւ տամ հովտաց մէջ սփիւռ .
 Ի քո հաճոյս է եւ թողուլ դաշտն ու ձոր ,
 Ծաղիկ սիրուն , աղբիւր զեղուն , թփիկ չոր ,
 եւ սըլանալ քան զայնոսիկ վեր 'ի դար՝
 Հիւսել պսակ խրոխտ լերանց 'ի կատար :
 Ի՛նչ ուրեմն . . . կամի՛ս արդեօք 'ի մի՞ծեր
 Անձրեւածին խառնիլ ամպոց եւ յեմեր
 Անդ՝ մերձամուտ արեգական 'ի ճահանջ
 Այլակերպիլ 'ի ծիածան զեղասքանջ .
 Ի հրաշագան խորհրդալից ծիածան՝
 Ասա՛ , կամի՛ս առնուլ բազմոց մ'ի ծածան ,
 եւ 'ի կապոյտ կամարն երկնից՝ 'ի գիսակ
 Շողալ ամպոց՝ անհունութեան զերդ պըսակ .
 Արդ օ՛ն ուրեմն , մի՛ յապաղիր , դու հատիկ ,
 Քեզ աստանօր ընտրել վիճակ մ'հանդարտիկ : »
 Անդուստ անբիծ ձայնեց հատիկն սիրածայն ,
 « Պիտ՝ անկանիմ ուրեմն 'ի ծոցդ , յո՛ւշ սակայն
 Լիցի քեզ զի՛ չէ իմ բաժին խնկահոտ
 Ծաղկանց 'ի մէջ , եւ ոչ ցօղի եմ կարօտ .
 Ի թըխագոյն մէգ փոխարկիլ կամիմ ոչ ,
 Ո՛հ նա իսկոյն 'ի չիք դառնաց 'ի տեղուջ .
 Զի վաղանցիկ եւ անկայուն այսպիսիք
 Յաչաց թարթափ կորզին զերդ շուք խաբուսիկ .

Բայց այնքիկ՝ որք 'ի վերուստ ինձ նըման
Ազգի մարդկան շընորհեցան, պիտ մընան .
Ուրեմն, երկիր, եթէ բանքդ ե՛ն անսըխալ՝
Խնդրեմ ըղձիւ շնորհէ անդրէն ինձ դառնալ
Յիմ հայրենի՛ս, ուստի այժմիկ դէպ 'ի քեզ
Գամ զքեւ պատել արծամփայլ մի բեհեզ .
Իմ նպատակ, միակ փափաք է 'ի ծոց
Ծիածանի փայլիլյաւէտ, իբր 'ի բոց .
Զի մերթ ընդ մերթ երեւեցայց գեղատես՝
Հաստջին խոստման հաւ՝տարմութեան 'ի հանդէս .
Կարեմ այսու՝ շնչաւորաց ամենուն
Ի յուշ ածել զողորմութիւն Տեառն անհուն :

Յունվար 1886

Ի Մ Ա Հ

Ն Ժ Գ Ե Հ Ո Ւ Ս Ա Ն Ո Ղ Ի

Պ Ա Տ Ա Ն Ի Ո Յ Ն Մ Ի Հ Ր Ա Ն Ա Յ Յ Ա Կ Ո Ր Ե Ա Ն

Յայտէս փուծով, ա՛հ Միհրան, այսպէս փուծով քո պարկեշտ
կենաց՝ վերջին նուաղկոտ կարդաս ձայնիւ հրրաժեշտ .
Խա՛ջ մ'էր արդեօք այս կենցաղ, բա՛նտ մ'էր արդեօք այս մարմին,
Զոր շոյտ թողեր խառնեցար կանխագընաց մեծ զարմին .
Ի՞նչ Միհրան, մահուն ալ սեւ սեւ շրթանցն 'ի վերայ
Հանոյական եւ դիւթիչ գեղ կամ հրապոյր երերայ .
Մա՛հն ալ միթէ որպէս կեանք պարզեց առջիդ անվախճան
Երջանկութեան 'ի վայել հոգեպարար խրախճան .

Անմեղ ճակատդ պճնեցին դեռ գարուններ տամեւվեց
Եւ դու իսկոյն գոչեցիր « Հերի՛ք ով կեանք, ա՛լ բաւեց . »
Ի՛նչ, Միհրան, անմարշամ, նոր գարուններ քո ճակատ
Ողողելու խոստացան փայլ փայլ ցօղով երկնակամ .
Խմբա՛կն երկնից կարօտէր քո ձայնիկին երգասէր
Թէ կապուտին լուսաշող աստեղաց մին պակասէր
Եւ տակաւին վերանա՛ս աստղիկ մ'անշուշտ լինելու ,
Կամ ոսկեթել քնարաւ երգել յաւէժ « Ալելու . »
Հնա՛ր սակայն հանդուրժել երբ մեռանի պատանին ,
Որոյ ճակտին 'ի վերայ յոյս եւ ինծիդ տատանին .
Հնա՛ր արդեօք հանդուրժել զամենագեղն երբ ծաղկանց
Հընձէ մանգաղ սեւ մահուն՝ գեղոյն հարեալ սիրախանձ :

Ապագայից, ա՛հ Միհրան, հրաւերին անսացիր
Եւ ուխտեցիր եռանդեամբ ուսնիլ, տքնիլ անձանձիր
Հեռո՛ւն հեռուն եւ թողլով մայր եւ եղբայր սիրական
Եկիր այսըր 'ի խնդիր ուսման գանձուց պատուական .
Լայնածաւալ գիտութեանց քեզ պարզեցաւ լայն կրկէս
Ընդ որ խանդիւ սրացար տարի մ'ողջոյն նա եւ կէս .
Եւ խոկացիր, յուզեցար եւ խոկալով դուն ուսար .
Զանիցդ առջեւ խոչերու յարդարեցան լեառն ու սար .
Զանմեղութիւն քեզ երկին հոգւոյդ 'ի զարդ էր տուեր
Եւ զհանճարն 'ի նուէր լայն ճակատիդ անստուեր .
Միշտ սիրեցիր զբարին միշտ գործեցիր զբարին
Եւ որք զքեզ ծանեան՝ արդ գերեզմանիդ կը փարին .
Կայտառ զուարթ էիր միշտ արշալուսոյ հանգունակ
Ծաղիկն էիր դպրոցիս, ծաղի՛կ մեղոյշ գեղունակ .
Բայց աւա՛ղ, փուծացին սեւ սեւ ամպեր քո երկին
Քողապատել, յաւերու վէրքեր մօրկանդ հի՛ն վէրքին .
Զէր աստ մայրիկդ, որ քնքոյշ քնքոյշ ձեռամբ ճակատուդ
Լ'րբէր ի բաց զբրտունս, վանէր 'ի բաց սեւն ու մուծ ,
Մեծակայլակ ցօղերովն եւ աչերուն իւր նամէտ
Զանայր թանայր պինդ ունել զնուրբ հասակդ հողամէտ .
Ի զո՛ւր ընդ վայր, ա՛խ Միհրան, « Մա՛յր իմ, Մա՛յր իմ, » ցրտացած
Շրթանցդ մէջէն կամ սրտէդ ելաւ դողողջ ձայն մի ցած .
Անգութ միջոցն եւ ժամեր զնա 'ի քէն շատ հեռու
Թողեր էին մատնելու յաւերժական ողբերու .
Ի զո՛ւր նուաղ աչերովդ որոնեցիր գտնել զայն
Նորա վերջին լսելու « Որդեակ, Միհրան » գողտր ձայն .

Ա՛խ, ա՛խ, հէ՛գ մայր, քո Միհրան մեռա՛ն գընա՛ց բաց աչքով,
 Ընդ ըստուերաւ իսկ մահուն քեզ տեսնելու իւրեան քով:

Աստուած իմ, Թէ խորշակ պիտ' սպառնայ վարդերուն՝
 Ներեա գոնէ մի՛ ցրուել իւրեանց Թերթից երերուն .
 Թէ մահն անգուծ պիտ' խրգէ գերգն ու զօրհնիս սոխակին՝
 Թող զի մընայ նա անշունչ՝ ՚ի վարդենուջ ցողագին .
 Թէ պահանջես պիտ' զջինջ հոգեակն մատաղ արդարէն՝
 Թո՛ղ զի գոնեա մայրական ձեռներ գդիակն զարդարեն :

Մինչ մերձենան ճիծաղկոտ զուարթ աւուրք պերճ գարնան՝
 Է՛ր ցուրտ քամիք նորատունկ այս նուրբ ծաղկին սպառնան .
 Ոճի՛ր արդեօք է բարւոյն տեսնել զարեւ ծիգ աւուրց,
 Ոճի՛ր արդեօք եւ քնքոյշ ծաղկին՝ յորդանց գոլ անկուրծ .
 Ա՛ն է՛ր արդեօք, է՛ր ընդ միշտ սիրելագոյնք մանաւանդ
 Զիւրեանց կենաց յիշատակ Թողուն ընդ փոյթ մեզ յաւանդ .
 Նրկի՛նք արդեօք գեղեցկին գեղոյն, շնորհաց կամ անձին
 Զինչ ճակատին կամ շրթանցն անոյշ երգոց նախանձին .
 Բայց Աստուած իմ, աշխարհիս ներե՛ս մնալ անապատ
 Անշունչ, աներգ, անծաղիկ, գիշերատիպ սրգապատ .
 Ո՛չ, ոչ Աստուած, քա՛ն ՚ի քէն . դու զմեզ սիրես տակաւին,
 Անմիւ բարեօք եւ անդուլ յայց ելանես այս կաւին,
 Եւ զի զՄիհրան սիրեցեր՝ վիշտ մեզ Թողով ՚ի հրահանգ՝
 Զայն կոչեցեր ՚ի յերկին անեղ շեշտով սիրայանգ .

Խօսեցար, գուռացեր, ուսուցեր, բայց աւա՛ղ,
 Զի բարձեր շոյտ ՚ի մէ՛նջ սիրելին մեր մատաղ . —
 Դու Միհրան, մեզ Թողեր յիշատակ քո անջինջ
 Եւ սակայն ՚ի նուէր քեզ ունիմք մեք ոչինչ,
 Բայց պսակ մի ճակտիդ եւ մի սեաւ խաչ լանջիդ,
 Եւ առատ սրտաբուղիս արտասուք շիծ առ շիծ .
 Նաեւ զայս տողս տխուր, զորս ձօնէ Յ. Թ. Գ.
 Ի փոխան արտասուաց հէ՛գ մօրկանդ կամոգին :

2 Մարտ 1887
 Անաղօլեան վարժարան

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ո Յ Շ

Ինգ տարեկան
 էր հագիւ
 Մեր սիրական
 Քոյր ազնիւ,
 Որ անուաներ
 Վարդանոյշ,
 Ուներ ձեռներ
 Յոյժ կնոյշ :

Կր սիրեր յոյժ
 Նա երգեր,
 Եւ չուներ ժոյժ
 Երբ երգեր
 Սիրանուագ
 Մի սոխակ՝
 Երկնադաշնակ
 Մ'եղանակ :

Առտու կանուխ
 Ժամկոչին
 Երբ « Թա՛խն ու թո՛ոյս »
 Ականջին

Իւր կր հասներ
 Նա փուրով
 Կեզուովն երգէր
 Իւր բարով :

Ձեռք կուրծքին
 « զՀայր մեր »
 Երբ սրտագին
 Յեղեղէր՝
 Փութայր խօսոյն
 Ի պարտէզ,
 Մաղիկներույն
 Ի հանգիս :

Նարդոս, քրճամ
 Մանուշակ՝
 Ամէն օր խում
 Անուշակ
 Ձեռէն անար
 Առնուին
 Ամպեր երբոր
 Զր լային :

Ծաղկանց երի
Նա նստած՝
Սոխակների
Ունկնդրած՝
Էր զի յանախ
Առաքել
Երգեր ուրախ
Դեպ ՚ի վեր :

Սակայն ընդ վաղ
Իւր գարուն՝
Ի ծոց, աւաղ,
Ցաւերուն
Թառամեցաւ
Թողով նոր
Կսկիծ եւ ցաւ
Իւր ճէգ մօր :

Գնաց հարկաւ
Իբրու զկախաւ
Խայտալու,
Որպէս սոխակ
Երգելու
Ալելու
Եւ զինչ մեխակ
Բուրելու :

Սեպ. 1886

ՄԱՀՈՒ ՈՐՍԵՐ

— ԱՏԱԼԻՋԱ —

Է՞ր վասն յանախ, է՞ր նախագոյն ՚ի Հայրենիք
Անդր. հասանել փութով կոչին մեր սիրելիք.
Արդեօք ընդէ՞ր կարի վաղ քաջ անդր ՚ի յերկին
Ճեպեն գնալ գեղեցիկն հետ առաքիներն :

Մանկիկ մ'անմեղ ՚ի յորրանի ոստնոյր խայտար,
Եւ իւր զուարթ ճակտին վերեւ՝ աչօք կայտառ
Մի դեռատի մայր խանդակամ յառեալ հայէր,
Ուր չը գիտեմ երազներով ի՛նչ հրմայէր :

Սակայն իսկոյն անգուժ , դաժան մահու մանգաղ՝
 Զոյն մանկիկ դեռաժրպիտ քաղեց աւա՛ղ,
 Աւա՛ղ, հէգ մօր անմարմ աչեր 'ի յարտասուք
 Լըցան , զեղան ու մարեցին մահուան պասուք :

Ճեմէր նազէր մի կոյս անմեղ գեղափրմիմ
 Ծողկանց 'ի մէջ , որք էին իւր սէրն ու ժրպիտ .
 Ոտիւք թեթեւ , սրտով ուրախ , դիմօք զուարթ
 Խայտար , կազմէր լանջքին յարմար փնջեայ մի զարդ :

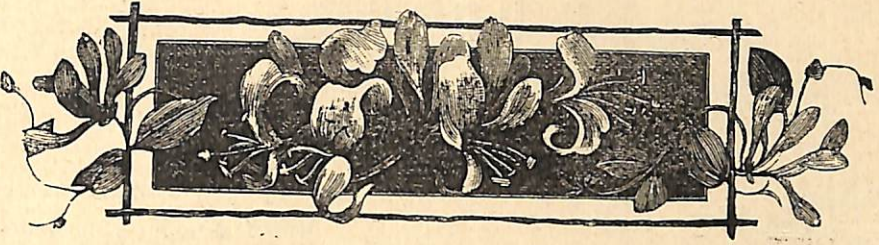
Բայց ընդ յարկած խորշակ մահու , եղո՛ւկ բաղդին ,
 Սեւ սեւ կէտեր դրօշմեց վերայ նորա ճակտին .
 Աւա՛ղ , աւա՛ղ , զի տխակի ծաղկի փոխան՝
 Մէջ տապանի իւր ընկերներ որդունք եղան :

Լայն 'ի ճակատ , ջերմ 'ի յարեւն , հաստ 'ի բազուկ ,
 Իւր գաղափարք անհուն անծիր , եւ սիրտն անսուգ
 Նշմարեցի մ'երիտասարդ կայտառաղէմ ,
 Որ ոգորէր սիրտն 'ի խրախոյս բաղդին ընդդէմ :

Նորա ճակտին վերեւ շողա՛ց մահուան մանգաղ .
 Փոխան անծիր ասպարիզի մի նեղ դազաղ
 Նշմարեցի , ուր փոյթ ընդ վաղ ամիոփեցա՛ւ
 Երիտասարդն , թողլով ետին կսկիծ եւ ցաւ :

Բնակք երկնից ցանկան զի մեր առաքինիք
 Զարտաւոր թողեալ զաշխարհ 'ի Հայրենիք
 Փռւթով հասնին , իւրեանց լինին եւ փառակից ,
 Անդ վարելու յաւերժերգակ կեանք մ'անկրկիծ :

Մարտ 1885

ՔԱՆԱՆ ՅԱՆԿԱԼԻ

Մէջ ամարան 'ի շող արփւոյն՝ ամպք դէգ առ դէգ
 Եւ ծիածան՝ զերդ ոսկեհիւս նրբին բեհեզ՝
 Որպէս իսկոյն աչաց անտես ցնդին յայեր՝
 Նոյնպէս եւ ինձ պարտ է փոխիլ յաստեաց 'ի վեր :

Որպէս գարնան զուարթ ծաղկունք յանկարծակի
 Թողմին կախին 'ի շունչ անգուժ հիւսիսակի
 Եւ աշնայնոյ թափին տերեւք ոսկեհիւսն՝
 Պարտիմ՝ նոյնպէս եւ ես սահիլ 'ի գերեզման :

Քաղցրադաշնակ որպէս տխակ սիրադայլայլ՝
 Ի յերեսաց փոթորկաշունչ ձմրան մի այլ
 Ինդրէ երկիր՝ անդ գեղգեղել գարունն 'ի բուն ,
 Նոյնպէս եւ ես պարտիմ՝ խնդրել մի տուն մնայուն :

Հեզամրմունջ բիւրեղագիծ որպէս վրտակ
 Ի յարգանդէ բղխեալ լերանց երթայ շիտակ
 Սահիլ , խառնիլ 'ի հանդարտիկ գետակ պայծառ՝
 Թողեալ զաշխարհ խնդրեմ՝ եւ ես սրբոց կաճառ :

Բարեա՛ւ ուրեմն , մնայք բարեաւ իմ սիրելիք ,
 Ի ցանկալին փռւթամ հասնիլ 'ի հայրենիք .
 Ահա բացուին ոսկի դրունք սուրբ Վանանու ,
 Ահա ցոլան արծաթ ալիք Յորդանանու :

Թորոյ

Ապրիլ 1885

Ա Ր Շ Ա Մ

Բք ծաղիկներ բարձամին
Մեղուք անշուշտ Արշամին
Պիտ' այտերուն հեհուշիկ
Գան հիւսն ծծել անուշիկ.

Բայց երբ այտեր Արշամին
Որպէս ծաղիկ բարձամին՝
Պիտ' համբուրես մի գուարբուն
Ծաղկունս դրօշմէ այտերուն :

Ջվարդ խամրէ երբ համին՝
Սոխակէ անշուշտ Արշամին
Ի տես կարմիր նուրբ շրբանց՝
Պիտի այրին սիրախանձ :

Բայց երբ շրբներ Արշամին
Որպէս վարդեր բարձամին՝
Պիտ' համբուրիւ մի գուարբուն
Վարդեր դրօշմէ շրբներուն :

Գաղբին երգեր երբ գարնան
Աղջկունք պիտի 'տուն դառնան
Լրսել անշուշտ գմէն մին
Թորով երգոցն Արշամին .

Բայց Արշամին երբ արի
Երգոց շեշար դադարի՝
Մի գուարբուն պիտ' նրմա
Քրնար մը տայ սիրտ հրմա :

Եւ պիտ' յա՛յնժամ Արշամին
Այտեր , շրբներ բարձամին ,
Ջի նա՛ կերբայ 'ի յերկին
Շեշտ մը տալու խմբերգին :

Հոկ. 3, 1887

ՊԱՊՈՒԿ ԱՐՄԷՆ

Շատ կը ցանկամ
Որ այս անգամ
Ամէն բանի լաւ հետամուտ
Մարդ մի ըլլամ հարուստ հրմուտ .

Նայ որ խաղայ
Կոչեն «Տըղայ» .
Պիտի ուրեմն ձի եւ Թմբուկ
Թողում բոլոր , ըլլամ պապուկ .

Ձիս ա՛յն ատեն
Պիտի զատեն .
Փոխան ձայնին «Գնա՛ , խաղա՛»
Լըսեմ «Նըստի՛ր , Արմէն աղա» .

Երբ 'ի սեղան
Խորտիկը տեղան՝
Պիտի ինձի կակուղ մ'ըսէն
Տալով «Պապուկ , հրամէ՛» ըսեն ,

Աղջկունք , մանչեր
Երբ չեն ճանչեր
Կարգ ու կանոն՝ պիտ' անուշակ
Ապտակներուս առնեն ճաշակ ,

Կամաց կամաց
Աչքիս դիմաց
Կարգով շարուն յարգանք անմիւ
Եւ ծերերու յատուկ պատիւ .

Ամէն անգամ
Երբ ժամէն գամ՝
Ոտքի կայնող մարդիկ՝ վըսեմ
Ձայնով պիտի «Բարեւ» ըսեմ .

Ձատկի առձիւ
Մանկունք անմիւ՛
Մեր տուն գալով պիտի կարգաւ
Երկու ձեռքերս պագնեն հարկաւ .

Ձիս այն ատեն
Շրջապատեն .
Եւ երգելով «Քրիստոս յարեաւ»
Հաւկիթն՝ առնեն երթան բարեաւ .

Պապուկս դատի
Ալ կաշխատի .
Ուստի դատերն երբ ինձ բերեն
Խնդիրն պիտի քննեմ խորէն :

Եւ ամէն օր
Մէկ երկու նոր
Հէքեամներ ըսեմ տրոզոց ,
Որ փախչելով չերթան փողոց .

«Անձ պապուկ»
Ձայնը փափուկ
Պիտի լըսեմ յամէն շրթանց
Թերեւս ընկերցս շարժեմ նախանձ .

Քըչիկ մ'ստակ ,
Ակնոց մ'յստակ ,
Գլխարկ , տափատ , սեւ վերարկու
Եւ հողաթափ , գուլպայ երկու ,

* Գաւ առաց մեծագոյն մասին մէջ Ձատկի առ-
թիւ՝ տղայք իւրեանց ազգականաց տունը կեր-
թան ձեռքպագի , և 'ի նոցանէ կընդունին նուէր՝
մերթ ներկուն ու մերթ նախշուն հաւկիթներ :

Են բաւական
 Ձիս պատուական
 Պապուկ մ'ընել այս տան մէջը
 Ուստի սա բաց կարդամ էջը...

Գրքեր ցիր ցան
 Որչափ մեծցան.
 Հոգիս կեղևեր 'ի դպրատան,
 Ա՛հ, չեմ մոռնար այն մեծ զնդան.

Իմ վարժապետ
 Ձեր շատ տրգետ.
 Ձի իւր քրթին վերայ կըլոր
 Կրէր ակնոց մի շատ աղուոր.

Մեր այն անհուն
 Հարցումներուն
 Մէկիկ մէկիկ պատասխանէր,
 Բայց չէր սիրեր մեծ տղաներ.

Որք շատ հեռու
 Մեծ աստղերու
 Եւ կըլօրիկ լուսընկային
 Վրայով լսել կը ցանկային.

Եւ բուն խանդիւ
 Հարցեր անծիւ
 Միշտ կուղղէին վարժապետին,
 Որ շատ անգամ նայէր 'գետին.

Սիրուն տղաք,
 Երբ մարդ ըլլաք՝
 Կըսէր յաճախ, ուսեալ, ընտիր,
 Պիտ' հասկընաք ամէն խընդիր.

Բայց շատ առատ
 Կուտար խըրատ.
 Երբ խաւարի, կըսէր, լուսին՝
 Խաչ հանեցէք ձեր երեսին.

Ամէն տղայ
 Մեղա՛յ, մեղա՛յ
 Պէտք է գոչէ երբ կայծակի
 Ձայներ լլսուին յանկարծակի.

Թէ որ, կասէր,
 Դուք ազգասէր
 Ըլլալ չուսնիք Մեծ Հայրերէն՝
 Պիտ' ազուաներ ձեր աչք փորեն.

Երբ յարժամ
 Երթաք 'ի ժամ՝
 Պէտք է յառիք աչօք անդորր
 Մեծ խորանին սուրբ Տիրամօր,

Որոյ բազկաց
 Մէջ է պառկած
 Լուսապսակ մանուկն Յիսուս
 Որ միշտ ժպտի մեզ՝ ամենուս.

Պէտք է յուշիկ
 Եւ անուշիկ
 Ձայնիւ ըսէք Հայր մեր յերկին
 Եւ ճնրադրէք կրկին կրկին.

Վարժապետ մեր
 Բարի մարդ մ'էր,
 Համրիչ քաշէր «Վա՛յ ինձ» կասէր,
 Էր չափազանց կրօնասէր.

Կրկին կրկին
 Յովսէփիկին
 Պատմութիւնը մեզ խօսած էր,
 Լացունելով փոքր ու մեծեր.

Գլուխը ցած,
 Աչքը գոցած՝
 Կարծեմ ի՛ւր ալ լային աչեր,
 Ձի մօրուքին ծայրը թըջէր.

Սաղմոս, Նարեկ
 Կարծես Երեկ
 Երանելին տուեր է կուլ,
 Զի իւր շրթներն շարժէր անդուլ:

Երբ իմանայ
 Որ ես հիմայ
 Պապուկ եղայ՝ պիտի ցընծայ,
 Զի մայրս իրեն չէր տար ընծայ:

Ա՛լ ազատ եմ.
 Զը պիտ' իւր դէմ
 - Կայնիմ, իրեն տալու համար
 «Սաղմոսի» պէս խրթին համար:

Հիմա Թող գան
 Տըղայք ա՛յնքան,
 Որ ես իրենց վարժապետեմ,
 Պիտի հարկաւ դողան իմ դէմ:

Ինձ կը պակսի
 Լոկ մետաքսի
 Նըման մօրուք, բայց պիտ' հարկաւ
 Պեխեր, մօրուք բուսնին կարգաւ:

Ապրիլ 1888

ՄԱՅԻՍԻ ԱՌԱՋՈՏՆ

— ՄԻԼՏՈՆ —

Ահա պայծառ այգուն աստղը, օրուան բեքեւ սուրճանդակ,
 Կուգայ 'ի պար յարեւելից դրանց ոսկի բովանդակ.
 Եւ ոսկեքեղ ցոլեմն ածէ գծադկաւեան շէն Մայիս
 Ի բուրմունքէն որոյ ծաղկանց՝ պիտի գոգցես հրմայիս:
 — Ողջո՛յն բնդ բեզ, չհնաղ Մայիս, առատածիր սր ազդեա
 Կայտառութիւն, խնծիդ, եռանդ, 'ի սփիւռ ծաղկանց դէն ու դէս.
 Անտառ, մացառ պննագարդին 'ի քա պարզեւս երփնագեղ,
 Բլրակ, ձորակ, խայտան, պարծին պատմունանաւ քա շրճեղ.
 Այսպէս բնդ այգ բեզ ողջունել կանխեմք մրմունջս 'ի բերան,
 Տենչալով զի քա բերկրութիւնք մեկէ 'ի բաց չր սուրան:

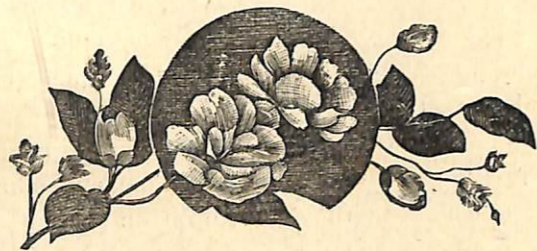
Մայիս 1887

ՏԱԳՆԱԳ ՄԻՐՈՅ

Լուռ էր երկիր. 'ի յերկին անդ մի քանի լուսային
 Աղօտ բըծեր՝ զերդ աջուին մահամերձի՝ շողային.
 Լուսամանդէս գիշերին շէկ Թագուհին իւր պարկեշտ
 Խրբանեկաց պատրաստ էր տալու հեշտին հրաժեշտ:
 Օրուան հսկայն տակաւին ովկէանի հարսներուն՝
 «Ո՛նա բարեան» չէր ըսեր իւր ցոլքերովն երերուն.
 Տակաւ սակայն եորիզոնն կը շառագնէր անճամանջ,
 Իրպէս կոյսը ամօժխած եւ հերարձակ, մերկալանջ:
 Այգուց աղաղ ագաղաղ նոր յարուծեան տայր հրաւէր.
 Զոր եւ անդուստ կրկնէին նորագարծոյց խուճը մ'հաւեր.
 'ի կոջ՝ ձայնին բընուծիւն մինչ զիւր Թմբիր Թօժափէր՝
 «ատուհանէս դիտէի արշալոյսը լուսաբեր:
 Եւ անա՛ նշմարեցի ծաղկահասակ մ'օրիորդ,
 Որ հրաժեշտ տալով իւր երագներուն յուսայորդ՝
 Թե՛ծ եւ ոտամբ գո՛գ Թուչտէր 'ի պարտէզ իւր գնալու
 Զայնակցելու անդանօր Թուչնոց երգին յալելու.
 Անոյշ անոյշ եւ գողտրիկ երկու երգեր նա երգեց,
 Ապա լրուեց, սեփհական կեռասենույն իւր 'ի յեց,
 Զայնէ՞ն արդեօք իւր աղու, բոյրէ՛ն արդեօք այն ծաղկանց
 Կամ գիշերին երագոց յիշատակէն սրտախանձ՝
 Յուզեցա՛ւ, սուզեցա՛ւ, եւ ջինջ հոգին իւր արդար՝
 Թողլով քնքոյշ վանդակը Թուեաւ յերկիր ինչ յօտար...
 Կուշակեցի. իւր սիրտը՝ 'ի մէջ ծովուն ալետանջ
 Իրպէս նաւու ինչ բեկոր՝ բախէր ուժգին յիւր 'ի լանջ.
 Նշմարեցի, եւ անա վառ աչերը հէգ կուսին
 Լերեանց փայլը նախնական տակաւ տակաւ կորուսին.
 Անշուշտ եմ, կարտասուէր, եւ կը ջանայր արտասուօք
 Իւր հրդեհեալ գուռ սրտին յիջուցանել սուրբ բորբոք.
 — Հընա՛ր արդեօք կատաղի վառ բորբոքը Վեռավից
 Շիջուցանել՝ անձրեւոյ հեղեղները Թէ յուզուին.
 Հընա՛ր արդեօք հոսանքը կասեցնել նեղոսի:

Եւ այն սրտին ջերմ սէրը՝ որ ուղիսօրէն կը հոսի . —
 Ահա սրտէն զոյգ հառաչք դղրդեցին այերը
 Հետ հառաչքին եւ զիրեար հալածեցին վայերը .
 Հառաչք անոյշ՝ որ յաւէտ կոյս սրտերու են օժիտ՝
 Կասեցուցին հէգ կուսին ծաւի աչացն առապ շիւթ .
 Եւ ահա կը զարթնոյր իբրու թէ յերագէն ,
 Որպէս արեւ եւ ելնէր հորիզոնէն հրագէն .
 Ծագեց արեւ — Խնդա՛ց Աստուած — եւ կոյսը առ վայր ինչ
 Իւր աչերը արեւուն պարզեց որպէս բիւրեղ ջինջ .
 Լուսապաղպաջ ճահանջներ այգուն այգուն Մասիսէն
 Ոլուն ոլուն թուխ մէգը որպէս ՚ի վայր կը հոսեն
 Ահա նոյնպէս հէգ կուսին սրտէն , ճակտէն սեւ ամպեր՝
 Արեգական ցուքերէն թուիչք առին անհամբեր .
 Եւ դարձեալ հառաչեց . . . հառաչք անգուծ , բայց յետին ,
 Որով դանդաղ վիշտերու փոթորիկներ անհետին .
 Որպէս հրեշտակք աստ երբեմն սպաս արկին Յիսուսին՝
 Զեփիւռ , սոխակ նայապէս հոգը բարձան խեղճ կուսին .
 Շնչեցին , երգեցին , սիրալի , սիրահանգ ,
 Լըռեցին , լըսելու կոյս սրտին արձագանգ . —
 Բոսոր շրթներն եւ ահա մեղմիկ շարժեց մեղմ ՚ի յերգ
 Մէջ իւր երգին սիրավանկ՝ կը տեսնուէր սիրտը մերկ . . .
 Զայնը գոգցես իւր աղու՝ փոխ էր առեր սոխակէն ,
 Շունչն ալ հարկաւ իւր մեղոյշ գողացած է մեխակէն .
 Բնքոյշ մատամբ վերջապէս ծաղկանց քաղեց զոյգ փունջեր ,
 Բայց թուեցաւ ինձ թէ մին այն երկուքէն՝ իւրը չէր :

26 Մէպ. 1886.

Ա Ա Ն Ջ Ր Ե Ի Է

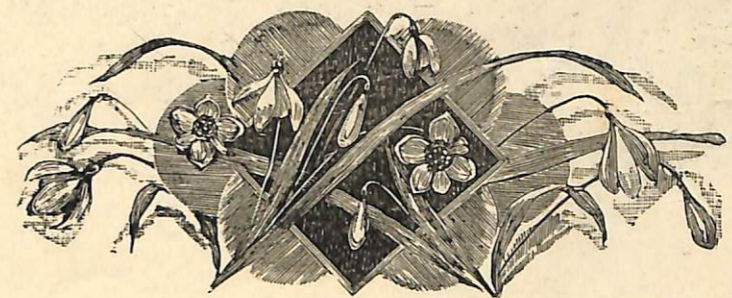
— ԼՈՆԿՅԵՒԼՈՅ —

Յուրա է օղն , խաւարամած եւ երկին .
 Կանձրեւէ՛ . գոռան հողմունք ալ ուժգին .
 Որբատունկն գորմն խարխուլ բողու ոչ ,
 Մէն մի շունչ ցրուէ գտերես իւր դողոջ ,
 Զի ցուրտ է , խաւար գրաւեց եւ զերկին :

Մրբին են նաեւ աւուրք իմ կեանքին .
 Կարտասուե՛մ . գոռան հառաչք ալ ուժգին .
 Իմ խորհուրդի գնցեալն յողորդ բողուն ոչ ,
 Եւ քամիք ցրուեն յոյսերն իմ դողոջ ,
 Զի ցուրտ են մրբին աւուրք իմ կեանքին :

Բայց լրուէ՛ , սիրտ իմ նսեմ՝ եւ դադար
 Տուր մի վայր՝ բողոմանացոյ անարդար .
 Ահա գամպս վարէ արեւ փոյր արագ ,
 Գո բաղն է բաղոյ ամենուն , հասարակ .
 Ի կենիս հարկ է անձրեւ բորափին ,
 Եւ ամպեր փոյն գրողոյին ջինջ արփին :

16 Դ՛՛Կ. 1886

Գլխիկ

ՄԱՐԿԱՐԷՏ ՌՕՋԱ

Մտառնք էին գոգ այն ինչ
 Ջայն կազմեյով լուսաջինջ՝
 Նորա սրտին անբառուեր՝
 Անմեղ հրեռանս են առեր .
 Թերև շնչմանց իւր մէն մին
 Սիսէ բարբառն Եղեմին .
 Ջի իննն յաւեա կր բուի
 Դրախտի բնակ գեղաչուի .

Գեղ ու շնորհ երկնակար՝
 Գանոյս բնորած զիւր հակառ՝
 Անմեղաբեան անաւեր
 Կարդան անդուլ հրրաւեր :
 Վառին այսից իւր ծաղկունք ,
 Ջոր կր սիրուն գուարբունք ,
 Համբոյրներուն 'ի փոխան
 Ջոր միշտ քաղեն անխափան :

Շունչը՝ գոգցես երկրնքին
 Է գեփիւսիկն հեշտագին ,
 Ջոր տակաւին չեն մեղկեր
 Կրրից յառուկ ժանտ մեղկեր .
 Ջի հրեշտակի մը հանգեա
 Նա չարութեանց է անգեա .
 Մանուկ , — անմեղ արարած ,
 Շնորհաց ցողովն պարարած :

Հա՛պա աչուին կապտագոյն՝
 Որ երկրնքին են հանգոյն ,
 Ժրպիտ ունին , ա՛նկ ժրպիտ
 Եւ դուն ուրեք ցող վնիտ .
 Դայցն վշտաց ջերմ պատուք
 Մարի յաչացն յարտատուք ,
 Եւ ժրպաւիր ծիածան
 Փայլի՛ հակառն 'ի ծածան :

Վարդի հանգոյն է իւր սիրտ
 Ջոր չէ խամբեր խորշակ բիրտ ,
 Եւ ոյր արսին սիրագին՝
 Ջափէ գծամն երկրնքին .
 Բարիք ողջոյն սիրահար
 Են բնակիլ յայս գոհար ,
 Ջոր՝ բարութեան 'ի նուեր
 Աստուած նրմա է աուեր :

Երկնայնացրն է քարգման
 Իւր հայեցուածն աննրման ,
 Ոյր առջեւէն՝ անհամբեր
 Փախուտ առնուն սեւ ամբեր ,
 Որք աչերուն հէզ որբոց
 Շիջուցանեն կայծն ու բոց .
 Գործս աւանիկ եւ թէ սքր
 Որոյ նրմանն չեմ տեսեր :

Լրսել իւր ձայնն անուշիկ՝
 Խուճբեր զուարթնոց զան յուշիկ,
 Հրահանգ տալու կամ երգին
 Իւր շեշտերը 'ի յերկին
 Թեքել բեռով տանելու,
 Կազմել անախ աշխոյ,
 Որոյ 'ի յուր Հայր Աստուած
 Պիտի հրեուի, անկասկած:

Փա՛նֆ Աստուծոյ, որ հայի
 Այս աշխարհին ամայի,
 Եւ մերք յերկիր՝ իւր դրախտէն
 Ծաղկունք ցանէ դէս ու դէն.
 Այն ծաղկունքէն գեղազան
 Մին ալ անշուշտ է Ռոզան,
 Որ երբ երգէ կամ խօսի
 Կարծես շուրթէն մեղր հոսի:

Յուշիս 1887

Ա Մ Ա Ն Ո Ր

1887

ացան անդրէն սեւ սեւ դրունք սեւ անդրնդին
 Ոյր 'ի մըծան վառ վառ յոյսեր անհետ ցրնդին.
 Գամ մի եւրս ունայնութիւն՝ — սէգ յաղթական,
 Զիւր ծոցն եբաց մեր երազոց փախստական.
 Լոյս եւ ստուեր, խինդ եւ արտուք, կորուստ, պարգեւ
 Գարձան 'ի չիք ժամանակին անուոց ներքեւ,
 Գարձան 'ի չիք, ո՛վ պատրանացս, եւ տակաւին
 Անմըտօրէն շուքս դնեմք մեք այս կաւին:

Ո՛չ եւս վառին՝ աստեղց հանգոյն բոսոր այտեր,
 Ուր անդ երբեմն ժպիտ ու վարդ էին փծծեր.
 Որպէս աշուն՝ ունի այս կեանք խորշակ, քամի,
 Որք երջանիկ սրտից յաւէտ են թշնամի:
 Անգուծ ձեռինք այն ոխերիմ ժամանակին՝
 Յո՛ր դէմս հպին՝ խորշումք խնդից փոխանակին.
 Խինդ եւ ծիծաղ հիւր են առ մեզ միւյ աւուր,
 Զորոյ տեղին վիշտք ոչ սիրեն թողուլ թափուր:

Հսկայ կերտուածք ճարտար ձեռաց արդ խորտակին
 Որք ընդ երկար կուրծս պարզեցին ժամանակին.
 Հանճարն եւ գործ 'ի միասին 'ի չիք դառնան,
 Որպէս 'ի բոց հրանուտ արփուոյն՝ ցողեր զարնան.
 Սէ՛գ ժամանակ, անգո՛ւծ հնծող եւ անողոք,
 Զմահացուն ցանգ քամահես զունայն փառօք.
 Որով երբեմն սա 'ի յանուրջս՝ ա՛նդր 'ի կատար
 Երջանկութեան՝ հասեալ թուէր բերկրապատար:

Աւա՛ղ աւուրց եւ անըրջոց մեր փառատենջ,
 Որք 'ի թարթափ ական առին փախուստ 'ի մէնջ,
 Նոքօք անվրէպ՝ զերջանկութեան զհաւաստիս
 Ակն ունէաք — ո՛վ հեշտ պատրանք — ունել յաստիս.
 Հն՛ար սակայն դրախտի ծաղկան փծծիլ 'ի հող
 Որ Աբելաց արեամբ անդուլ ներկի յողոլ.
 Հնա՛ր արդէօք համայնասփիւռ տատասք եւ փուշ
 Ա՛նել ներեն ծաղկանց սեռին երջանկանուշ:

Մէն մի րոպիկ մէն մի վայրիկ բարիս ածեն,
 Բայց զաղտ շործեն զտարր կենաց յայս զանգածէն.
 Զպաշտեցեալ մարմինս ա՛նդր ձգեն հանուրց
 Ուր յաղթական զեռան որդունք պատրաստ 'ի կուրծ.
 Սեւ վարագուրք կենաց թատեր ձրգին անդէն
 Նուաղ հիծիւն մ'իսկ լըսի ոչ մահու բանտէն,
 Բայց ձայնն եւեթ Լ'ողոմոնի՝ անդնդահերձ
 « Ունայնութիւն... » նախկին հնջիւն դարուց համերց:

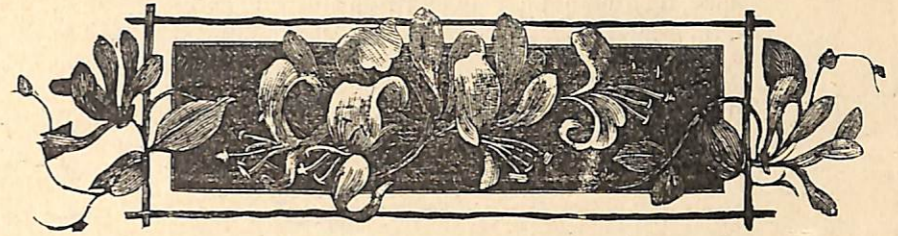
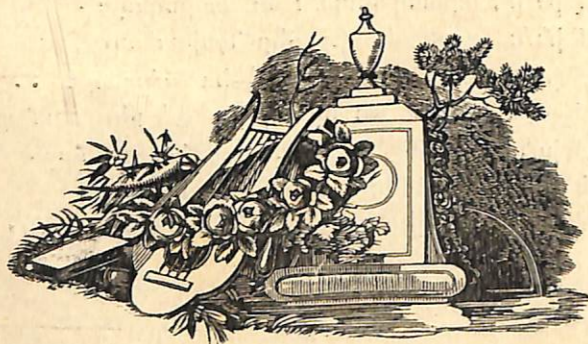
Ունայնութիւն, գոռան ուժգին կոթողք հսկայք,
 Ունայնութիւն, արձագանգեն եւ ապագայք.
 Ունայնութիւն, դատակլնիք մեր նախահարց,
 Ունայնութիւն ունայնութեան, վճիռ անդարձ...
 — Լո՛ւռ կաց, հո՛գիս, զի այս վճիռ չէ՛ քեզ համար,
 Ունայնութիւն՝ է սո՛սկ փոշուոյն բաժինն յարմար.
 Կապոյտ եծերք՝ ուր անդադար յոյսերդ լուղին՝
 Քեզ պիտ՝ անշուշտ զերկնից պարզեն զջինջ ուղին:

Ի ՎԵՐ

ՎԻՊԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅ

Թեւեր առած, շուքքս ամպեր՝
 Թողէ՛ք փախչիմ, թռչիմ 'ի վեր·
 Հեռի՛ յանտես 'ի յաշխարհաց՝
 Հերի՛ք երազ, նուազում ու լաց·
 Թողէ՛ք զբնամ յա՛յլ աշխարհներ·
 Հերի՛ք 'ի խոր 'ի սեաւ գիշեր
 Դիմել լուսոյ փնտռել մի բառ,
 Հերի՛ք երազ, կասկած խաւար·
 Ջայնն՝ գոր լրսեմ երկրիս 'ի սեմ
 'ի վե՛րն քերեւս լաւ եւս լրսեմ·
 Հապօ՛ն, 'ի վե՛ր քեւովք անաստ,
 Հապօ՛ն, գերդ հաւ լիառագաստ·
 Յանկամ գառտեղս տեսնել բնաւին,
 Տեսնել եւ զխաչ բոց հարսուին·
 Թերեւս յերկրի անդ հեռակաց՝
 Զբանային գանեմ գողտեաց,
 Որ օրինաց ունին ծածկաց·
 Եւ կամ քերեւս բնարի սրդուց
 Է ե՛ւս հեշտին ու հեշտագին
 Կարդայ զմիւս էջն երկրնքին:

4. Հոկտ. 1887.

Ի ԴԱԼԿԱՀԱՐՆ

ԱՌ ԱՋՆԻԻ Տ. ԵՂԻԱ Տ.

Խոր ծերպերու ստուերց մէջէն իմ աչեր
 Նշմարեցին բոյս ինչ որ անդ դողդոջէր·
 Զեփիւռն 'ի զո՛ւր գգուել զնա կը ջանար
 Եւ արեւուն 'ի նա ժպտիլ չէր հընար·
 Զնա ցօղովն իւր չողողէր ջինջ երկին,
 Եւ ոչ ջերմին շիծք արտասուաց սոխակին·
 Դալկուն էր նա, եւ որ գոգցես մի արդար
 Բողոքանօք՝ հողմոց անէծք կը կարդար,
 Բրք գայն՝ մինչ դեռ 'ի ծոց սերման գեղեցիկ —
 Այս ծերպերուն արին 'ի խորս ընկեցիկ·
 Աշուն մ'անվերջ՝ գարնան չքնաղ այս պարգեւ
 Կաշկանդած էր իշխանութեան իւր ներքեւ:

* *

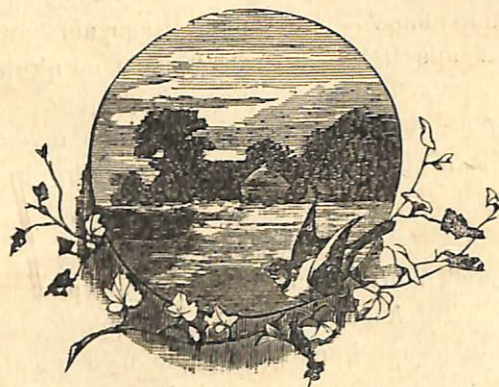
Խարխուլ մի տան լուսամբտէն իմ աչեր
 Նշմարեցին մանուկ մ'որ անդ դողդոջէր·
 Խաղ եւ խնծիղ, երգ ու ժրպիտ այն պարկեշտ
 Մանկան՝ զիւրեանց տըւած էին հըրածեշտ·
 Նորա այտերն՝ երբեմն քնքոյշ ու բոսոր՝
 Խամրած էին, 'ի սպա՛ն խամրած, ո՛հ, այսօր·
 Իւր ձայն նըւաղ, աչեր նըւաղ, սիրտ նըւաղ,

Սըրտէն անմեղ կը հառաչէր միշտ, աւա՛ղ .
 Չըկա՛ր մայրիկ, որ իւր սըրտին մէջ հոսէր
 Աչքէն՝ ժրպիտ, շունչէն՝ հոգի, սըրտէն՝ սէր .
 Ձի պակասին ջերմ համբոյրներ երբ մայրին՝
 Չաւկին այտից, աչաց փայլեր՝ ո՛հ, մարին՝

* *

Առուի մ'երի՛ ոյր ջուր վըճիտ կը դդչէր .
 Մի պարմանի նշմարեցին իմ աչեր .
 Լքեա՛լ արդեօք, անհա՛յր արդեօք թէ անմայր՝
 Արտասուելով դալկուն այտերն կը թանայր .
 Աչքին կայծեր, ճակտին բոցեր, շրթանցն երգ
 Չը գօրէին բուժեւ նորա սըրտին վէրք .
 Եւ ինձ թուէր, թէ սիրտ նորա սիրակէզ
 Պերճ Աստղղկան էր մատուցուած յողջակէզ .
 Չունէր արդեօք նորա հառաչքն արծազանգ
 Կուսի մ'սըրտէն՝ ձայնիւ աղու սիրայանգ . . .
 — Թէ ոք չունի սէր կամ սիրող գեղունի՛
 Ընդ աստեղօք կեանք երջանիկ ոչ ունի :

Ա. Գրիւ . 1887

ԳՈՒ ԵՍ ԱՍՏՈՒԾ

Դո՛ւ ես Աստուած, աղբիւր կենաց անարատ,
 Աղբիւր յուսոյ՝ աղբիւր սիրոյ յորդառատ .
 Ներկայութեան քո ցոլմունքէն հիասքանչ
 Գիշեր ու տիւ կը ծիծաղին 'ի ճահանչ .
 Համայնասփիւռ նշոյք փառաց քո արդար
 Ծոցէն առնուն սկիզբն, աճումն՝ անդադար :

'ի տունջեան հազար եւ մի ոսկեհեր
 Հիւսակք արփույն թափ անցանեն ընդ այեր,
 Եւ այն թխպոտ ամպոց մէջէն ընդ ուղիղ
 Դէպ անդր 'ի դուռն երկնից՝ բանան մի շաւիղ .
 Չարդապրսակ երկին համակ 'եւ եւեթ
 Աճաւ 'ի գոյ, պատմել զփառս քո յաւէտ :

Գիշերական խաւար մըթին երբ զերկրաւ
 Պատէ, իսկոյն անդ 'ի յերկին հոծ, ամբաւ
 Բոլք աստեղաց՝ որպէս հրեշտակք աչալուրջ՝
 Սիրոյ շաղեր սփռեն մեր վրայ ու մեր շուրջ .
 Այն լուսաչուի աստղունք ժպտուն՝ բովանդակ
 Քո սուրբ մատանց են սուրբ գործերն ու քանդակ :

Գարնան յորժամ բացուին ծոցեր ծիծաղկոտ՝
 Շաւղիս վերայ սփռել ծաղիկ սիրահոտ,
 Գիտեմ, իսկոյն զուարթ աւուրցս հետամուտ
 Պիտի լինի խորշակ ափրան, ո՞ն անգուծ .
 Բայց ես Աստուած հըզօր, Ռր է եւ Ռր էն,
 Ձքե՛զ եւեթ ունի՛ անշարժ ապաւէն :

Փետ. 1886.

Հեղինակ՝ Մ. Գրիւ

ԳԱՐՈՒՆ.

Շ Ա Ջ Ե Լ Ի

Գարուն նազելի եկեր է կրկին
 Ձեզ գգուելու 'ի մէջ իւր գրկին .
 Լըսէ՞ք անուշակ ձայնը ծիծառին ,
 Գիտէ՞ք , ի՛նչ կ երգէ Թառած 'ի ծառին ,
 « Ջարձի՛ք աղջիկներ , զարձի՛ք պատանիք ,
 Հերի՛ք երազը ծոցը տառանիք .
 Մեզ հետ փուծացէք այգուն մաղթանքին
 Խառնել ներդաշնակ երգեր ձեր անգին »

Գարուն նազելի լեռնէն ու ձորէն
 Մեզի ծաղիկներ բերեր է նորէն .
 Եւ մեր վարդենուցն 'ի հիւզս վերըստին
 Լալկան սոխակներ գալով կը նըստին .
 Վարդեր կը բուրեն , սոխակք գեղգեղեն
 Բոյր , երգ կը կազմեն աղօթք մ'ոգեղէն .
 Ասեն « աղօթից ժամ է , ա՛լ արիք ,
 Տեսէք , ի՛նչ անոյշ խնկեն դալարիք »

Գարուն նազելի՛ մատամբ քնքուշիկ
 Երկնից հակատէն սրբեց մէզն յուշիկ .
 Յոլ ցոլ կը ցոլան ցոլքեր արեւին
 Շող շող կը շողան շաղեր տերեւին .
 Լըսէ՞ք զբզզիւն մեղուին ջանասէր ,
 Նո՛յն ձայն , նոյն խըրատ , յաճախ յոր ասէր
 « Անոյշ պաշարներ ունին լեռն ու սար ,
 Բայց ես անաշխատ վայելք չեմ յուսար »

Գարուն նազելի՛ աչքովն հրրատի
 Ժրպտի աչերուն կուսին նորատի .
 Հազար ձայներով խօսի նորա հետ ,
 Նրմա զհաճոյից ցոյց տայ արահետ .

« Այսօր պարմանիք , այսօր թող կուսան
 Հրճուին ու վաղուին ա՛լ թող չըյուսան .
 Ձի այդ էակներ՝ վշտաց դեռ անգէտ՝
 Դիւրաւ խամրելի ծաղկանց են հանգէտ : »

Գարնան նազելի՛ ծաղկանց ու թագին
 Բնդհուպ կըսպառնան օրեր տօծագին .
 Դաշտեր , անտառներ փոխին յամայիս ,
 Աինչեւ միւս անգամ մի այլ գայ Մայիս :

— Օ՛ր մ՛ալ պիտ՝ զքեզ՝ մատղաշ պատանի ,
 Փաթեմ են ՚ի սաւան անզարդ պատանի .
 Ի՛այց մի՛ երկնչիր , զի քեզ նըկարուն
 Թեւեր պիտի տայ մի այլ պերճ գարուն :

Մայիս . 1888 .

ՄԻ ՄԵ՞՞՞ ԱՆԵՏԻՍ

Ի խանձարուր սեւաներկ խոր գիշերին լուռ , անձայն
 Նիրհէր խոնջեալն Պաղեստին , թե՛մ եւ զեփիւռն եւ սակայն
 Հոգեհրմայ ՚ի հիծիւն՝ լուրջ ձիթենեաց անդր ՚ի ծոց
 Սըպըրդելով տայր առնոյր սէր եւ համբոյր հետ տերւոց :
 Սարեակն նաեւ ՚ճայր բունին՝ գիշերային իւր մաղթանք
 Խառնեալ վտակաց ՚ի մրմունջ՝ դաշն մ՛յօրինէր երգայանգ .
 Կահառն Մուսայց յիլիմպէն գոգցես իջեալ ի յերկիր՝
 Քընար , ջուծակ , փող , տաւիղ . կըտայր առնել տարագիր .
 Հեղեղատից կեդ՝ ոններ , անտառ , լերինք եւ հովիտ
 Հնչեցնել կը թուէր քնարերգակ մ՛նոր ՚Լաւիթ .
 Եւ լուսագօծ բոյլք աստեղց հեշտիւ անդուլ անդըստին
 Անմարթ աջօք հրսկէին մինչ զերագոզն Պաղեստին՝
 Վերուստ յանկարծ լուսադէմ ոմն՝ էջ յերկիր յերկնայնոց

Սէր ՚ի շրթունս աւետիս միջի դասուն բազմահոծ .
 Ահա մրմունջ սուրբ եւ նուրբ եւ հիծիւններ՝ լուր , ընդէ՛ր
 Մեղմիւ հեշտիւ կը ճեղքեն զայերն նըսեմ ու զեմ եր .
 Ստրուկք Մուսայց , սիւզ , զեփիւռ , սրինգ հովուաց եւ սարեակք
 Աւջեւ ձայնիս կարկեցան , յորդ Յորդանին իսկ ալեակք :
 — Ո՛հ ի՛նչ հրճուանք . սէր եւ խինդ , «Փառք Աստուծոյ ՚ի բարձունս»
 Թող «փա՛ռք» հնչեն եւ լերինք եւ ովկէանն «փա՛ռք» յանհունս ,
 «Խաղաղութիւն ՚ի յերկիր եւ հաճութիւն ՚ի մարդիկ»
 Ձեզ աւետին , զի ծընաւ մանուկն Յիսուս , արդ զարթիք :
 Ձգիշերայն ՚ի դաշտին՝ զուարթնոցըն վեհ կահառ
 Ի ձայն երգոց դըղըրդից զքնուծեան սուրբ տահար ,
 Ոյր ՚ի գաւիթ՝ գիշերին փուծայր սահիլ թագուհին
 Հետ աստեղաց պարս առեալ երգել զսէր Անհունին :
 Հըրճուէ՛ երկիր , արդ հրճուէ , ՚ի սերընդէն զի եւայ՝
 Ջախջախեցաւ սէգ գլուխն անիծապարտ սատանայ .
 Հըրճուէ՛ հրճուէ սիրտ ՚ի խինդ զի երկնատունկ դըրախտին
 Բացան դրունք վերստին , ոյց բանալին՝ Պաղեստին : —
 — Լըրթակապոյտ ընդ երկին մոլորահետ , անշաւիղ
 Ասող իմն պայծառ կայտուելով զՅէսսէեան շառաւիղ
 Փուծայր առնել լուսանիշ՝ անմեղ հովուաց լուսադէմ՝
 Որ զընային հետ աստեղն՝ ՚ի տուն հացին — Ի՛եմդեհէմ . —
 Ժիր առաջնորդն երկնաչու եկըն եկաց ՚վեր մըսրան ,
 Ուր լուռ յուշիկ կը խայտար Մանուկն Յիսուս , «Սե՛ծ իշխան»
 Աչեր հովուաց ակներեւ անձուկ մըսրան անդ ՚ի մէջ
 Նշմարեցին ովկէան մ՛անհուն սիրոյ եւ անշէջ .
 Եւ տակաւին հովիտներ դաշնակուծեամբ իմն հարուստ
 Ձաւետաւոր մեղեդին կը կրկնէին ՚ի հեռուստ ,

«Փա՛ռք Աստուծոյ ՚ի բարձունս , խաղաղութիւն ՚ի յերկիր ,
 Եւ ՚ի մարդկանց թշնամանք , հեւ եւ նախանձ տարագիր . . . »
 Ձեզ աւետիս զի ծընաւ
 Մանուկն Յիսուս , Սէ՛ր ամբաւ :

6 Յունուար . 1886 .

ՍԷՐ Է ԱՍՏՈՒԱԾ

Հեշտարուսիկն այն գեփիւսիկ
Ոստէ 'ի յոստ , ծաղկէ ծաղկի ,
Դալարագեղ դաշտաց մէջէ
Ժիր եւ կայտառ շքէ մնջէ
«Սէր է Աստուած :»

Մաղկանց , տերւոց հոծ բազմութիւն
Սիրադաշնակ 'ի սօսաւիւն
Հեռ ժիր գեփաւան փոխանակեն
Համբոյր եւ սէր եւ գո'գ երգեն
«Սէր է Աստուած :»

Գեղածրպիտ հոյեր ծաղկանց'
Որք աստեղաց շարժեն նախանձ —
'ի բոյր իւրեանց' հովտաց մէջէն
Յերկինս 'ի վեր ցանց մրմնջեն
«Սէր է Աստուած :»

Սիրախօսիկ անխոնջ սարեկ
Ընդ այգս այգուն եւ ընդ երեկ
Ըղձիւ հեշտիւ՝ աչհն 'ի ժրպիտ ,
'ի լուր հովտաց գեղգեղէ պիտ
«Սէր է Աստուած :»

Անբիծ գուարբունք լուսապայծառ ,
Քերովբէից իսկ վեհ կանառ՝
Անդ 'ի յերկինս երգեն մի երգ
Ում արձագանց տան տիեզերք
«Սէր է Աստուած :»

Թարգմ.

Հեռ եւ վայրագ փորորկաշունջ
Հողմունք , քամիք սաստկամբունջ՝
Թէ՛ւ աւերեն պիտի սակայն
Երգեն սիրերգ մի բարձրաձայն
«Սէր է Աստուած :»

Ա յն հինաւուրց լայնածաւալ
Մեծ ովկէանք իսկ 'ի բաւալ
Իւրեանց պեաց անհղասասա՝
Լրսելի պիտ' առնեն մեզ ասա
«Սէր է Աստուած :»

Եւ սիրտ մարդոյ՝ վառեալ 'ի նոյն
Հրդեհ սիրոյ , բառ հաւատոյն
Եւ ջերմ յուսոյն ջերմ ներշնչման
Բարախէ պիտ' յերգ աննրման
«Սէր է Աստուած :»

Եւ սիրելեաց գուարբ ոգից՝
Որք 'ի վաղուց 'ի Հայրենիք
Հասին 'ի խումբ երկնաբրնակ ,
Երգեն 'ի բնար եւ 'ի դաշնակ
«Սէր է Աստուած :»

ԺՊԻՏ ԸՆԴ ԱՐՏԱՍՈՒԹ

— «ԱՅՐԸՆ» —

առ աչերուդ անդ 'ի մէջ կապուտակ՝
Նշմարեցի մարգարիտ ինչ ջուխտակ .
Որք քոյդ 'ի ծոց սահեցան 'ի քնքոյշ ,
Որպէս ցօղեր 'ի ծաղկունս մեղունոյշ :

Նշմարեցի . . . Ժպտեցար . քո ժըպտին՝
Ակատ , յասպիս՝ հաւ՝սարել ոչ ժըտին .
Ընդ ակնարկիդ սիրափայլ սիրտիրմայ՝
Գալ 'ի վրսեր ոչ զօրէ շաբիւղայ :

Մայրակարօտ արփենին հիասքանչ
Սրբուէ ամպոց 'ի յեզերս զիւր նաճանչ ,
Ձոր հազ հազիւ երիկեան սեւ ծածկոյծ
Կապտել ծածկել պիտ' զօրէ յաջաց քոյդ :

'Իո նուրբ շրմանց ժըպտներն անարատ՝
Տըխուր դիմաց բաշխեն խինդ , փայլ առատ .
Բայց երբ գիշերը հասանէ սեւ բաղդիդ՝
Լիցի բաժինս վերջալոյսն սուրբ ժպտիդ :

Յուշիս. 1885.

ԳԱՐՈՒՆ ՆՈՐԵԿ

— ԼՈՐՏ ԹԵՆԻՍԸ —

Գամ մի եւրս վեհ նըկարչին այն ճարտար
Մատունք՝ բոլոր գոյից ետուն գեղ, նըկար •
Գամ մի եւրս նարմենազան ծաղիկներ
Չերես դաշտին՝ որպէս ակեր՝ են պճներ •
Սոխակ, սարեակ, ծիծառն, տատրակ խանդահար
Գամ մ'եւս ոգեն դայլս 'ի քնար հեշտալար •

Ճեղքի եմերց կապոյտ սաւան, եւ երկնից
Եղամանդեայ բանան դրունք զարդալից,
Ուստի սանդուխ ինչ բեմեւեան ձրգի վայր

Գեղադալար 'ի գոգ դաշտին, ծաղկավայր •
'ի սանդխէն թեմեւ ոտամբ խումբք կայտառ
Հրրեշտակաց՝ գան ճեմն առնուլ ընդ անտառ •

Երկնից ահա լինին ամպեր ցան ու ցիր,
Ծաղկանց կոկոնք խնկեն զայեր անձանձիր •
Ժպտի երկին, ժպտին ծովակ, լեռն ու դաշտ,
Յընծան, կայտուեն թռչուք, գառինք վաշտ 'ի վաշտ •
Եւ 'ի ձեռաց հրրեշտակաց մերթ սահին
Ձուարթ աստղունք 'ի ծոց նըսեմ անտառին •

Հովանաւոր խոր անտառին մրտերիմ՝
'ի ձայն գարնան՝ զարմնու զեփիւռ հաւտարիմ,
Որ զհիծիւն տերւոց անմիւ մեղանոյշ
Քաղէ տանի 'ի թերթս վարդին թարմ, քնքոյշ,
Եւ փոխարէն՝ վարդի մեղոյշ բոյրն տանի՝
Գգուել մի կոյս կամ մի կայտառ պատանի •

Սիրտն 'ի յեռանդ մատաղ գարնան գեղատես'
 'ի գունդ 'ի գունդ' օ'ն փութացէք 'ի հանդէս.
 Կիտէ ուշիւ եւ դու սիրտ իմ, հրճուիս մինչ,
 Զերկին, զերկիր, ո'հ զի' խաղաղ, լուրջ եւ ջինջ.
 Բնութիւն համայն 'ի բերկրանաց ստինքէն
 Ծրծէ առատ կամ որ հոսի երկինքէն:

Մըծին անցեալն եւ ապագայն առ ժամ ինչ
 Գընան 'ի ծոց մոռացութեան խոր 'ի նինջ.
 Պարտէզն իւր բոյր, հովն իւր սոյլ, իսկ ոսկեհեր
 Արեւ շողեր շուայլեն 'ի սիրտ, ո'հ, աւեր...
 'ի սփոփ աւեր սըրտին' առատ բալասան
 Ահ սէր եւ գութ — ջուխտակ քոյրեր — տալ հասան:

Եւ դու թռչնակ, ազատ օդոց քաջ պըւէտ,
 'ի քո գեղգեղ հեշտանուագ' օ'ն յաւէտ
 Ոգէ անուշ երգեր, որոց լու 'ի լու
 Կամ միշտ պատրաստ, սրտիս հառաչն խառնելու.
 Քո դաշնակաւ տարտամ հոգիս' անդր 'ի ծոց
 Ընկլուզանի անմեղութեան երազոց:

Գամ մի եւրս վեհ նըկարչին այն ճարտար
 Մատունք' բոլոր գոյից ետուն գեղ նըկար.
 Գամ մի եւրս' իւր շրթներէն 'ի վիժակ
 Յօղով երկին ելից ծաղկանց գիրգ բաժակ.
 Խոկուն պուէտն' թռչնոց երգին խանդանար'
 Գամ մի եւս թող մասնակցի 'ի քընար:

Աղբիւ . 1886.

ԹՊԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԷՐԸ

Մայր

Յորժամ Յիսուս մեր տընակին
 Լ'ախէ մեղմիւ հին դունակին,
 Եւ երբ բանաս մտնէ յանկարծ
 Ժպտուն աջօք եւ սիրարծարծ,
 Ի'նչ պատիւներ կընես իրեն,
 Ըսէ', լըսենք, որդեակս, խորէն:

Խորէն

— Յիշե՛ս, մայր իմ, մի մեծ Տիկին
 Ընծայ մ'տուաւ ինձ զատիկին.
 Կարմիր կողքով գիրք մ'էր անի,
 Պատկերներով յոյժ գեղանի.
 Հաւտա մայրիկ, սըրտիս խորէն
 Այն գիրքս ընծայ կուտամ իրեն:

Արուս

Բայց դու, մայրիկ, չըսի՛ր մէկ հեղ
 Թէ այդ պատկերք են շատ անեղ,
 Հոն կան զօրքեր, սուր, թուր, նիզակ,
 Կտրած ոտք, ձեռք, գանկ ու կըզակ.
 Յիսուս կատէ կարծեմ զմարտ,
 Կուտամ իրեն ամուս հանդարտ:

Արմեն

Աղէկ ըսիր, միտքըս եկաւ,
 Պիտ' իմ ընծաս առնու հարկաւ.
 Մայր իմ, չըսի՛ր, «Յիսուսն այն հէգ
 Գըլխին հանգիստ չունէր երբէք.»
 Իմ բարձիկըս իրեն ընծայ,
 Ասով կարծեմ սիրտը ցընծայ:

Մանուշ

Երկինք իրեն սուրբ պատուանդան'
 Ոտից ձայնէն մերթ կը թընդան.
 Մայրիկ չըսի՛ր թէ' նա հարուստ
 Է եւ բարիք տեղայ վերուստ.
 Գիրք, բարձ, ամուս' նորա առ ջին
 Պիտի չարժեն իմ մէկ պաշին:

Մայր

Սակայն Մանուշ, է՞ր չես յիշեր,
 Զը կարդացի՞ անցեալ գիշեր
 Թէ նա որ տայ բաժակ մի ջուր
 Յանուն նորա' չէ այդ 'ի զուր.
 Զոր ինչ սրտանց իրեն կուտաք'
 Նա չը'նդունիր ըսէ շիտակ:

Մանուշ

Ճիշդ է մայր իմ. ուրեմն պըսակ
 Մը տամ ծաղիօք տեսակ տեսակ.
 Մէկդի գատեմ փուշերն վարդէն
 Որ արիւնով զայն չաղարտեն.
 Հերի՛ք չարաց փշեայ պըսակ
 Արեամբ ներկեց նորա հասակ:

Խորէն

Գիտե՛ս, մայրիկ, անցեալ օր ես
 Մեծկակ նուէր մ'առի հօրմէս.
 Գընեմ անով' տալու անոր
 Հովանոց մը աղուոր ու նոր.
 Յիշեմ մայրիկ, ըսիր շատ հեղ
 Թէ շա'տ հոսեց քրտանց հեղեղ:

Արմէն

Աղէկ ըսիր, եղբայր Խորէն,
Ուամարուհին դաշտի հորէն
Ջուր քաշելու սափորն յուսին
Եկած ատեն՝ իմ Յիսուսին
Ջուր չը տուաւ. ես աղբիւրէն
Պաղ ջուր բերեմ կուտամ իրեն:

Մանուշ

Մայր իմ անուշ, քրջիկ մ'առաջ
Ջոր ինչ ըսիր՝ յիշեմ ես քաջ,
«Թէ նա որ տայ բաժակ մի ջուր
Յանուն նորա՝ չէ այդ ի գուր.»
Կարծեմ պաղ ջուրն Արմենակին
Քան զամենունն է Թանկագին:

Արուս

Յիսուս անծամբ ոտքը լուաց
Երկոտասան աշակերտաց.
Այս բոց ու կրակ եղանակին
Յարմար պատիւ՝ Արմենակին
Բերած ջրէն կառնեմ քրջիկ,
Ոտքը լուամ եւ տամ պաչիկ:

Մանուշ

Մայրիկ, միտքըս նոր բան մ'եկաւ

Արմէն

Մեզմէ մեծ ես, կուգայ հարկաւ:

Խորէն

Շո՛ւտ, շուտ ըսէ, տա՛սը զարկաւ:

Մայր

Կարծեմ գիտէք խօսիլ կարգաւ:

Արմէն

Կուզե՛ն մայրիկ, որ առաջ ե՛ս...

Մանուշ

Եւ միշտ այդպէս կը յառաջես:

Խորէն

Եւ միշտ խեղճին ես Թշնամին...
Մայր կոչնակը լըսե՛ս ժամին:

Մայր

Խորէն, Արմէն եւ դու Մանուշ,
Իմ սիրասուն զակունք անուշ,
Նա երբ հայի ձեր այդ դէմքին
Պիտի կոխէ մեր տան շէմքին.
Հեռի՛, Թող ձեր սրտէն դէմքէն
Հե՛ռի երթան ցասումն ու քէն:

— *Ձերո՛ համբոյրներ փոխանակին* —

Մանուշ եւ Խորէն

(*մկրտսի*)

Մեր կարգը տանք Արմենակին:

Արմէն

Այս կաղանդը ինձ ի նուէր
Ոսկեգրքոյկ մի էր տուեր.
Աւետարանս, գիտէք ամէն,
Ծայրը գրուած «Հայրն առ Արմէն»
«Ա. առ Յիսուս» Գրե՛ս, Արուս,
Այս իմ ընծան է առ Յիսուս:

Արուս

«Ա. առ Յիսուս», զայդ լաւ յիշէ,
Շինեմ ծածկոց մ'ալ Թաւիշէ:

Խորէն

Ապրի՛ս Արմէն, ապրի՛ս Արուս,

Մանուշ

Պիտի զձեզ գգուէ Յիսուս:

Մայր

Ողուոր բան մը պիտ անկասկած՝
Ըլլայ, Մանուշ մտքիդ եկած:

Մանուշ

Քրջիկ մ'առաջ մտքինս այս էր
Որ Յիսուսին յայտնեմ իմ սէր.
Մարիամին պէս՝ խորհեցայ ես
Շիշ մ'անոյշ իւր խնդրել հորմէս,
Որ զայն նորա ոտիցն հեղում
Սրտիս յայտնել սէրն անպատում.
Յետոյ մագրվս զանոնք սրբեմ
Եւ համբուրեմ ու համբուրեմ:

Մայր

Ապրի՛ս Մանուշ, ապրիս Խորէն,
Ապրիս Արուս, ապրիս Արմէն,
Ձեր նուէրներ են Թանկագին,
Բայց ձեր ծընողք կը փափաքին
Որ տաք իրեն քա՛ջ եւս անգին
Նուէր մ'հաւսար ձեր Թարմ կեանքին.
Արի՛ն Թափեց նա ուղիսորէն,
Ի՞նչ տալ հարկ է ի փոխարէն:

Արուս

Ուրեմն ի՞նչ տանք, անուշ մայր իմ,

Խորէն

Բան մը չունինք, կը շուարիմ:

Արմէն

Աւետարանս չառնե՛ր միթէ:

Մանուշ

Կառնէր, իբր ջուար եթէ:

Արմէն

Ծաղիկ, իւր, ջուր, ի՛րն են արդէն:

Խորէն

Ի՛նչ կըսպասէ ուրեմն մարդէն:

Մանուշ

Ըսէ, մայրիկ, ի՛նչ կուտաս դուն:

Արուս

Գիշեր ցորեկ մընայ արթուն
Կերակուրներ շինէ անուշ
Եւ անկողին մաքուր քնքուշ:

Խորէն

Եւ վերջապէս աղջկունք գիտեն
Ինչ որ կանցնի մօր մը սրտէն:

Մայր

Ձէ՛, չէ՛, Խորէն, չէ՛ այդպէս,
Միտքըս բանամ ձեզ պարզապէս:

Արմէն

Մըտքինդ ըսե՛մ քեզմէ առաջ:

Մայր

Ըսէ, նայիմ, որդե՛ակ իմ քաջ:

Արմէն

Կարծեմ, մայրիկ, կուզես որ մենք
Երգեր, սաղմոս, «Հայր մեր» ըսենք.
Խունկն ալ անոյշ խնկանոցէն
Ելլէ զերդ բոյրն ծաղկանոցէն:

Մէկիկ մէկիկ ապա երթանք
Գուն ալ ըսես «Մեղայ, մաղբան»
Եւ համբուրենք իր սուրբ աջը
Որ մեր գլխուն դընէ խաչը:

Մայր իմ անուշ, գէթ այս անգամ
Մըտքինդ ըսած ըլլալ ցանկամ:

Արուս

Պիտի յայնժամ, կարծեմ, Արմէն,
Օրհնուծ իւններ առնենք իրմէն:

Արմէն
Անտարակոյս .

Խորէն
Չունիմ ես յոյս .

Արմէն
Չը տա՞ր մի՞թէ .

Մանուշ
Երանի՞ թէ .

Բայց կաղաչեմ, ըսէ մայր իմ,
Հետագրգիւ մտքով կայրիմ,
Դո՛ւն ինչ կուտաս, որ հետ տանի .

Արմէն
Անշուշտ ոսկեայ մի մատանի .

Մայրը
Ապրի՛ս Արմէն . քա՛ջ պատանի .

Խորէն (մեկոսի)
Որ նըմանի սեւ սատանի՛

Մայրը
Այլ եւս պիտի, որդեակք սիրուն
Միտքքս պարզեմ՝ ձեր ամենուն .
Գիտէ՞ք անշուշտ որ հեռաւոր
Նա տուն մ՛ ունի, յոյժ փառաւոր,
Որոյ կանգնած առջեւ դըրան
Միշտ կը հըսկէ մարդոց վըրան .
Եւ միշտ պատրաստ՝ ընդունելու
Մաղթանք, աղօթք, երգ, ալելու
Ձորս ձեր սըրտէն ու շրթներէն
Քաղեն հրեշտակք իջած վերէն .
Բեռնաւորուած՝ ապա թռչին
Ելլեն ՚ի վեր նորա առջին,
Առջին պարզեն նուէրս երկրի
Ձորս տեսնելով նա շա՛տ բերկրի .
Մըմունջն երգոց ձեր սիրտիմայ

Անհուն հրճուանք ազդէ նըմա .
Գիտէ՛ք, հոն շատ, շա՛տ խումբեր կան
Ամէն ազգի, կարգի մարդկան .
Թիւը չը կայ տըղոց աղջկանց
Որք չը գիտեն կըռիւ, նախանձ .
Ամէնն ունի ձեռքը քընար,
Ձոր նըկարել չէ ինձ հընար .
Սուրբերն կանգնած անդ՝ մեկուսի
Սէրը կերգեն Սէ՛ր Յիսուսի .
Եւ հրեշտակներ ձայնիւ ինչ նուրբ
Կերգեն անդուլ «սուրբ, սուրբ, սուրբ...»
Եւ այս երգոց ձայնէն, յանգէն
Երկնից կամարք արծազանգեն .
Չը կայ տեղի տարակուսի՛
Երկին հաճոյ է Յիսուսի .
Ներկայութեամբն անոր անհուն
Տիեզերքը է միշտ լեցուն .
Բայց նա երբեմն կը խոնարհի՛
Որպէս ըրաւ հին աշխարհի —
Դալ այց մը տալ խեղճ տընակի
Ուր մի այրի կամ որք բնակի .
Շատ հեղ ըսի ձեզի, որդեակք
Որ զարդարուն չուզեր սենեակ
Քան զպալատ սիրէ խրճիթ
Քան զգոհար՝ սրտ վճիտ .
— Ահա նուէրն, սիրուն որդիք,
Ձոր Յիսուսին տալ կը պարտիք .

Արմէն
Ըսել կուզես մայրիկ, որ մենք
Մեր սրտերը իրե՛ն յանձնենք .

Մայրը
Եւ ճի՛շտ այդ է զոր ինչ ըսի .

Արուս
Մեր սրտերը տալ Յիսուսի,

Արմէն
Հնա՞ր մի՞թէ .

Մայրը
Ընդէք եմէ .

Արմէն
Մայրիկ, միտքը չեմ հասկընար,
Ձայն պարզելու չը կա՛յ հընար .

Արուս
Կամաւ տամ իմ կարմրուկ մագեր
Բայց սիրտըս տալ ո՛րն չեմ ուզեր .
Անսիրտ ապրիլ մի՞թէ հընա՞ր . . .

Արմէն
Եւ վերջապէս չեմ հասկընար .

Մայրը
Դո՛ւք ի՛նչ կըսէք, Մանուշ, Խորէն,
Ձեր սըրտերը կուտա՞ք իրեն .

Մանուշ
Մայրիկ, դու սիրտդ տուի՞ր անոր .

Մայրը
Այո՛, տուի, շնորհիւ իմ մօր .

Արմէն
Ուրեմն կուծքիդ տակէն չը՞ գար
Բաբախման պէս ձայն մը տըկար .

Խորէն
Ինչե՞ր, Արմէն, ինչե՞ր կըսես .

Մայրը
Եմէ այդ ձայն դադրի ներսէս
Կը մեռնիմ ես ,

Խորէն
Անմիջապէս .

Արմէն
Ուրեմն սիրտդ բոլորովին
Անոր տուած չես տակաւին .

Մայրը
Գիտէ՞ք, Յիսուս՝ մեր տան տըգեղ
Մօտը ունի տուն մի շըքեղ,
Որոյ մէջ կան խորանք երեք
Ուր ինք բազմի գիշեր ցերեկ .

Մանուշ
Սուրբ Յովհաննու եկեղեցին .

Խորէն
Ձոր դեռ մօտերս աւարտեցին .

Արմէն
Տաճար ըսենք չըլլա՞ր, Խորէն,

Խորէն
Եկեղեցի, տաճար նո՛յն են .

Մայրը
Այդ տաճարին անա Տէրը
Չեզմէ կուզէ ձեր սըրտերը .
Ձեր սըրտերը չառներ չերթար,
Մընայ գործէ հոն անդադար .
Բոլոր հոգւով թէ զայն սիրէք
Անկէ չեկեր, չերթար երբէք .
Ձայնս կը սըրբէ, ապա յարմար
Ձարդեր կըլլաք երկնից համար .
Կը հաւատամ որ իմ սըրտին
Մէջ բնակի Աստուածորդին .
Կը փափաքիմ որ դուք հիմա
Հի՛մա տաք ձեր սըրտեր նըմա,
Թէ ոչ՝ վաղը չար սատանայ
Ձեր սըրտից մէջ տեղ կըստանայ .

Հրրեշտակներ երբ վար նային
 Ու ձեզ տեսնեն սատանային
 Ճիրաններուն ներքեւ ինկած՝
 Պիտի ողբան, չունիմ կասկած՝
 Նոքա տեսնել կը փափաքին
 Որ դուք ձեր մօր օրինակին
 Հետեւելով՝ ձեր սիրտն անգին՝
 Սուրբ սրտերու բարդէք ցանկին .
 Հոգւոյս հատորք եւ սիրանուշ
 Արմէն, Արուս, Խորէն, Մանուշ,
 Ձեր սրտից մէջ Յիսուսն երբէք
 Հըրաւիրել մըտադի՞ր էք .

Արմէն

Սիրտս է կարծեմ փոքրիկ տեղ մի,
 Հընա՛ր ուրեմն, որ հոն սեղմի .

Արուս

Իմ ալ մտքէս անցաւ այդ կէտ .

Մանուշ

Միշտ համամիտ Արմէնի հետ .

Մայր

Գիտէ՞ք որդեակք, որ Յիսուսին
 Ներկայութիւն լընու զուսին,
 Զաստեղս ողջոյն եւ զարեգակ,
 Զերկին, զերկիր, ողջ բովանդակ .
 Վրհեր, խորշեր, իրեր անտես
 Աչքին նորա գան՝ ի հանդէս .
 Պէտք է կոչենք զայն ուրեմն աստ
 Ամենուրեք, ամենիմաստ,
 Համայնատես, Աստուածազօր,
 Որ կայ մընայ մինչեւ ցայսօր,
 Եւ պիտ' մընայ ցյաւիտեան
 Գարե՛ր անհուն անհունութեան .
 — Լըսէ՛ Արմէն, Թէ ի՞նչ կըսեմ —
 Թէ եւ անհուն, Թէ եւ վըսեմ,
 Թէ եւ Աստուած, — որպէս տեսաք

Վըրկայութեամբ բազմատեսակ —
 Միանգամայն է շա՛տ խոնարհ,
 Գիտէք զիջաւ, եկաւ յաշխարհ .
 Խոնարհութեան իւր պատճառաւ
 Պալատանց մէջ ճնունդ չառաւ .
 Քան զարքունիս ոսկեծեղուն
 Մըսո՛ւրն ընտրեց յարդով զեղուն .
 Խոնարհութիւն, մ'զոր շատ հանճար,
 Բացատրելու եղաւ անճար .
 Այնչա՛փ մեծ է . անհուն երկինք
 Պարունակեն հազիւ հազ զինք .
 Այնչափ խոնարհ՝ որ փոքրանիստ
 Ձեր սրտին մէջ կառնու հանգիստ .
 Նորա ամէն սուրբ պատուիրան
 Ուշիւ ուսնիք երբ ՚ի բերան,
 Եւ կատարէք նոցա մէն մին
 Յայնժամ ձեր նոր բարեկամին՝
 Տուած կըլլաք ձեր սրտերը
 Որ ձեր սրտից կըլլայ տէրը . —
 Կը պահանջէ իւր պատուիրան՝
 Զոր ձեզ կուտայ Աւետարան —
 Որ դուք զԱստուած հոգւով սիրէք
 Սիրէք զընկերս հարուստ կամ հեգ,
 Սիրէք զիրար միշտ աննախանձ
 Սիրէք ձեր ծընօղքն սիրով մ'անանց .
 Այսպէս ձեր սիրտք կ'ըլլան տանար,
 Եւ կամ երկնից մանրանրկար .
 Սիրուն որդեակք, կուզէ՞ք հիմա
 Ձեր սրտերը յանձնել նըմա .

Արուս

Ե՛ս, ե՛ս, մայրիկ, ես տամ առաջ .

Մայր

Ապրի՛ս Արուս, դատրիկ իմ քաջ .

Արմէն

Մայրիկ, Արուսն ի՛նչ պատճառաւ
 Անմիջապէս կարգըս առաւ .

Մայր

Հոգ չէ Արմէն, բարի տղեկ,
 Միտքս հասկըցար կարծեմ, աղէկ .

Արմէն

Եւ շա՛տ աղէկ . ուրեմն ես ալ
 կուզեմ սըրտիկս Յիսուսիս տալ .

Մայր

Ապրի՛ս Արմէն, ապրին դո՛ւն ալ .
 Ա՛հ, այս օրը կըրնամ մոռնալ .

Մանուշ

Սիրտս ապաքէն քի՛չ է նուէր
 Անոր՝ որ ինձ կեանք է տուեր .

Մայր

Ապրի՛ս Մանուշ .

Խորէն

Մայր իմ անուշ,
 Եկեղեցւոյն սուրբ խաչին դէմ
 Սիրտս Յիսուսին յանձնել կուխտեմ .

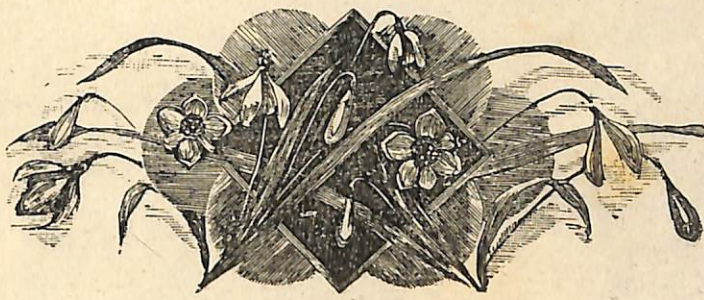
Մայր

Ապրիս Խորէն .
 Հոգւոյս խորէն
 Մաղթեմ ըլլաք կիներ, մարդեր,
 Ընկերութեան ազնիւ զարդեր .
 Ժամանակն է որ ալ երթանք
 Մատուցանել երգ ու մաղթանք .

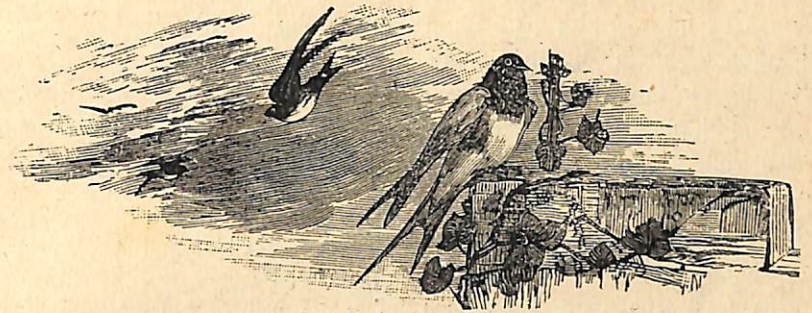
Ամենեքից

Երթա՛նք .

8 Հոկտ. 1888.

ԻՄ ԹՈՒՉՆԱԿԻՆ ՄԱՀԸ

Լժգին ու ժգին զայն սեղմեցի կուրծքիս վերայ,
 Եւ կարծեցի թէ իմ շունչէն պիտ' երերայ.
 Բայց չը շարժիր. փակ են աչեր, փակ են թեւեր,
 Ո՛ւմ, չը գիտեմ իւր ձայնիկը փոխ է տուեր:
 Ա՛հ, դեռ երէկ արշալուսին կանուխ՝ կանուխ
 Անուշ անուշ երգեց երգեր աչերն ՚ի բուղիս.
 Իւր վանդակէն՝ պատէն կախուած վերեւ բարձիս՝
 Ճըվճըվարով տայր պատասխան մէն մի հարցիս,
 Բայց մերթ տխրէր. գիտէ՛ր արդեօք վերջին իւր օր
 Որ իւր մահուան՝ լուռ շեշտերով կարդար օրօր:
 Յորժամ մայրիկս բացաւ վանդակն՝ իջաւ մեր քով,
 Եւ եղուարդին «զարթիր» ըսաւ անուշ մ'երգով,
 Զարդեաւ եղուարդ. ձայնակցեցաւ թռչնոյս երգին,
 Ե՛րգ մ'որ՝ կարծեմ աղօթքիս պէս թըռաւ յերկին:
 Ա՛հ, դեռ ե՛րեկ նախաճաշին մեր ժամանակ՝
 Թողով վանդակ, թողով երգըն ու եղանակ
 Իջաւ շիտակ ուսոյս վերայ, ինձ հետ անշուշտ
 Մեր սեղանէն՝ ճաշակցելու փորիկն ՚ի կուշտ.
 Կերաւ, խըմեց, թըռաւ գընաց,՝ երգեց երգեր,

Որով՝ կարծեմ զապերախտիս 'ի բաց հերքէր ,
 — Ա՛հ , դեռ ե՛րեկ ինձ մատնանիշ ըրաւ հանիս
 երկու թռչուն՝ կանգնած առջեւ պատուհանիս ,
 Անոյշ ձայնով ողջունեցին որք զիմ թռչուն ,
 Որ գլխիկոր երգ մ'արձակեց յոյժ դողդոջուն .
 Դա՛ իւր կարծեմ հրրածեշտի տըխուր երգն էր
 Զոր մեկնելու միտքըս յայնժամ 'ի զո՛ւր երկնէր .
 Ուր ուրեմըն՝ երկու թռչունք թռնան գացին ,
 Եւ նըստելով կեռասենեոյն վըրան լացին .
 Ծընտ'ղքն էին արդեօք դոքա իմ թռչնակին ,
 Թէ երգակիցք՝ իւր մանկութեան ժամանակին :
 — Ա՛խ , թռչնակ իմ , է՞ր չես շարժիր , է՞ր անմըուենջ
 Մընայ լեզուդ գեղադաշնակ , սիրամըմունջ ,
 Եւ զո՞վ գըզուեմ , զո՞վ համբուրեմ այսուհետեւ ,
 Եւ ո՞յր վերեւ ճախրես պիտի թեւովք թեթեւ ,
 Եւ ո՞յր ունկան ոգես պիտի անուշ երգեր ,
 Եւ ո՞վ պիտի սըրտիս բուժէ անյուշ վէրքեր ,
 Եւ ո՞յր արդեօք երգերն քաղցրիկ ու ոլորուն
 Պիտի վերջ տան մեր Եդուարդին երազներուն .
 Ա՛հ չես շարժիր . . . բայց թռչուն իմ , գէթ հուսկ անգամ
 Հըրածեշտիդ աղու շեշտերն լըսել ցանկամ . . .
 Եւ մի՛շտ անշարժ . . . ո՛հ , մանկութեան իմ սերտ ընկեր
 Սնգուծ մահուան ճիրաններուն տակն է ընկեր .
 Ո՛վ թռչուններ , ձեր երգերուն ըլլամ գերին ,
 Լացէ՛ք լացէ՛ք դառըն մահը իմ ընկերին .
 Եւ դուք , Եդուարդ , մայրիկ , հանի , ո՛հ , լալագին
 Լացէ՛ք իմ հետ դառըն մահը իմ թռչնակին . . .
 Կուզեմ զանի կեռասենեոյս թաղել տակը ,
 Բայց թող անմահ մընայ նորա յիշատակը .
 Թող սա քնքոյշ փետուրներէն գէթ մի քանին
 Աճեն ինձ յուշ զպատկերն իմ սիրականին :

Հոկ. 1886.

ԼՈՒՍԻՆ ԵՒ ԱՄՊԵՐ

Ջինջ էր երկին , եւ լուս՝ զիշերն , երբ մինակ
 Իմ խրջիկէն կը դիտէի զուսնակ ,
 Որ բափաւեր մէջ երբից համարձակ
 'Ի պարտիզի որպէս մի կոյս հերարձակ :

— Լուսավարսամ դշտոյն էր նա զիշերին ,
 Յորում սիրոյ ողջակէզներ դեգերին ,
 Իւրեանց խոսաման եւ ջերմ սիրոյն՝ մշտակայ
 Ջայն կոչելով հաւատարիմ 'ի վրկայ .

— Նա իւր շողովն ոգի մ'անշուշտ կը զգուէր
 Նորա յոյզերն աղմրկելով վայր 'ի վեր .
 Կամ այլ ուրում արտօարացող աչերուն
 Վերեւ ժրպիտ սիւէր ցոյժովն երերուն .

— Ժամադրութեան է նա տեղին ուր ամէն
 Հոգւոց երագք եւ հայեցուածք կը դիմեն ,
 Եւ ուր՝ յայնժամ քա՛նի ոգիք , չը գիտեմ ,
 Վերբեւելով զիրար տեսան դէմ առ դէմ .

— Խեղճ աղբատին յուսամբուն տընակին
 — Յորում որբեր բնդ մօր իւրեանց բընակին —
 Շողկա՛ց , նոցա ուրախացան հէ՛գ սրբուեր ,
 Իբրու այն քէ որբոց Հայրը է ժրպտեր .

— Շողա՛ց նաեւ 'ի գերեզման մ'աղբատի ,
 Կամ 'ի շիրիմ կուսի մ'անմեղ ծաղկատի ,
 Ուր իւր լրօի՛ն հծծիւններով սեւ նոնին
 Ջանայր մեղմել զմահերգանս բուէնին .

— Աւաղ, սակայն յարեւելից անհամբեր՝
Սպառնացան 'ի լուսնկայն սեւ ամբեր .
'ի զո՛ր բնդ վա՛յր, նա վայր քայրով խուսափէր
Այն ըջնամեաց հոծ բանակէն գուժարեր .

— Սովարբուկ որպէս առիւծ նուախեան
Վերայ որսին դիմէ յիւրում նորուբեան՝
Ա՛յնպէս յանկարծ անգուր ամպեր՝ 'ի լուսին
Դիմեալ նորայն գպերնուրիւն կորուսին .

— Յաղթամարմին արծարափայլ բագուհին
Յո՛ր վայր դիմէր . շուարած էր առ անին .
Իշխէր բէե բիւր օղարշաւ լոյս գրնդաց
Զիշխէր սակայն յամպոց պրքծիլ սրբերաց .

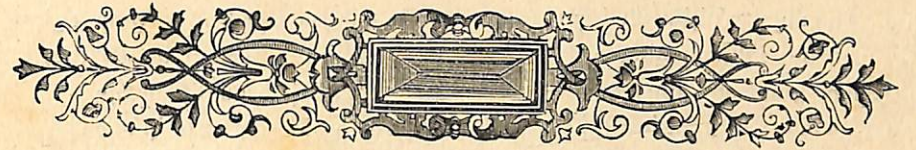
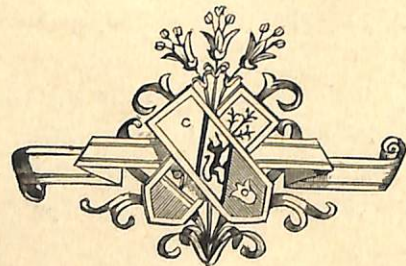
— Որպէս նշխարն ալեփրշուր նուակին՝
'ի ծով ամպոց տարուբերէր ցաւագին .
Դիպան առիք բայց մերք գրտեալ գուարբագոյն՝
Մէջէն ամպոց ժրպտէր 'ի յայտս վարդագոյն .

— Ամպոց անսիրտ խոժոռաղէ՛մ հրակային՝
Աչեր կուսին եւ պատանուոյն կր հային ,
Իւրեանց սրտից՝ տալու յօժար կայծն ու բոց
'ի վարատել գհոծ մրքերս բուխ ամպոց .

* *

Այս են բերացի մեր անկայուն կենցաղին ,
Յոր բերկրութիւնք բնդ բաղձուրեան կրնճիւղին .
Եւ երբ Աստուած վերուստ 'ի մեզ չր հայի
Մեր գուարք սրտեր դառնան իսկոյն ամայի :

Հոկ. 14. 1886.

Մ Ո Ր Ե Ր Գ .

Ա Ռ .

Տ . ԱՂԵՔՍԱՆԴԻ Գ . ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ծառին ներքեւ , ծառին վերեւ
Դողդոջէին իբրու տերեւ .
Ներքեւ ծառին մանկիկ մը կար ,
Վերեւ ծառին՝ Թռչնիկք տրկար .

— Հայր Թռչունը աչօք անծարթ
Դիտէր ծագունս իւր անհամարտ ,
Եւ է՛ր չըլլան շա՛տ անհամբեր
Մինչ մայր նոցա կեր կը ջամբէր .

— Ծառին ներքեւ երեք կային
Մին դէմք ունէր հրեշտակային
Որ գլուխն 'ի յեց իւր առն լանջին՝
Դիտէր խազերն իւրեանց մանջին .

— Մօրը բերնէն Թափած հատեր
Ժողովելու մին կաշխատէր ,
Մինչ իւր ընկեր երեք Թռչնակք
Ճոռուողէին աններդաշնակ .

— «Մայրիկ , հայրիկ» երգն էր մանկան ,
Զոր շատերը լլսել ցանկան .
Ապա կուգար մատամբ դողդոջ՝
Մօրը տալու ծաղկի մ'ըողջոջ :

- Հայրն մայրն զիւրեանց Թռչունս անհոգ
Կը գգուէին բիւր գգուանօք ,
Եւ ինձ Թուէր Թէ որդեսէր
Թռչնոց շունչէն սէ՛ր կը հոսէր .

— Մանուկն իսկոյն մոռցաւ դալար ,
Երբ իւր այտերն՝ մօրն նրբալար
Շըրթանց կըպած գըտաւ անդէն ,
Բայց մայրն հալէ՛ր սիրոյ խանդէն .

* *

«Ի՛նչը երանի կենաց երկուց...»
Արձագանգեց մըծին իմ խուց ,
Վա՛յ այն յարկաց , որք զըրկուին
Մանկան ձայնէն բողբոլին .

— Որոշեցի ես այն օրէն
Որ երազներ զիս չորորեն
Եւ դող 'ի դող ա՛լ չերերան
Ոտքերս սիրոյ սեմին վերան :

— Ալի՛ք, հոգևոյդ ընկեր մի կոյս
Հարկ է գըտնել անտարակոյս .
Առանց սիրոյ ցայս օր անգին
Ժամերն մեռան ո՛հ քո կեանքին :

— Զեփիւռն խնդրէ հովիտ , պարտէզ ,
Շոգին փնտռէ լայն ասպարէզ .
Ջուր պահանջէ վայր տափարակ ,
Սիրտն ալ մի սիրտ սիրահարակ :

Առանց թռչնոյ ի՞նչ է բոյնը ,
Առանց լուսոյ ի՞նչ է գոյնը ,
Առանց ծաղկան ի՞նչ է Մայիս ,
Առանց սիրոյ ապրի՞լ կամիս . . .

— Թէ կայ կուրծք մ'որ լանջքի մ'դիմաց՝
Յաճախ ուժգին եւ մերթ կամաց
Զը պի՛ տրոփէ , ո՛հ թող ա՛յժմէն
Մարին նորա հրդեհք ամէն :

— Ոտքեր երկու , ձեռներ երկու ,
Աչեր երկու , շրթներ երկու ,
Ինչո՞ւ սըրտեր ալ սիրարկու
Գալով յիրեար չըլան երկու :

— Մենակ ապրիլ մեռնիլ է միշտ ,
Սիրոյ տեղը կը գրաւէ վիշտ .
Բայց բարեկամ , երկինք վըկայ՝
Սիրոյ համար մեռնիլ չը կայ :

— Լուսինն արդեօք չըլար վըկայ
Թէ՛ գերեզման շատ կը սոսկայ
Երբ սիրուհի կամ մի սիրող
Բերեն 'ի սեւ դընեն 'ի հող :

— Սիրուհւոյ մի վերայ լանջքին՝
Գըլուխդ ծըռած՝ քո ջինջ հոգին
Երբ աւանդես , հաւտա Ալիք ,
Մահն ըլլայ քեզ պիտ' խաղալիկ :

Ներա հառաչք չը պիտ' թողուն
Զքեզ անդորր՝ ներքեւ հողուն ,
Սեւ հողերուդ պիտի պասուք
Մարի ներա 'ի յարտասուք :

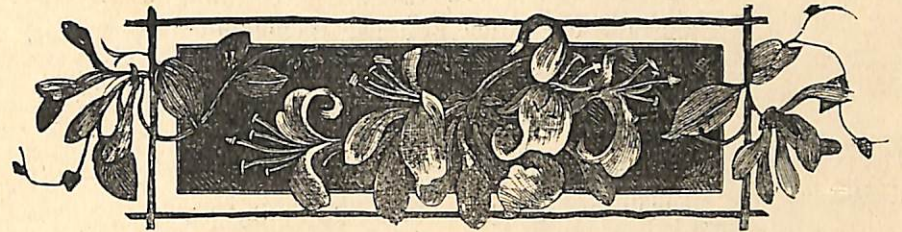
— Գարնան յայնժամ ծաղկունք նախկին
Սեւ հողերէդ ծըլին ծաղկին ,
Սիւզ մ'ալ մեղմիկ՝ ծաղկանց վերայ
Պիտի պատգամ մ'հծծէ ներայ ,

— «Գու 'ի մեռեալս զկենդանին
Վա՛նն էր խնդրես . այդ դամբանին՝
Ո՛հ մահառիթ դառն բաժակէն
Սէր ու սիրողք չը ճաշակեն : »

— Ա՛լ թող Ալիք , աստղեր լուսին ,
Եւ վարդ այտերն արշալուսին ,
Թո՛ղ հովն ու ծով , թռչուն , տերեւ ,
Քիչ մ'ալ հանգչէ լանջի մ'վերեւ :

* * *

Ի՛նչը երանի կենաց երկուց . . .
Դեռ կը գողայ մըթին իմ խուց .
Աւեր յարկեր , որք զըրկուլին
Մանկան ձայնէն , բոլորովին :

Գ Ե Ղ Ո Ւ Հ Ի Ն

բուստք ամաչեն համեստ կուսի մ'քով
Քնքոյշ մարմինով , գեղեցիկ դէմքով .

— Լուսին իւր շողից կը տայ հըրաման
Գըգուել զներա ճակատն աննրման .

— Աստեղք մոլորեալ 'ի վիհ սեւ ամպոց՝
Խնդրեն զներա աչաց կայծն ու բոց .

— Երկինք 'ի ծաղկունս ցօղել ամաչեն
Մարգրիտք երբ թափին ներա բոց աչէն .

— Խըպնի արշալոյս փայլիլ անաղօտ
Զի նէ իւր արծամ Վարսից չէ կարօտ .

— Բայց բոց արեւուն ցոլքերը ողջոյն
Ներա հերաց մէջ ցանկան առնուլ բոյն .

— Ծաղկունք ծիծաղկոտ բուրել ամաչեն
Սըփուի երբ ներա բուրումն 'ի շունչէն .

- Սոխակն ամաչէ 'ի լուր իւր ձայնին
Ներայն մինչ բընաւք 'ի լուր կըզմայլին .
- Շուշանք ակնածոտ 'ի վայր կը հակին
Ներա երբ տեսնեն զչափ հասակին .
- Բուրեան քնքուշիկ վարդեր աղմկին
Քաղին երբ 'ի գարդ ներա ձիւն լանջքին .
- Ձեփուան ժիրաժիր թեւեր դանդաղին
Յուզել զշրդարշ լանջաց չքնաղին .
- Վըտակն այլայլի տեսնէ թէ պատկեր
Ներա պաշտելի իւր մէջ է ինկեր .
- Հըպարտն իսկ երկին՝ ընդ իւր ձեռակերտ
Հրճուի եւ զնէ գգուէ մերթ ընդ մերթ .

—
Կարկէ բայց ծովը զայիս իւր հազար ,
Սըրտին զի ներա ալեաց չեն հաւ'սար .

- Կայծակ սանձ դընէ իւր գոռ շառաչքին ,
Յորժամ նէ բառնայ զորոտն հառաչքին .
- Ձի նէ կուրծքին տակ քօղել կերեւէր
Սիրոյ 'ի նետից սիրտ մը կարեւեր :

20 Հոկ. 1886 .

ԳՆԱԶՈՒԿ ՄԱՆՆԻԿ

Աչօք անբարբ
 Սրբաով հանդարտ՝
 Ժայռի մ'վերեւ անփառունակ՝
 Նրսառած պշնում ես շարունակ:

Թռչուն մ'անդին
 Իւր եռանդին
 Չափի դրնելու չունի հրնար,
 Սանման չունի՛ն երգ ու երնար:

Սոխակք գարբի՛ք,
 Ծաղկազարդիկ
 Ահա ծառեր տան ձեզ հրաւեր,
 Ձեր լրուսքիւնն ալ չք՝ բաւեր:

Տուաւ արեւ
 Վերջին բարեւ .
 Հորիզոնին բայց ՚ի վերայ
 Ոսկեշրդարշ մի կերերայ:

Տեսէ՛ք ան տեղ,
 Իբրեւ կանթեղ
 Ոսկեզերիկ արծար ամպեր
 Կր տատանին յոյժ անհամբեր:

Այն ջրբին Բով
 Իւր սրբիճգով
 Հովուակն երգեց արագ արագ,
 Թողին ոչխարք իւրեանց հարակ:

՚Ի սոյլ մանկան
 Յուղի անկան,
 Եւ մայեցին բոլոր խաշինք,
 Շան հաջելուն չր կայ դաշինք:

Ոչխարս անշուշտ՝
 Փորթկն իւր կուշտ՝
 Անոնց հետք կուգայ յուշիկ
 Գառին տալու կարն անուշիկ:

Ահա ժամէն
 Կեղեկ ամէն .
 Եւ գիւղակին մուխերն բոլոր
 Շրջան կրնեն ոլոր մոլոր:

Հերիք այս ցիտ
 Եւ այս հանգիտ .
 Վազեմ՝ երբամ մօրբս Բովր,
 Ոչխարս կրբեմ իմ ձեռնովր:

Հա՛, միտքս եկաւ,
 Պէտք է հարկաւ .
 Որ այս ծաղկանց գէթ մի Բանին
 Թողում եղբօրս գերեզմանին:

Ո՛հ, անդադար
 Պիտի խնդար,
 Եւ ոչխարիս ուտք կարէն
 Եթէ մեռած չըլլար արդէն:

Խեղճ Արմենակ,
 Թրուար՝ մենակ .
 Բայց հրեշտակներ՝ որ միշտ կերգեն,
 Կրակ հանիս, Բուրկերք եմ:

Ես ալ մի գէթ
 Ունիմ բնկեր,
 Ձիս երբ տեսնէ գիրկրս դիմէ,
 Դողդոջ ձայնիս գոչէ մէ՛կ մէ՛:

Գառնուկս ծաղկանց
 Չունի նախանձ .
 Ուստի եղբայր, անուշ Արմէն,
 Քեզի կուտամ ծաղկունքս ամէն:

5 Ապրիլ 1888

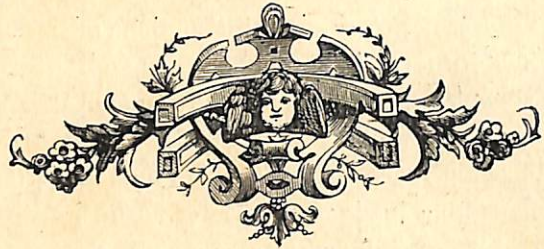

ԻՄ ԲՈՂՈՒՔԸ

Ա՛հ, դժբաղդ կեանք, ա՛հ, սեւ օրեր, սե՛ւ երկին,
 Սպեղանին զըլացաք իմ խոր վերքին .
 Ա՛յ անողորք եւ դու Աստուած, սա կաւին
 Անհուն խոկեր ներե՛ս շընչել տակաւին .
 Է՛ր համբերես որ վեհուծեանք քո պատկեր
 Եղնի անդրէն գըծուծ փոշւոյն իմ ընկեր .
 Փշրէ՛ անօթս, եւ դու գըրոյդ ա՛ն անտի,
 Յոչնչութեան եւ թո՛ղ հիւլէս աստանդի .
 Խաչ մ՛ է արդէն զի կեանք թշուառ ինձ համար,
 Ո՛հ խոցոտեց սիրտս փուշերով անհամար .
 Եւ այս աշխարհ — բանտ մ՛ է մըթին իմ խոկուն
 Մըրկածուփ եւ ապստամբ սէգ հոգուն:

Թող խաւարին ուրեմն արեւ եւ կապոյտ
Դաշտին անմիւս հնոցի բոցերն , չէ իմ փոյթ .
Ձի բոցն ու կայծ հրսկայ գընդից այն ստուար՝
Ոչ ինչ զօրեն լափել մըտքիս հոծ խաւար :
Կայծ տուր Աստուած , քո ցովունքէն՝ արեգին ,
Որ խաւարին հետը լափէ զիմ հոգին .
Բայց երկընքիդ սպառեցան թէ բոցեր՝
Գընդ դուներդ գոնէ հիգիս մի՛ գոցեր .
Թեւ տուր հոգւոյս որ սաւառնիմ դէպ ՚ի քեզ ,
Սիրոյդ բազնոյն վերայ լինել ողջակէզ :
Տիեզր ողջոյն հոգւոյս խոհերն ու յոյզեր՝
Իւր ծոցոյն մէջ ամփոփելու չը զօրեր .
Անհունութեան մասն է արդեօք այս փոշին
Ոյր ՚ի քընին մեծ հանճարներ կը հաշին .
Ներե՞ս արդեօք որ այս խոհիցս անսահման՝
Սահման գծել իշխէ անձուկ գերեզման .
Ներե՞ս արդեօք որ բանաւոր այս ճընին
Եւ իւր իղձեր՝ որդանց խմբէն նուաճին :
Թէ այս երկրի դաշտացն եւեթ յոգներանգ
Ծաղկունս մեզ տաս ՚ի վայելումն՝ ի՞նչ պատրանք .
Ձի թիթեռին բաժին նոքա են արդէն ,
Որ զայն իւրեանց թոյրով բոյրով կախարդեն .
Քան աշխարհիս անտառն եւ դաշտ զարդարուն՝
Խնդրէ հոգիս երջանկութեան մ'այլ գարուն .
Գարունն երկնից , ուր վարդ , մեխակ , մանիշակ
Ոչ հիւսիսի գիտեն քամին ոչ խորշակ :
Ա՛հ Աստուած իմ , թէ կապուտին քան ոսկի
Շամանդաղներն — ընդ որ հոգիս սողոսկի —
Չի՛ք անդրագոյն սուրբ մ'օթեւան , թո՛ղ այժմէն
Լուծուին դողդոջ հոգւոյն իղձերն իմ ամէն .
Թէ այն խոստմունք՝ զորս ՚ի տիոցս մանկական
Լոյս էակներ մրմնջեցին իմ ունկան՝
Հոգեպատիր անուրջք եւեթ էին սին
Փախըստական որպէս երազք հէգ կուսին՝
Քէ այն աղօթք՝ զոր երերուն այս շրթունք՝
Մատաղ տիոցս քեզ մատուցին որպէս խունկ՝
Պատառելով զօդն եւ զայեր ՚ի սասան
Լուսոյ գընդից մէջէն առ քեզ չը հասան ,

Թէ այն սուրբ սէրն՝ որով զքեզ անվըրդով
Միշտ սիրեցի հոգւով , մաքով ու սըրտով՝
Ստուեր մ'եւեթ էր խաբուսիկ որ մատաղ
Սիրտս որորեց երբեմն ՚ի յերգ մերթ ՚ի տաղ ,
Թէ Պանդորեան տըփոյն շընորհն՝ յոյս անգին՝
Յոր թափառկոտ իղձերս ողջոյն կը հանգին
Երա՛գ մ'եւեթ է թմբական՝ յոր անմիւս
Խայտան հոգիք եւ զայն պաշտեն կոյր խանդիւ ,
Թէ այն հաւատ՝ որ զիմ հոգին հրդեհեց՝
Անյոյս անլոյս երբ կուլայի տխրահեծ՝
Պատրանք մ'եւեթ է փառաւոր որ զքոյդ
Վատկեր՝ հոգւոյս ներկայացոյց անծածկոյթ ,
Թէ այս հոգին՝ զոր Ո՛հմն ընդ միշտ ինձ թըւէր
Անհուն ըղձից շղթաներով ձըգել վեր՝
Շո՛ւնչ մ'է եւեթ որ ընդ իմ հուսկ բարբառի
Մընին յանկեան ուրեք պիտի ըսպառի ,
Թող որ այժմէն , այ՛ն Անծանօթ , թող փութով
Քեզ գովաբան կարկի լեզուն իմ թոնով .
Թո՛ղ տահարին՝ զոր քեզ վասըն պատրաստի
Յիս ունէի՝ փակին դըրունք յետ աստի ,
Եւ քաղցր երազն յուսոյ , սիրոյ եւ խընդի
Ոչնչութեան ՚ի գոգ իսկոյն թող ցընդի .
Թողով փոշին եւ բոցոտեալն իմ հոգի
Ծովուց վերայ թող աստանդի զերդ շոգի .
... Բայց ի՛նչ , Աստուած իմ , խորէն սրտիս ձայն մ'ահեղ
Կուռի որպէս Նոյեան անգուսպ ջուրց հեղեղ .
Որոտարով գոռումն ուժգին կըստանայ
Որպէս զՔոյդ գոռումն երբեմն ՚ի Սինայ .
Եւ ինձ թուի թէ հանգունակ իմ սըրտին
Ողջ տիեզերք անեղ ձայնէն դըղըրդին .
Ձայնդ է անշուշտ Աստուած անեղ , ձայնդ հըզօր ,
Որ քան երբէք ուժգին հընչի ինձ այսօր .
Մինչ բողոքէ ջնջին հիւլէն իմ առ Քեզ
Գո՛ւ ալ անշուշտ արդարութեամբ բողոքես .
Բայց Աստուած իմ , անպարտ եմ , զի հոգիս՝
Ձոր Գո՛ւ տուիր՝ հեղինակն է բողոքիս .

ՅԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԻԼ ԾՈՎՈՒ

Ողջո՛յն ընդ քեզ, ո՛վ ծով ողջոյն, ողջո՛յն ընդ քեզ ո՛վ անհուն,
 Իբրան երեք ողջոյն ամեր զիս հալեցոյց քոյդ անուն.
 Պատկեր սըրտիս, պատկեր մըտքիս, պատկեր հոգւոյս, ա՛հ ընդէ՛ր
 Բաղդ ոչ հիգիս վիճակեցաւ կալ եզերացդ առննմեր.
 Ա՛հ, ընդէ՛ր ՚ի քէն հեռի՛ ես ապրեցայ այ իմ ծով.
 Մատաղ սրտիկս եւ հիւճեցաւ հառաչանօք ու կոծով.
 Ողջո՛յն անդրէն, համբո՛յր ափանցդ, համբո՛յր հազար ու կրկին,
 'ի քո յալիս ինձ նշմարել թուի դարմանն իմ վէրքին.
 Բայց այդ ալիք դանդաղաշարժ ու թըխատիպ՝ զի՞նչ արդեօք
 Առնել կարեն բոց սըրտիկին իմ հըրանուտ առ ալեօք.
 Բայց ո՛չ, ո՛վ ծով, յոյգերս ողջոյն, վիշտերս կուտակ ՚ի կուտակ
 Այժմէն հեշտիւ կը զովանան ՚ի քո յալիս կապուտակ.
 Թող արդ սակայն հառաչածայն գոռան ալիք քո հազար,
 Սըրտիս անհուն հառաչանաց թերեւս ըլլան հաւասար.
 Որպէս հոգիս անհուն թուիս. բայց աւագուց դոյզն պատուար
 Գըծէ սահման լեռնահանգէտ թուիս թուիս ալեաց քո ստուար.
 Երկնից նոյնպէս բիւրեղաշող շամանդաղներ ՚ի կամար՝
 Հոգւոյս անզուսպ յուզմանց ընդդէմ կանգնեն պատուարք անհամար
 Տակաւ տակաւ դու զգամաքն պիտի լափես, այ՛ անկուշտ,
 Օ՛ր մ՛ալ աստեղց պատուարները ես խորտակեմ պիտ՝ անշուշտ:

Սամսոն. 9 Սեպ. 1887.

ԱԳՈՍԵՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՆ

— Ա Ռ Ա Վ —

Դալարագեղ վայրի մը մէջ ագուաներու
 Մի խմբակ՝
 Պատկառելի ժողով մ՛ըրին — կարծեմ հերու —
 Դըռնփակ.
 Ամենեցուն ուշը, միտքը, սիրտը, հոգին՝
 Կարեւոր
 Հըսկայ խնդիր մ՛էր գըրաւած, եռանդագին
 Անսովոր
 Ամպածըրար ապառաժից մէջ ծերպերուն
 Հաստատուն
 Եւերեսներ կազմեր էին աներերուն
 Մէյմէկ տուն.
 Երկինք լացին, անձրեւք իջան հեղեղօրէն,
 Եւ կայծակ
 'ի դող շարժեց դաշտը ողջոյն նորէն նորէն
 Սանձարձակ.
 Բայց ի՛նչ հոգը սեւուկ թռչնոց կանխագուշակ,
 Որք ուսան
 Տուներ շինել վիմի վերայ մեծահոջակ
 Անսասան:
 Աւրախ, զուարթ, յաւէտ դանդաղ շատ օր տեսան
 Նաեւ տէր
 Եղան մեծ մեծ արտօնութեանց ըմբան... քրսան
 Տարիներ:
 Օր մը սակայն, մէյ մ՛ալ նայիս ամպահերձ
 Մեծամեւ
 Խուճը մ՛արծիւներ այս խեղճերուն գային մերձ
 Հեւ ՚ի հեւ.

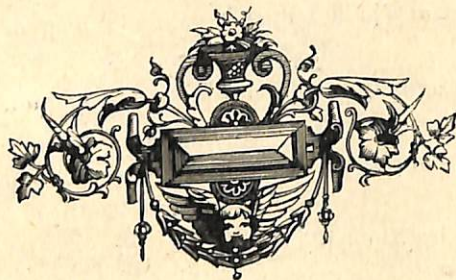
Եկան հասան . անհարց անփորձ , անբարեւ .
 Եւ ոյց մին
 Հրամայեց ազուաներուն՝ ՚ի ստորեւ
 Գնալ վիմրն .
 Մտքէն անգամ չէր անցըներ խեղճ խըմբակ
 Այս ելքը ,
 Զոր սկիզբէն երազ կարծեց , բայց համբակ
 Իւր խելքը
 Երբ յոգնեցուց՝ քըջուկ մ'եղաւ հաւաստի
 Թէ քուն չէ՛ր ,
 «Յո՞րմէ բարձանց յո՞ր անկեալ վիհ» եւ ուստի
 Կը գոչէր :
 Խեղճուկներուն սըրտին կոխեց ծանրագին՝
 Յանկարծուստ
 Պապենական մամենական կարուածքին
 Այս կորուստ .
 «Յուսահատի՛լ այս խմբակին , եւ սակայն
 Զը վայլեր .»
 Խոհուն մ'ըսաւ , եւ ամէնքը մեծածայն՝
 «Ողջ լեր .»
 Այս էր ահա մեծ խնդիրը սեւագոյժ ,
 Որ անճար
 Ազուաներուն պիտ' սպառէր ուշն եւ ոյժ
 Եւ հանճար :
 Ժամանակին փորձը առած տարեւոր
 Եւ ընտիր
 Մի նախագահ գըտան պարզել կարեւոր
 Զայս խընդիր .
 Եւ ընտրեցին դարուս ոգւոյն հակակիր
 Օրն ՚ի բուն
 Գըրող խորհող մի մեծահամբաւ գըրագիր
 Բանիբուն :
 Պաշտօնական էր ժողովը , իր կարգին
 Մեծաշուք ,
 Բայց վերածուէր Բաբելոնի , ըստ հարկին
 'ի շըջուկ :
 Նոր ձեւերով , հին կարծիքով , եռանդով
 Քաջավարժ՝

Ինչե՛ր բերին նիւթին գլխուն անվըրդով
 Եւ անշա՛րժ :
 Շատ խորհեցան շատ ճառեցին , վերջապէս
 Մի ազուաւ
 Նախագահէն համեստօրէն եւ սապէս
 Խօսք առաւ ,
 « Շընորհն ունիմ , Տէր նախագահ ազուաւիդ ,
 Ուստի սոսկ .
 Կը փափագիմ յայտնել առջեւ ժողովիդ
 Երկու խօսք .
 Օդոց հըսկայ Թագաւորին այն անկուշտ
 Հակառակ
 Պատերազմի՛լ զմեզ ընէ պիտ' անշուշտ
 Խայտառակ .
 Թողըլ սակայն բունաբարիլ իրաւանց՝
 Վատուծի՛ւն .
 Յայտնել սակայն մեր սրտերուն խոր նախանձ՝
 Ապարդի՛ւն :
 Լաւ է կարծեմ որ մի քանի ճամարտակ
 Ընտրուին ,
 Եւ շոյելու համար երթան շիպ շիտակ
 Մեծուորին
 Ըսեն անոր՝ տալով սիրոյ մեր ողջոյն —
 Թէ միշտ զինք
 Պիտի սիրենք եւ իւր մագլաց սուրբ փոշույն
 Խոնարհինք .
 Իւր մեծուծիւն թողու , յուսամ , մեզ անդրէն
 Այն ծերպը ,
 Եթէ ճարտար նուիրակներ գործադրեն
 Այս կերպը .»
 Խօսքը հագիւ էր աւարտած ձայնիւ ուրախ
 Կա՛խ կա՛խ կա՛խ
 Դըղըրդեցին օդը կըրկին եւ յաճախ
 Ճա՛խ հա՛խ հաա՛խ .
 Եւ մըխելով անմիջապէս ձեռն ՚ի գործ՝
 Մէկ երկու
 Պատուիրակներ որոշեցին ներհուն , փորձ
 Եւ հուժկու

Եւ անձնուէր այս խեղճերը սիրտն 'ի յոյս ,
 'ի յորդոր ,
 Ներկայացան սէգ արծիւին մուծն 'ի լոյս
 'Իրտնամոր .
 Բիւր աղաչանք բիւր պաղատանք սրրտագին՝
 Մէկ բարայ ,
 Հաստատ կեցաւ վեհ արծիւը իւր խօսքին
 'ի վերայ .
 Յարեց նաեւ « սեւ երեսներ չը խըպնիք
 Տակաւին ,
 Այս լեռները լուսահողի ձեր նախնիք
 Ինձ տըւին : »
 Լ'արսափահար ամօծապարտ դարձան ետ ,
 Ժողովին՝
 Հաղորդելու բռնաբարումն միապետ
 Արծիւին :

Լըսէ օրէնքն նոր եւ հին աշխարհին
 « Պէտք է տըկարք հըգօրին խոնարհին . »

Սեպ. 1895.

ՃԵՄ ՄՂՆԴ ԵՐԵԿՍ

— ՊՐԱՅԷՆԴ —

Ճեպէ յորժամ արփենին արեւմտից ծոցոյն մերձ
 Վերջին 'ի շող օծելով լերանց կատարս ամպահերձ՝
 Թոյլ տուք գընամ զով հովտին , բիւրեղագիծ առուակին
 Անդ 'ի յեզերս ճեմ մ'առնել մարգաց վերայ զովագին .
 Գէթ առ վայր ինչ միայնակ խառնեմ սըրտին իմ մաղթանք
 Խոր անտառին 'ի հիծիւն , ձայնիւ ողորք եւ 'ի յանգ .

Արհիդ արփի փառահեղ , որ ճեղքելով կապտագիծ
 Զհորիզոն քո միտից՝ փուծաս գընալ ջինջ ամբիծ
 կապոյտ երկնի մ'ի մահիճ , լիցիս օրինեալ դու յաւէտ ,
 Լիցին օրինեալ ոսկեվարս եւ ճանանչներդ կենաւէտ .
 Որք մի՛ թողուր մեր զերկին , թէ եւ սահիս շոյտ արագ
 Առ մեզ խըրկէ 'ի յըսփոփ գեղաժըպիտն Արուսեակ .

Եւ ապաքէն ես յապուշ կրթիմ ժպտին քո վերջին
 Յոր ինձ թուի նշմարել փառաց նշոյլն Արարչին .
 Ոչ ինչ զօրէ հաւսարել քո նըկարին ծիրանւոյն
 Որ մէջ ամպոց եւ այերց քնքոյշ ցուայ յիւր 'ի բոյն .
 Անբի՛ծ սաւան լուսեղէն , որոյ ներքեւ հեշտագին
 Խառնէ թռչնակ զիւր աւաչ 'ի լուռ հիծիւն վըտակին :

Որոց՝ յորժամ զայս անտառ կոխոտեցին եւ դաշտեր
 Լըցան հրճիւ ապաքէն աչերն անմեղ եւ սըրտեր .
 Եւ ոյց խօսից նիւթ առատ ընծայած էր մի զինուոր
 Թէպէտ մեռեալ՝ զոր սակայն համարէին հեռաւոր
 Երթեալ յերկիր՝ անդրագոյն քան սեւ ամպոց հոծ մըլտեր՝
 Տակ ջինջ երկնից խուսկ օդոց ճեմել գետոյ մ'առնններ :

Հրակայն արի հրաչեայ զինուոր պարգեց զիւր զլանջ
Դէմ արեւու, որ 'ի նա սփռեց քանի ինչ ճանաչ:
Սակայն որպէս քաջարին վեր իւր լանջաց սեւ սեւ կոյտ
Սեղմեց հողոյն՝ իւր փառաց տալով հրաժեշտ փոյն ընդ շոյտ՝
Սկա արեգ նա՛յապէս գահոյս փառաց ոսկեփայլ
Թողլով սուզի հետ փառացն 'ի ծոց ծովու անայլայլ:

Նախ քան դարեր թրւագիրկ՝ յորժամ մատուցք Արարչին
Զքեզ, Արեւ, կապոյտին արկին 'ի ծոց զառաջին
Քոյդ զժպիտ երկնագոծ՝ այս անտառի ծառերուն
Տուիր, որոց 'դ հովանեաւ անվախ նիրհէր եղջերուն:
Զի մարդ՝ որսորդ՝ դեռ անգոյ, եւ ոչ գոլով կապար, նետ,
Գայլ եւ գառնուկ պարէին, արծիւ տատրակ միմեանց հետ:

Եկին ապա խառներամ մարդիկ, մարտիկ եւ որսորդ
Մին զեղբօր, մին զանասնոյ հեղով զարիւն ուղխայորդ,
Դաշտաց յայնժամ դալարիք կարմիր ներկան բովանդակ,
Հուզիկընծաց եւ գետոց խրոովեցան ջուրք յըստակ:
Սչացդ առջեւ ո՛հ քանի՛ յաղթականներ 'ի փոշի
Գլորեցան եւ ոյց փառքն ցնդեցան զերդ գոլորշի:

Վաղուց նոքա են մեկնած, որպէս ճանաչքդ 'ի տառան՝
Այժմիկ լըռին գիշերոյ 'ի հասանել խոյս կը տան:
Քաղցր յիշատակք այն աւուրց երջանկարար՝ քաջագէն
Քաջամարտիկ զինուորին եւ յաղթանակք՝ ոչ եւս են:
Այս դաշտն եւեթ ոսկեհունձ՝ ուր անգիտակ մերթ արօր
Փշրէ նոցա զոսկրոտիս՝ պատմէ զամէնն ինձ այսօր:

Եւ արդ կանգնիմ՝ ես որդի մ'այլ սերնդեան՝ 'ի վերեւ
Նոցա մոխրաց հողմավար, ճանաչչներուդ 'ի ներքեւ,
Կանգնիմ երի գետակին, զոր սիրեցին շարունակ,
Եւ ոյր յեզերս հուր ելոյց աղեղածիգ մի բանակ,
Պատերազմի երգելով երգեր անեղ, ոյց փոխան
Խաղաղութեան լուռ միմունջք լըսին այժմ՝ նոր սերնդեան:

Ըղջամբ ուրեմն ե՛րթ արեւ, փուծա՛ սակայն գալ անդրէն,
Զի քո ցոլքեր պիտ՝ վաղիւ նոր փոփոխմունս նշմարեն:
Լըռեն փարթամ քաղաքներ՝ որպէս զիշեր՝ պիտ՝ անդրէն,
Եւ խորտակեալ պետութեանց՝ նոր տէրութիւնք յաջորդեն:
Բայց այս երկրաց մէջ ոչ եւս պիտի տեսնես, ով փարոս,
Ոչ անսահման անտառներ, եւ ո՛չ մարդիկ բարբարոս:

Մայիս. 1886:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Են փոյր ինձ թէ արշարոյսր մերկայանջ
Սիգանեմ: հորիզոնին 'ի վերայ,
Եւ արփեւոյն ոսկի բիբր 'ի ճանաչ՝
Նրսեմ՝ հակոխ վերայ շող շող երբայ:
Ա՛հ ի՛նչ փոյր ինձ, մինչ ես մեհիկ անխրամ՝
Քննոյշ զիմացդ 'ի ժրպիտէն զի՛րկ մրնամ,
Եւ բնդ այգուն մինչ շունչ 'ի շունչ բեւ 'ի բեւ
Ոչ եւս 'ի ձորն գրնամ՝ ոտիւմ մեր բերեւ:

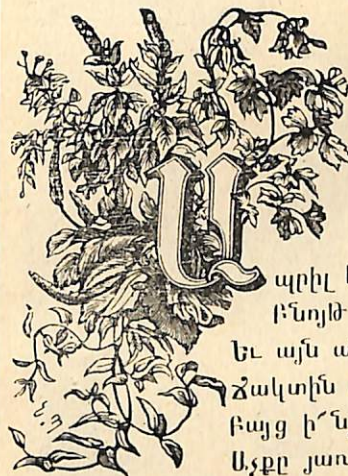
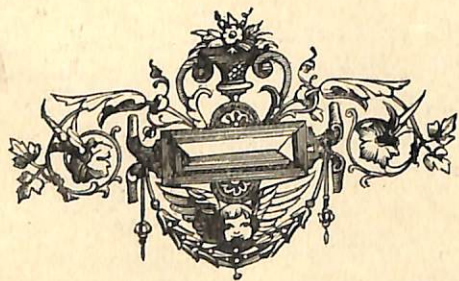
Ի՛նչ փոյր ինձ թէ անբիւ ծաղկունք 'ի գարնան
Եի ծիլ ծաղկին, շող շող շողան բնդ այգուն,
Եւ ոյց գեղոյն երկինք խորշակ ապառնան
Պերն ֆորայն հրսիէ գնոսա մինչ անհուն:
Ա՛հ ի՛նչ փոյր ինձ, մինչ ես զի՛րկ եմ 'ի շողէն
Վառ այտերուդ՝ որք սէր ու գեղ նրշողեն,
Մինչ ա՛հ հեռի, հեռի՛ կապրիմ ես 'ի բէն
Եւ զի՛րկ մրնամ՝ վարդ շրքներուդ բուրմունքէն:

'Ի՛նչ փոյր ինձ քէ՛՛ գանտառն զլեռան եւ զղաշա՛
 Ջեփիւռ , սոխակ , աղու ձայնով ողորեն ,
 Յերգակցութիւն եւ ընդ նստա՛ վաշա 'ի վաշա
 Յերկնից 'ի վաշր խուժեն՛ բանակի բոցեղէն .
 Ա՛հ , ի՛նչ փոյր ինձ մինչ՛ ք շրքներ շնորհունակ՛
 Ոչ եւս յիմ սիրտ երգեր հոսեն շարունակ ,
 Շրքներ , ուր միշտ գեղ ու ժրպիտ կը բառին ,
 Շրքներ , որ միշտ հրահանգ կը տան կիրստին :

Ի՛նչ փոյր ինձ քէ՛ յուսին , սասեղի , անաւեր
 Քեղով իւրեանց գերկնից պնենն զկամար ,
 Եւ զիշերայն հիւժեալ սրբախ հրբաւեր
 Կարդան՛ նորա բուժել վէրքը անհամար .
 Ա՛հ ի՛նչ փոյր ինձ՛ գողար իմ հրեշտակ հողածին ,
 Մինչ 'ի կարօտ հաշիմ՛ աչացոյ նայուածին .
 Աչկո՛ւնք , որով սրախ խաւարն փարատեր ,
 Աչկո՛ւնք , որոց՛ ցանկաշր երկին լինել տէր :

Ո՛ւր էր գամ մի յոսկի ժամուն շող աչգուն
 Գալով առջեւ իմ սրգապատ սենեկին՛
 Աղու ձայնովդ աղմբկէ՛ր իմ գեուն
 Եւ 'ի կուրծէդ զիս առնէ՛ր անմեկին .
 Ո՛ւր էր գամ մի կնոյշ կնոյշ քն ձեռամբ
 Ճակտես 'ի բոց , ա՛հ վանէ՛ր գեաւ ամբ ,
 Եւ ո՛ւր՛ 'ի ցօղ նուաղատ աչացոյ աներման
 Ա՛հ , մեղմէ՛ր սրբախ զբոցն անսահման . . .

Յուշիս . 1886 .

Ապրիլ է . օդը՝ ցնձայ , երկիր ժպտի , ժպտի եւ ծով ,
 Ի՛նչոյժ համայն պննագարդի Աստուածագործ՝ նոր հանդերձով ,
 Եւ այն անձիր կապոյտ սաւան՛ մէն հողանիւթ արարածի
 Ճակտին վերայ , սրտին 'ի մէջ խնդր հոսելով կը տարածի .
 Բայց ի՛նչ հոգը այն հէգ աղջկան , որ տառապի մէջ իւր մահնին ,
 Աչքը յառած խոժու աչքին այն ժահաղէմ անգուժ ղահնին .
 Ի՛նչ հոգը հիւժեալ աղջկան , որոյ արդէն սիրտը որրան
 Եղաւ խնդից որք Աստուծոյ ժըպիտին հետ վայր կը սուրան :

Ապրիլ է . կերգէ սոխակ , մնչէ տատրակ , շրնչէ զեփիւռ ,
 'ի ծով յուզման քարշ ածելով հանդարտ սրտերն հազար ու բիւր .
 Մուսայք գոգցես վեհ յոլիմպէն յերկիր իջած լուսակահաւ՛
 Հոգեհիւմայ եղանակօք զբընուժեան շարժեն տահար .
 Բայց ի՛նչ հոգը դալկուն աղջկան , ոյր հանգիստը ցաւոց փուշեր
 կը վրդովեն եւ իւր ունկան չը տան լրսել ցերեկ գիշեր .
 Ի՛նչ հոգը ազնիւ աղջկան , ազնիւ սիրտը որոյ արդէն
 Հրբեշտակներ լուսապրսակ քընարներու 'ի ձայն դիւժեն :

Ապրիլ է • մարգաց մէջէն, ծառոց տակէն օճապտոյտ •
 Լահի գետակ, մէջ իւր ալեաց որորելով զերկին կապոյտ •
 Դըղչէ վրտակ արծաթափայլ, եւ երգակցի հետ սոխակին,
 Ոյց դաշնակին 'ի լուր հակին կոյսն ու զուարթ վարդ ցօղագին •
 Բայց ի՛նչ հոգը հիւա՛նդ աղջկան, դողդոջելով՝ ոյր ընդանան
 կըթոտ քայլեր՝ անջատելու պերճ ափունքէն զօրդանան •
 Երբ կենարար բոսոր արեան երակներու ցամբիլն զգայ •
 Ի՛նչ հոգը սիրուն աղջկան, թէ կը սուրան գետեր հըսկայ •

Ապրիլ է • օրիորդաց հերաց, լանջին, զարդեր յարմար
 Պատրաստելու համար փեթիկն ծաղկունք պէս պէս եւ անհամար •
 Իշխանութեան գահը այգուն՝ օրուան ցըպով չէ քայքայեր,
 Ծաղկունք ուստի հաւ փութան խնկել կոյս սիրտն եւ ջինջ այեր •
 Բայց ի՛նչ հոգը դժբա՛ղդ կուսին, ծաղի՛կ կուսին, քան զի նա մի
 իւր պերճ գարնան սպառնացող ունի անգութ սէգ թշնամի •
 Ի՛նչ հոգը ճամբորդ աղջկան, զորոյ ոգին են պարարեր
 Աստուածատունկ սուրբ դաշտերուն յարափըթիթ ծաղկանց բոյրեր •

Ապրիլ է • լրեակապոյտ մէջ դաշտերուն երկնից անծիր՝
 Խուճեր աստեղց կը փողփողին գիշերն ողջոյն, եւ անձանձիր
 Ընկըն դընեն ջուխտակ սրտից սիրոյ խոստմանց կամ հառաչքին՝
 Սէր հոսելով սիրող սրտին, ցօղ հոսելով լացող աչքին •
 Բայց ի՛նչ հոգը անյո՛յս կուսին, որոյ կենաց աստղն 'ի յերեր
 Արեւմտից սեւ ամպերուն ծոցոյն 'ի մէջ տարուբերէր •
 Ի՛նչ հոգը մարա՛ծ կուսին, որոյ ոգին արդէն կերթար
 Մէջ երկընքին աստղի մը պէս շողալ շողկալ դարէ 'ի դար •

Ապրիլ է • զուարթ ամիս, գարնան ամիս, վարդից ամիս •
 Փութա՛ հէգ կոյս, կազմել մի փունջ թէ սիրելոյդ ձօնել կամիս...
 Եւ աւասիկ ինձ թուեցաւ թէ սիրտն անոր մէջ ցաւերուն՝
 Վերջին ժամուն ապառաժի մ'հանգոյն մընայր աներերուն •
 Վերջին ոյժը վերջին շունչը հաւաքելով՝ վերջին փունջը
 Դողդոջ ձեռքով կազմեց 'ի նա զետեղելով սիրտն ու շունչը •
 Յըմահ՝ սիրոյն հաւատարիմ կուսին՝ նուէրն քանի՛ թանկ էր,
 Զոր իւր աչքին յե՛տին շիծովն ցօղեց, յըղեց առ որ անկ էր •

Ուժասպառ , շընչասպառ ո՛ն մարի՛ հէգ աստղիկ ,
Սուր մահուն ա՛ն շողաց եւ լափեց զայս ծաղիկ .
Նրթներն փակեց մեղրածորան , աչերն փակեց սիրածորան ,
Շողշողալու համար Թռեաւ վառ աստեղաց ՚ի պերճ խորան .

Ապրիլի մէջ մեռնի՛լ ,
Վարդերու մէջ խամրի՛լ ,
Այս էր բաժակն այն տըխուր ,
Զոր նէ ըմպեց ցմրուր .

30 Ապրիլ 1887.

Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Ա Ր Տ Ա Ս Ո Ւ Ք

ը գիտեմ , է՞ր
նէ կարասուէր .

Ամուլ էին ցայն վայր իւր աչ ,
Ոչ ոք լրսեց եւ զիւր հառաչ .
Բայց անդրանիկ այժմ իւր արասու
Ո՛հ չեն մարեր սրբաին պասու .
Եւ հառաչներ խորէն սրբաին՝
Ապառաժի պէս կը փրքրին .

Եւ տակաւին
Յօղ կայ յաչուին :

Գիշերն արդեօք փոխան ծաղկին
Տալու ցօղեր՝ ետ իւր աչին .
Վիշտե՛րն արդեօք տարաւ՝ անհոգ՝
Զնէ պատեն սրխալանօք .
Զի նմա՛ երկին ինձ կը բուէր
Միշտ ժրպիտներ տայր ՚ի նուէր .

Բայց տակաւին
Յօղ կայ յաչուին :

Նէ բնդ այգուն գուարր կերգեր
Բայց ցա՛ւ մ՛արդեօք բէ ոչ՝ վերեր՝
Քննոյշ իրանն՝ անդէն այսրէն
Ճարակելով կը տաչորեն .
Է՞ր անմեղին այսան շիրեր ,
Ոչը աչերէն սէր կը կարեր .
Բայց տակաւին
Յօղ կայ յաչուին :

Կա՛յծն է մարեր արդեօք հոգուն ,
—Սրբին գաղանիք մընան բագուն .—
Կը տառապի ջերմ արասուօք ,
Զնէ սփոփել փուրայ ոչ ոք ,
Մըխիրարիլ զի նէ չուգեր ,
Սիրէ յաւէտ արխուր յոյգեր .
Աւա՛ղ , յաւէտ
Աչքն են նամէտ .

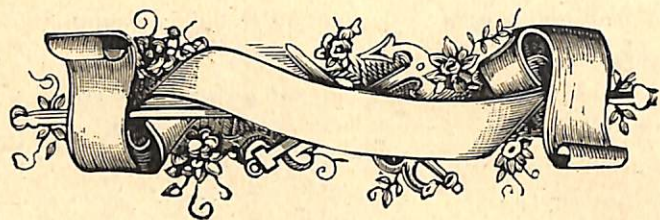
Սրբաին հաւ՛սար չեն բորբոխն
Գու որոամուճն սեւ երկրնին .
Եւ իւր խոկմանցն ՚ի խաւարի՛
Մեմփականրն ոչ հաւ՛սարի :
Մահուա՞ն արդեօք շնչէ քամի
Թէ երկին՝ իւր է բշնամի .
Աչերն ցօղեն
Հեղեղօրէն :

Հէ՛գ հրեշտակ , էակ հնուշ ,
Սիրոյ վարդի՛ց մէջ արդեօք փուշ՝
Թէ մի կարին բոյն ու կրակիժ
Թափեց ՚ի խոր սրտիդ անբիժ .
Արդեօք մի սառ սի՛րս սխերիմ
Դրժեց սիրոյդ հաւասարիմ . . .
Այս աղագաւ
Կուլաս հարկաւ :

«Մարմարացած բող այն սրբաին՝
Սիրոյս շանքիք հետամբաին .
Եւ յիշատակես՝ ցերեկ գիշեր
Թող գայն խայրեն , որպէս փուշեր .
Զի նա զերկին իմ ջահալոյց
Իւր կեղծ սիրովն խաւարեցոյց . »
Ըստ լրսեց աղջիկն այն հէգ ,
Ողորմ ձայնիւ եւ յուսարեկ .
Բայց տակաւին
Յօղ կար յաչուին :

Հոկ. 1886.

Տ Ե Ս Ա՝ Ր

Արշալուսին տեսա՞ր արծամ շողերը,
Յոր ծիծաղին լերանց կանաչ կողերը,
Քան զարշալոյս ներա մականն է անբիծ,
Յոր հրպեցան ոչ սեւ ամպեր, ոչ կըսկիծ:

Թրփոց ներքեւ, ծաղկանց միջեւ դու տեսա՞ր
Զմանիշակ՝ երկնից գեղոյն հաւասար.
Քան մանիշակ են կապուտակ իւր աչուին
Որ երկնքին մանրանրկարն կը թուին:

Բուրաստանաց տեսա՞ր քափուր զվարդեր
Որ խնկեղու համար գայերն՝ են փթթեր.
Քան զվարդեր ներա բոսոր են այտեր
Որ տակաւին խորշակ, քամի, չեն գիտեր:

Բոսորագեղ տեսա՞ր երբէք դու նուռը,
Ճիւղին վերայ փակեց աշնան երբ դուռը
Քան զնուռը՝ ներա շրթներ են կարմիր
Ուր իւր ժպտուն վարդից թերթեր չեն թուովր:

Տեսա՞ր երբէք զպարանոց կարապին,
Զոր նրկարել գըրիչք ՚ի զո՛ւր պարապին.
Է քան սորայս՝ ներայն մարմար, անստուեր,
Որոյ նրմանն՝ Աստուած այլում չէ տուեր:

Զլուսնեկին տեսա՞ր արդեօք զոսկի հեր,
Ործամ ամպոց մէջէն յորժամ կը սահեր.
Որպէս սորայս՝ ներա վարսիցն է հիւսակ,
Որ նրկրտի չափել զշուշան զիւր հասակ:

Լ. նմեղուն եան տեսա՞ր զտիպարն՝ զշուշան
Ոյր Թերթիկներ ՚ի կուսանաց քնքրշան.
Ներա հոգին՝ վեհ պատկերի մ'իսկ նրշան՝
Յօղովն երկնից մընայ կայտառ քան շուշան:

Գնա՛, եւ տե՛ս, զի՞ քարկացած սեւ ալիք՝
Զնաւն հսկայ փշրեն որպէս խաղալիկ.
Ա՛յնպէս ներա սիրտն ու հոգին՝ իւր լանջին
Ներքեւ՝ յալիս սիրոյ ծովուն կը տանջին:

Հոգ. 188:

Մ Ա Յ Ի Ս

աղկեց գարուն . տխուր հոգին իմ բերկրի .
Ծաղկեց Մայիս . ցրնծայ երկին ընդ երկրի .
Ծիծաղ սփռած ժպիտ ցանած շուրջ բոլոր .
Լեցուի եմեր ձայնիւ հազար քաղցրոր .
Յերկնից՝ կարծես իջած ոգիք մէջ այերց՝
Մեր ոգիքը տանել ցանկան դրախտի մերձ :

Անշունչ իրք եւ գոգցես կը ցանկան
երգակցիլ թռչնեկին ու մանկան .
Իսկ լերինք եւ անտառք՝ արծազանգ
Տան նոցա երգերուն սիրայանգ ,
Իիրայանգ երգերուն որք զեղան
Յայն սրտից որ զո՛ն են ու սեղան :

Դրախտի ժամուց կարծես մնացորդն է Մայիս ,
Որոյ անոյշ հըրապոյրքէն հըմայիս .

Յանկան երգել , ցանկան սիրել ու պաշտել ,
Պնդէ ուրեմն զթոյլ քնարի քո զմեղ .

Զի այս աւուրք կենաց ժպիտքն են յետին ,
Յետին ժպիտք , յորս քաղցր անուրջք անհետին :

Սեւ սեւ օրեր , կամ կամ ցօղեր , այս է բաղդը մահացուին ,
Որոյ աչաց՝ երբեմն երկինք մէջէն ամպոց կը բացուին .

Մերկ է սակայն այսօր երկին՝ զարդուքն հանդերձ սրբահին ,
Զոր ճեղքելով զուարթուն խումբեր յերկիր՝ ի վայր կը սահին .

Մի՞թէ դոքա զանճառելի թողով զգարուն՝ նախանձին
Մեր Մայիսի վաղամարշամ փափկիկ ծաղկանց դոյզն գանձին ,
Թէ ոչ՝ ինդից մեր բաժակին նեկտար խառնել փափագին ,
Կամ հրդեհե՛լ մարած սիրոյ թմրած զոհից զբագին .

Եւ ստուգիւ կերագեմ... անա Մայիս
Թուա՛ւ արդէն. Թուչի հոգիս ալ յամայիս.
Բայց Թէ Մայիսն այս ծիծաղկոտ յարատեւէր՝
Ո՞վ պիտ' յերկին ամբառնալու խնդրէր Թեւեր:

Մայիս. 1887.

Թ Ա Ղ Ո Ւ Մ Ն Ս Ի Ր Ո Յ

(ՊՐԱՅԵՆԴ)

Երեկորին սեւուկ այուլի երկու կուսան
Նըստան երի գետակի մը մեղմահոսան.
Հանդարտ տխուր հակատներով, մագերն խլուած,
Միոյն յերկուց շողայր 'ի յայտս շիծ մ'արտասուեաց:

Եւ երգեցին. ծաղկունս բերէ՛ք Թարմ խնկահոտ,
Անտառասուն բերէ՛ք ծաղկունս դեռ անծանօթ.
Եւ պուրակէն ու անապատէն ոստեր բերէ՛ք
Շուրջ դագաղին սփռել Սիրոյ — մանկան այն հէք:

Քնքոյշ մատամբ փակեցէք իւր մարա՛ծ այուլին,
Զի ո՛չ 'ի մահ այլ սոսկ 'ի քուն հանգչիլ Թուլին.
Եւ ծալեցէք՝ իբր 'ի հանգիստ, կուրծքին վըրան
Իւր ձեռինքը, մեղրամոմոյ համանրման:

Ա՛նդ շինեցէք իւր գերեզման ուր մանուշակ
Աստղածաղիկ, ջուրց քով սփռեն փոյր մ'անուշակ.
Կարմրալանջիկք՝ միգոտ գարնան ջուրց եզերքէն
Թող զջինջ երկին եւ զամարան եռանդն երգեն:

Եւ երբ դընէք զայն 'ի դամբան՝ դըրէ՛ք առ իւր
Զիւր Թոյլ աղեղն ու բուծ նետերն հազար ու բիւր.
Եւ զժապաւէնն մետաքսեղէն, զոր 'ի կատակ
Իւր զուարթ այքին շուրջը պատեց աննըպատակ:

Բայց մենք ողբանք զայն ընդ յերկար եւ պիտ' ցանկանք
Վայլել նորա պատրաստ ժպիտն, համբոյն, գգուանք.
Նորա տոտանց քաղցրիկ ձայնին, խօսից Թոթով
Անուշ ցասման՝ պատրաստ 'ի լուր կանք անվրդով:

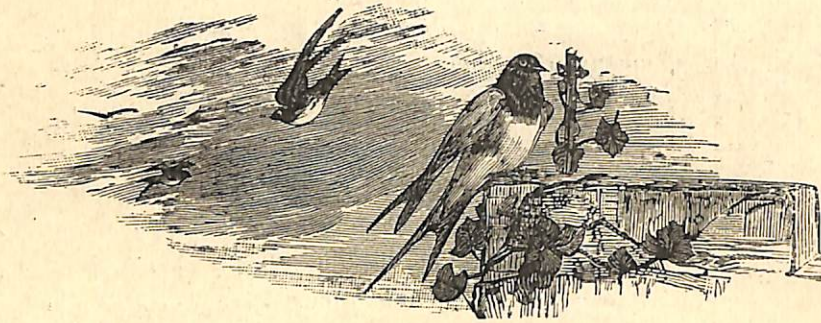
Եւ պիտ' աչաց նորա ցանկանք վեհ ակնարկին,
Աչե՛ր, որոց զիւր լոյս փոխ էր տուած երկին.
Բայց այս ամեն պիտի Թողու դառն յիշատակ՝
Մինչեւ ցամքել աչացս յետին շիծ 'ի յատակ:

Գօտին, աղեղն ներքեւ փոշուոյն պիտ' անհետին,
Ժանգահարին փայլուն նետեր իւր ցըյետին.
Եւ 'ի Սիրոյ ոչինչ երբէք պիտի մընայ
Բայց սո՛սկ անուն մ'եւ յիշատակ մ'հոգեհիւմայ:

Սակայն նորա մասն ինչ ազնիւ իբր 'ի բանտի
Պիտ' այս հողոյն յանձուկ 'ի ծոց չը կաշկանդի.
Նա՛ զոր այժմուս հողածածկեմք՝ աչացս անտես՝
Ընդ սեաւ հողով պիտ' նոր կենաց փայլի 'հանդէս:

Եւ հեղքելով զհողոյն կոշտեր պիտի անդրէն
Լուսազարդիկ Թեւեր նորա զերկին խնդրեն.
Յաւէրժական եւ նա փառօք լուսածիծաղ՝
Հուպ առ Աստուած երանական վարէ կենցաղ:

Նշ. 29. 1887.

ԱԶՆԻԻ ԻՂՁԵՐ

'Ի վեր 'ի վեր անդադար ,
 Փառաց հասցում 'ի կատար ,
 Զի պամուրիւն մեզ ցվերջ
 Սիրով տացեն համբաւ պերն :
 Անհանգունակ յաղբանակ ,
 Նարտագարդ եւ պրտակ
 Են արժանի ա՛յն հակտին
 Որ խիզախս : դե՛մ բաղդին :

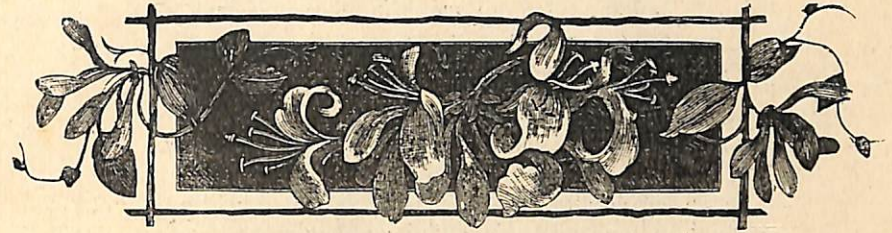
Յառա՛ջ յառա՛ջ օ՛ն ուղիղ
 Գրնայ պարտուց գշաւիղ .
 Առաւիճի գործ եւեր
 Երջանկարար է յաւեա .
 Դու բարուրեան լեր բնտիր
 Եւ գեղեցկին 'ի խրնդիր ,
 Յոր անապատ՝ փոխարկին
 յԱռաուածակերա 'ի յերկին :

'Ի խոր 'ի խոր անվրճատ
 'Ի խորս հանեաց անրնդճատ՝
 'Ի խորս ուսման իջցում մերձ
 'Ի տիրանայ հոխ մրքերց .
 Ճակտի բրտանց 'ի փոխան՝
 Ոսկի , գո՛հար՝ պիտ՝ անդան .
 Եւ բանասէր՝ ժրբաջան
 Պիտ՝ օրճնրւին ցվախնան :

Օ՛ն մերձ 'ի մերձ վշտահար
 Սիրով յօրեացին մեր յիրեար .
 Թող մեր խտունին շունչն 'ի շունչ
 Եւ սէրն 'ի սէր անարտունջ :
 Իսկ մեր ձեռինն դեռափորձ՝
 Լիցին բնդ փոյր կիրր 'ի գործ :
 'Ի բա՛ց պատրանք սեւ բաղդին ,
 Փառ՝ են բաժին անյաղբին :

Յունուար . 1886 :

Թարգմ.

ԿԵՐՄԵՃ ՀՈՎԻՏ

Նգուսպ հոգւոյս՝ յորժամ սենեակս թուի բանտ
 Եւ ամպ կուտին վերայ սրտիս բոցեռանդ՝
 Թողով քաղաք , մարդիկ , դպրոց եւ սենեակ
 Անդր 'ի կէրմէ՛ն փութամ հովիտ միայնակ :

Բազմաստեղեան իւր հոծ ծառոց վեհ կանառ՝
 Սրտիս յուզմանց երբեմն վրկայ անաչառ ,
 Շըշընչալիր ձայնով իւրեանց հըրաւէր՝
 Կարդան՝ հիւճեալ բուժել սրտիկն իմ աւեր :

— Ա՛յ բարեկամք միայնութեանս մըտերիմ ,
 Ոյց հովանւոյն այժմիկ ներքեւ դեգերիմ ,
 Օ՛ն փութացէք ձեր լռութեամբ պերճարան
 Կընքել սրտիս տրտնջանաց վերջարան :

Ի նոյն հովիտն , որոյ զեփիււք ու զեփունք
 Երբեմն աչացս ցօղն ծըծեցին զերդ սպունգ .
 Եւ ոյց երգերն ընդ ոստս ծառոց ուա՛ց ուա՛ց ուա՛ց
 Սիրտս յուզեցին եւ կրթեցին 'ի նուազ :

Է նոյն հովիտն , ոյր առուակին անդը 'ի ծոց'
 Խոց սրտիկին իմ հոսեցի կայծն ու բոց .
 Եւ ոյր միակ ծաղիկն՝ համեստ մանուշակ՝
 Վիրացս եղաւ սպեղանի մ'անուշակ :

Է նոյն առուակն , ոյր ընծացքին մէջ խոտոր
 Նշմարեցի զարշաւ կենաց իմ պղտոր .
 Նշմարեցի 'ի նա պատկերն իմ դալկուն
 Վաղր'էց բաղդին ժանեաց ինկած որս նըկուն :

Են նոյն թիմուռնք շըղարշամեւ նըկարէն ,
 Ոյք զերդ խոնիքս դադար առնուլ չը կարեն .
 'Ի՛նչը շըռայլեն համբոյր ծաղկին , տերեւին ,
 Ապա իսկոյն անտի հեռի երեւին :

Են նոյն թուչնակք , ոյց ճըվըլուն երգերուն
 'ի լուր , սրտիկս անլուր էր իւր վերքերուն .
 Թուչնակք , որոց՝ վշտաչարչար եւ անկար
 Հոգիս երբեմն երգակցելու կը ցանկար :

Են նոյն թուփեր անդ 'ի յեզերս առուակին
 Որոյ վերեւ միշտ նոյն ոստեր կը հակին՝
 Յորժամ սարեակ թառի 'նոսս եւ աղը
 Լիրգերն յառուակ՝ թըփէն 'ի վայր կը հեղը :

Եւ արդ տակաւ կը մեղմանան իմ յոյզեր .
 Այլ եւս ժմտուն դէմքեր տեսնել չեմ ուզեր .
 Գոհ եմ . այլ եւս չունիմ վիշտեր ու ցաւեր .
 Զի չիք աստ Սէր . վիշտը՝ սիրոյ է ստուեր :

Յուճիս . 1886 .

ՎԵՐՈՆԻԳԱՅ

Մոռցած ծաղիկ ու տերեւ
Աչերն յառած 'ի վերեւ'
Դիտէր զերկնից զկապոյտ
Ոսկի ամպոց եւ զկոյտ :

Ընդ անսահմա՞նն արդեօք նա
Շուշան հոգւովն հիանայ .
Թէ յա՛յն աշխարհ զնալ ցանկայ՝
Քան բոց գունտեր անդրակայ :

Նա ի՛նքն արդէն երկընքին
Շուշանիկն էր ցօղագին
Ի մէջ բազմաց , որք զՈր էն
Պաշտելով միշտ խունկ ծորեն .

Յիւր մրտերիմ զուարթունս
Յառէ թերեւս զիւր աչկունս ,
Հայցել՝ նոցա կամոգին
Սիրովն լընուլ զիւր հոգին :

Զիա՛րդ դեղձան իւր մազեր
Զոր կոյս զեփիւռ միշտ յուզէր .
Գոգցես լուսին զայն նուէր՝
Իւր վարսամէն էր տուեր .

Քանի՛ պայծառ իւր ճակատ ,
Յոր հրեշտակունք՝ երկնակամ
Յօղ սրկելով զայն անճառ
Գեղոյ ըրին մի տաճար .

Քանի՛ չքնաղ իւր յօնքեր .
Ուր սուրբ հրապոյր մը հանգէր .
Ծիածանէն էր այս ընծան
Ընդ որ զուարթունք իսկ ցընծան .

Քանի՛ կայտառ իւր աչեր ,
Ոյց հաւ՛սարիլ կարող չէր
Ո՛չ Լուսին , ոչ Արուսեակ
Եւ ոչ աստղունք երկւորեակ :

Քանի՛ քնքոյշ իւր սյտեր .
Ուստ գեղ շնորհ կը ցայտէր .
Զայնս՝ արշալոյսն իւր մատամբ
Յօրինած էր ջինջ , անամպ .

Հապա՛ շրթե՛րն շնորհագիծ ,
Թարգման սրտին իւր ամբիծ ,
Որոց թրթռան 'ի վըրան
Թերթեր վարդի , գեղ նըռան .

Զի՛ բաղցր վանկերն իւր լեզուին ,
Յոր սիրտք ծնողացն կը յուզուին .
Երբ թոթով « Ով հայր մեր »
Հրեշտակ մ'է գո՛գ վար դիմէր :

Հրեշտակ մ'է ինքն ալ արդէն ,
Զիս իւր հայուածք կախարդէն .
Համբոյր ուրեմն հեշտագին
Վերոնիգայ հրեշտակին ,

Հ. 4. 1886

ՀՈՌԻԹ ԵՒ ՄԵՂՈՒՆ

Գարնան մի օր 'ի պարտէզ
Փռւծաց Հուռթ , դէզ առ դէզ
Քաղեւ ծաղիկ ու տերեւ՝
Եւ զբօսնուլ 'ի յարեւ :

Կարմիր , ճերմակ , դե՛ղն , կապոյտ
Քաղեց ծաղիկ , մատամբ փոյթ .
Կազմեց փունջեր նա կրկին ,
Գլխուն համար ու կուրծքին .

Զերդ թըռչտուն մի երազ՝
Միշտ դէս ու դէն վազն 'ի վազ՝
Չեւքը բըռնած կողովիկ
Մերձէր թըփոց նա քովիկ :

Մեղու մ'տեսին իւր աչեր
Խաղկէ ծաղիկ որ թուչէր
Տըգտըզ բըզբըզ երգելով
Կը մերձենայր վարդի մ'քով .

Կամաց մ'ձուռնիմ զիւր կողով-
Կըրաւ 'ի վայր՝ մեղուին քով
Մերձենալու լուռ անձայն
Եւ սիրելու համար զայն .

Անգիտօրէն զիւր ձեռներ
Կամաց կամաց առաւ վեր .
Յանկարծ բռնեց զայն . . . յաղծե՛ց ,
Բայց ժիր մեղուն զայն խայծե՛ց .

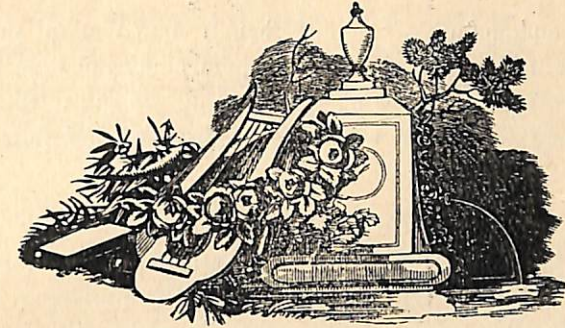
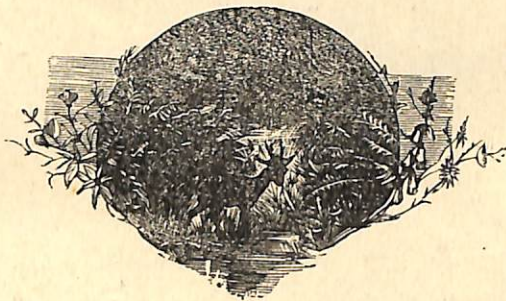
Սիրոյ փոխան անդ իսկոյն
Մեղուին զդառն առաւ թոյն .
Ճրջեց գոչեց արդ շրուռն
«Ա՛յ անօրէն , ա՛յ անգուռն :»

Մայրն երբ տեսաւ զայս հանդէս՝
Փռնեաց իջաւ 'ի պարտէզ .
Համբուրելով զձուռն
Արտուքն աչաց սրբեց շուտ .

Մեղմիւ ասաց եւ « դստրիկ
Իմ սիրասուն ու գողտրիկ ,
Մի՛ դու գգուեր զմեղու
Որ խայծոցէն թոյն հեղու : »

Մեղուն ասա 'ի գետին՝
Մօտ է փրջել շունչն յետին .
Ասկէ սովորիլ դու կըրնաս
Խայրողինն է մեծ վրնաս : »

Յուշիս . 1885 :

ՈՂԲ ՍԳԱՒՈՐ ՄՕՐ

Թափառական որպէս Ագար՝
Մայր մը դալկուն ու փեղագար՝
Որ արիւնոտ ունէր աչեր ,
Կը հառաչէր ու կաղաչէր ,

« Ըսէք խնդրեմ , ո՞ւր իմ գողտրիկ
Ա՛խ ո՞ւր գընաց միակ դստրիկ .
Ի՛նչ ձեզ արդեօք ծաղկունք մեղոյշ ,
Հանգեաւ նորա հոգին քնքոյշ .

Ծաղիկ մ'էր նա ձեզ հանգունակ ,
Ժրպիտ ունէր որ շարունակ .
Եւ երբ նըստէր ձեզ առնմեր՝
Ձեզ՝ իւր գեղովն նախանձ կառնէր . »

— « Անցեալ օր ոմն՝ կապոյտ աչուի ,
Չքնաղ ձայնով ինչ մահացուի՝
Ձեփիւռին հետ՝ ծաղկունք ասին ,
Կը թրթրուար 'ի միասին . »

« Ի դա՛շտ , յանտա՛ռ , ի լեառ թէ սար ,
Խնդրեմ զեփիւռ ո՞ւր զայն տեսար .
Որ ծերպ ու խորշ , ա՛հ չե՛ս յիշեր ,
Հիւրընկալեց զայն այս գիշեր : »

— « Անցեալ օր ոմն՝ նըբահասակ՝
Որ ոսկեփայլ ունէր հիւսակ ,
Երգ մը միայն երգեց իմ հետ ,
Բայց յուզեցաւ ծովն վէտ 'ի վէտ . »

« Քո անդունդներ՝ դըստերս անգին
Նախանձեցան մատաղ կեանքին .
Թողէ՛ք ճեղքեմ ծովուն սիրտը
Եւ խուզարկեմ նորա դերտը : »

— « Հէ՛գ արարած , իմ եզերքէն
Քրջիկ մ'հեռի սոխակք երգեն .
Անցեալ օր ոմն՝ կոյս թէ հրեշտակ՝
Նոցա բոյնը կերթար շիտակ .

Սուլէր անդուստ զեփիւռն շեշտիւ
Կերգէր անդէն եւ նա հեշտիւ .
Եւ երգեցին սոխակք նաեւ ,
Եւ յուզեցան ջուրքս արդարեւ : »

« Ա՛հ , սոխակներ , խնդրեմ ըսէք ,
Ուփոփեցէ՛ք սըրտիկըս հէք .
Գեթացէք աչացս արտասուամոր ,
Եւ ինձ ցուցէք սըրտիս հատոր .

Ա՛խ , ո՞ր մացառք հոգեհրմայ՝
Ասպընջական եղան նըմա . »
— Սոխակք Թառած նոճեաց վերան՝
Լալով ըսին միաբերան ,

« Ա՛խ հէք մայրիկ , ա՛խ դեռ ե՛րէկ՝
Յօղոտ աչօք երկու երեք
Մարդիկ բերին դըստերդ մարմին ,
Ջայն յանձնեցին որդանց զարմին .

Բայց իրարու՝ « նորա հոգին
Ըսին , եղաւ զարդն երկընքին . »
Աստեղք անշուշտ ասպնջական
եղան դըստերդ անգուգական : »

* *

Եւ յուսահատ եւ սրտաբեկ
Ջայնը ձրգած՝ մայրիկն այն հէք
Լացաւ լացաւ խի՛ստ շատ լացաւ ,
Կարծեմ սահման չունէր իւր ցաւ .

Եւ վերջապէս իբրու թէ այն
Լերանց կողքէն հոսէր մի ձայն .
« Նորա հոգին զարդն երկընքին . . . »
Այս էր շեշտը արձագանքին :

Թշուառ մայրը անոք , անօգ
Կը հառաչէր հեկեկանօք .
Եւ հառաչքին կարծես մէն մըն
Սրբտէն բղխէր , առնէր մարմին :

Եւ առանձին եւ առանձին
Այս հեկեկանք այս հէգ անձին
Ջաստեղս ողջոյն , զարծած լուսին
Եւ գկամարն թողացուցին .

Դառն արտասուօք՝ չը գիտեմ ո՞րքան
Սիրտն արբեցաւ այս հէգ մօրկան .
Փուշ ու ծաղիկ , ձոր լեռ ու սար
Ներքեւ ոտիցն եղան հաւսար .

Կարծե՞ց արդեօք թէ երազ էր ,
Եղջերուի պէս կը վազէր .
Վազեց վազեց եւ ՚ի կատար
Բարձրը բըլեր մ՛առաւ դադար .

« Ա՛ստղունք , ա՛խ ո՛ւր . . . լո՛ւսին , ա՛խ ո՛ւր . . .
Ջայն մը վիժեց սրբտէն տըխուր .
Ո՛ւր զայն՝ աստղունք , ո՛ւր զայն՝ լուսին ,
Տեսաք երէկ վերջալուսին . . . »

Լոյս աշխարհներ շատ կը գըլծան
Կըսեն , հեծես երբ ՚ի մըծան .
Եւ արդարեւ շա՛տ գըլծացին
Որդեգուրկին աչաց . թացին :

Լուսին հինգ վեց բառ թոժովեց
Ապա լըռեց եւ արտասուեց .
Խօսիլ փորձեց մին աստեղաց
Բայց չը կարաց . արտսուք տեղաց .

Դողդըղալով ապա մէկը
Ճակտէն սրբեց թխպոտ մէգը .
Սա՛ եւային եւ Ադամին
Թուէր ողբոց վըկայից մին .

« Երէկ եթերք բերին հեռուստ
Դաշնակուծեան ձայն մը հարուստ .
Եւ ուր ուրեմն առ մեզ հասան
Ոգիք գուսան երկոտասան .

Եւ կերգէին « Կոյս , եկ առ մեզ
Կոյս նազելի , սիրուն ու հեզ .
Թո՛ղ գփոշին , թո՛ղ զմարմին ,
Երթանք բարդենք քեզ սուրբ զարմին . »

Եւ այս ոգիք շըղարշամ եւ
Իջան իջան թեթեւ թեթեւ .
Իջան ՚ի վայր ՚ի մի տընակ՝
Խարխուլ որմով , գոգ անբընակ .

Լոյս մը հոսեց լոյս բանակէն .
Սեւ մը ելաւ սեւ տընակէն .
Մահն էր անգուծ , տեսանք հեռուստ ,
Իւր աւարովն առաւ փախուստ .

« Եւ նոր ծընար եւ նոր ծընար »
Մեղմ երգեցին յոսկի քընար .
« Շղարշէ թեւեր բերինք կուսիդ .
Շղարշէ թեւերն անցուր ուսիդ . »

Եւ կոյսն իսկոյն ձայնիւ պարկեշտ՝
Կաւին , փոշույն եւ մօրն հրաժեշտ
Տալով թեւերն անցուց ուսին ,
Բայց հաւատա , լացաւ լուսին .

Ապա , հէ՛գ մայր , քեզի թողին
Լոկ սառ մարմինն , բաժին հողին ,
Բաժինն երկնից՝ հոգին առին
Եւ ցունց տուին լոյս կիթառին ,

« Լալկան ամպեր , եթ եր , կամար ,
Գըլթոտ աստղեր եւ անհամար ,
Շաւի՛ղ տուէք այս արդարին ,
Նորա շաւիղք թող զարդարին . »

Լ.Լ հրեշտակաց գոգէն ցիր ցան
Լուսածաղիկք յօդ սըփոեցան ,
Լ.Լ արդարին զգարշապար
Համբուրեցին սիրողաբար .

Մըկըրտեցին ՚ի լոյս զեմեր ,
Ապա հասան մեզ առնմեր .
Ուսառնանեւ ելան գացին
Բայց ո՛ն , չը կար չափ մեր լացին .

Ջի մեզ՝ բարի , գըլթոտն Աստուած
Ի իրոյ գըլթոյ ցօղն է տուած ,
Եւ հրամայած՝ որ մնանք արմուն ,
Հաշուել աչաց ցօղը մարդուն :

Հէ՛գ մայր , արդեօք տեսնե՞ն հեռուն ,
Աստղ մը փայլուն աներերուն .
Հո՛ն , հո՛ն գացին լուսոյ որդիք ,
Ջայնարկելով « քընարք , զարմի՛ք . »

Ջարթեան քընարք ոսկեզարդիկ ,
Չունին այնպէս քընար մարդիկ .
Եւ թրթռացին , թրթռացուցին
Մինչ հեծէիր դու ՚ի խուցին .

« Առ մեզ յաւէտ ընդ մեզ յաւէտ
Վարես կենցաղ մ՛երանաւէտ .
Հոս մի՛շտ եթերն սէր զեղանի ,
Հոս մի՛շտ գարունն է գեղանի : »

Ապա որդիք լուսոյ անշէջ՝
Անյայտ եղան այն աստղի մէջ »
— Յետոյ ձայնով մ՛սրտագրաւ —
« Աստուած աղջիկդ հրեշտակ ըրաւ »

Ըսաւ լըռեց . բայց հէզ պըրին
Աչքը գամեց այն սուրբ վայրին .
«Հրեշտա՛կ . . .» Էղաւ բառն իւր յետին ,
Ապա ծունգերն ծըռեց 'գետինն :

Եօզղատ . 20 Օգոստ . 1887

ԱՌ ՈՒՌԻՆ ԳԵՐԵՋՄԱՆԱՑ

Դեղին , կանաչ , ցօղակամ տերեւներով 'ի տատան'
Բիւրեղափայլ նիրհածու վերեւ աղբեր զտապան
Հըսկես բազմաց հոյաշէն , զանփառունսկ կամ շիրիմ ,
Որք ապաքէն քեզ ցվերջ են ընկերներ հաւտարիմ .
Այդ մըծուծեան սեմոց մէջ է՞ր վասն արդեօք քեզ եղին ,
Մի՞ծ 'հովանւոյ՞դ ներքեւէն գըծի ուղին 'ի յետին
Յետի՛ն կայանն մեր հոգւոց , կամ զուարթնոց 'ի տաճար ,
Ջոր նըկարել չը կարէ Անճեւոյից մի կանառ :
'ի լուռ հծծիւն հոգեմաշ եւ 'ի թօթափ տերւոցդ հոծ
Առ մահացո՛ւս միշտ արդեօք պատգամս ածես զուարթնոց .
Միքէ՛լն արդեօք լուսազգեստ թէ Գաբրիէլն նըբամեւ՝
Մէջ քո տերւոց միմընջեն ներշնչումներ յարատեւ :

Ձը գիտեմ , է՞ր՝ գարնայնի յորժամ օրեր խոնկ ու բոյր
Գան տարածել համասփիւռ ծոցէն ծաղկանց գեղամոյր ,
Եւ ճըվըրուն թռչնիկներ ուրախ զուարթ գեղգեղեն
Վաղայարոյց յողջունել զելն արեւուն հըրեղէն ,
Քո նուրբ ոստեր միշտ 'ի վայր 'ի վայր 'ի կախ դողըռջեն ,
Եւ արտասուաց հեղեղներ թուին տերւոցդ գալ մէջէն .
Լալի՞ք արդեօք քեզ եւեթ է պարգեւեր վեհն երկին
Մահավայրիս սեւ հողոց մարել ծարաւըն ներքին .

Ձը գիտեմ , է՞ր՝ երբ լուսին եւ աստղերու զուարթ հոյլ
Ակնածելով տան տեղի արեւելից ոսկեճոյլ .

Բանալ դըրանց , ուստ յորժամ անցնի արքայն վեհափառ
Առատ առատ եւ սփռէ իւր ճահանջներն անսպառ
'ի մէն ծաղիկ , 'ի տերեւ , 'ի մէն ծործոր եւ 'ի ծոր
Կամ պուրակին 'ի մէն ծառ եւ 'ի ցածուն թըփիկ չոր՝
Քո նըբամեւ ոստերուն եւ կամ տերւոց ընծայած
Շողն՝ ինձ թըլի դալկահար կամ փայլն բընիկ կորուսած .
Շողուն զուարթնոց մի՞ծ 'ի քեզ բնակէ կանառ մի անտես՝
Առ որ չիշխէ արեւակ զիւր փայլն ածել 'ի հանդէս :

Ձը գիտեմ , է՞ր՝ երբ գարնան դըրունք բացուին ոսկեհուռ
Ծիծառն սոխակ ու սարեակ եւ այլ բազումք լինել լուռ
Չառնուն յանձն , այլ սիրեն թռչտիլ յաւէտ ծառէ ծառ
Գեղգեղս անուշ ոգելու համար գըտնել մի դադար .
Մին սիրահար վարդենւոջ մին կարօտկէզ նունենոյն ,
Միւսն մըտերիմ թուփերու՝ կը յօրինեն իւրեանց բոյն .
Ո՛չ մին խորհի գալ 'ի քեզ վերայ ոստոցդ վայրամէտ
Գեղգեղս հեղուլ բայց ընդ մերթ սոխակն միայն՝ պահ մ'եւեթ .
Բոլորեցի՞ն քեզ արդեօք Մուսայց կանառք երկնածին
Ոյց սիրտիւմայ դաշնակէն թռչունք համայն ակնածին :

Ձը գիտեմ , է՞ր՝ երբ անխոնջ սուրայ շըջէ եւոլոս
Շըռայելով կենարար զով համբոյրներ սիրահոս
Պարտիզակի վարդենւոջ , շահօքրամին նորաբաց ,
Յասկի բաժկին մեղրածոր , մանիշակին ամօթխած ,
Եւ մե՛րթ 'ի սփոփ ածելով զարտասուայեղձ լքեալ սիրտ ,
Մերթ գերթ սպունգ ծըծելով ժիր մըշակին ճակտի քիրտ՝
Կը դանդաղի քեզ 'ի յայց ելնել , սրբել զնամէտ
Վըճիտ արտսուս դողըռջուն քո ոստերէն վայրամէտ .
Դրախտի հողմոց շեշտերը արդեօք ոստոցդ մէջ ուռին
Ուր անհետին թոթովուն շեշտեր մանկիկ գեփիւռին :

Ձը գիտեմ , է՞ր՝ բընուծիւն պճնէ յորժամ դէզ առ դէզ
Ձըքնաղ ծաղկօք զըաշտեր , զըարաստան կամ պարտէզ ,
Գեղջուկ այրւոյն տընակի առջեւ ցանկեալ փոքր ածուն
Արեւակէզ ժայռեր իսկ եւ բլուրներ ալ ցածուն՝
Քո հովանւոյն 'ի ներքեւ ծաղկունք երբէք ո՛չ փծիւն ,
Սեւ սեւ կոյտեր ու լուռ լուռ քարինք ցցուին քո չորս դին .

Հազար եւ մի մինչ ծաղկունք ոտից 'ի զո՛ւր ե՛ն կոխան
է՛ր քեզ՝ բնութիւն յայնցանէ չը տայ քարանցո՛ւ 'ի փոխան .
Դրախտի՞ արդեօք՝ քո վայրը խրնկեն ծաղկունք նըկարէն՝
Ուր աշխարհիս ծաղիկներ փծծիլ բուրել չը կարեն :

Ձը գիտեմ, է՛ր՝ երբ աստեղք , նազելացեմ եւ լուսին
Գեղով փայլով շողշողան մարգաց եւ ջուրց երեսին ,
Շըռայլելով սիրակամ ժըպիտ , համբոյր անհամար
Առ բանաստեղծն եւ առ կոյս , կամ առ ոգին վշտահար ,
Եւ մերթ երբէք վայրբերիլ թուին յերկնից ասուպներ
'ի ծոց ծովուն կամ ծառոց՝ դադար մ'առնուլ քընաբեր ,
Դժկամակի՛ն ո՛հ կարծես վանել խաւարդ մըռայլուտ
կամ սարսափին մահաշարժ ստուերներէն վայրերուդ .
Արտսու՛քն արդեօք մեծաշիծ նուաղկոտ այրեաց ու որբոց
Շիջուցանեն աչալուրջ լուսագնդից կայծն ու բոց :

Սգազգեցիկդ իմ ուռի , անմխիթար առանձին
Քո հովանւոյն 'ի ներքեւ ի՛նչ ի՛նչ արդեօք դէպք անցին .
Քանի՛ արդեօք խանդակամ որդեկորոյս մարք եկին
Վաղբաջ այգուն հոգեբուղի բառնալ հառաչս վշտագին ,
Աղու աղու արտասուօք զորդւոցն տապան , ո՛հ , թանալ
կամ սրտագին խնդրանօք խառնիլ 'ի հող ինքեանք ալ .
Քանի՛ քանի՛ք 'ի վշտէն արբենալով գիշերայն
Գան սիրելեաց 'ի խնդիր կոծել ողբալ մեծածայն .
Մին 'ի խորոց « ա՛հ , եղո՛ւկ . . . » մին 'ի յոգւոց « ո՛հ , աւա՛ղ . . . »
Թառամեցա՛ւ . ա՛յ անգուծ . . . է՛ր այս ծաղիկն կարի վաղ . »

Քանի՛ քանի անտերունջ խնդամոռաց որբերու
Աչաց ցօղին խառնեցիր շիծերն քո ջինջ ցօղերու .
Քանի՛ ոմանց ձօնեցիր 'ի յոստերէդ լալու վարժ՝
կազմել պըսակ 'ի տապան կամ 'ի շիրիմ ցուրտ անշարժ .
Քանի՛ արդեօք մեծատունք խրոխտ հըպարտ բիւր հազար
Խոնարհեցան կըքեցան տեղւոյդ փոշոյն հաւասար .
Խնդրեմ , ասա՛ , ա՛հ քանի՛ արենարբու գետնախանձ
երկրակալներ հող ուսին դընել իւրեանց կըրից սանձ .
Տերեւներովդ դալկահար աշնան շունչէն ցան ու ցիր
Քանի՛ ոմանց՝ զաշխարհի ունայնութիւն ուսուցիր ,

վերեւ աղբեր՝ արդ ուռի , հովանացիր մահաստուեր
Սփոփելով զարտեր արտասուայեղ կարեվէր .
Մահկանացուացդեռ բազումք կագելգան դէմ մահուան բիրտ
Հեղեղօրէն հոսելով իւրեանց սըրտին վշտաց դիրտ .
Թող ընդ երկար քո ճիւղեր առատ հեղուն արտասուք
մահուան սեւ սեւ հողերուն շիջուցանել զպասուք .
Թո՛ղ լուռ մըմունջդ երկնաշունչ մարդկան 'ի լուր՝ զանփոփոխ
վըճիւն հծծէ « հող էիր , դառնաս անդրէն պիտ 'ի հող . »

4885

ԵՐԳ ԾՆՆՊԵԱՆ

(Մ Ի Լ Տ Ո Ն)

Վայրագաշունչ փըչէր ձմեռն երբ 'ի մըսրան մըրափէր
Խեղճ աղքատին պարզ ցնցոտեօք՝ Մանուկն երկնից լուսաբեր .
Բնութիւն համայն ակնածելով թողած էր զիւր պատմութեան
'ի գուծ գոգցես խանդաղատեալ ընդ մերկ իւր տէրն անօճան .
Ձէր եղանակ այն հրճուելոյ ընդ շող շողիւնս արեգին
Եւ ոչ 'ի լուր՝ արեաններկ մընալ զինուց շառաչքին .
յԱրիսի գուռ դաշտէն եղեն նիզակ , վահան տարագիր
Եւ մերկացան զբիծս արեան մարտի սայլակք զինակիր .
'ի կուռ վառեալ զօրաց այլ եւս փողն հրաւէր ոչ կարդար
Խաղաղութեան հասեալ էր զի իշխանն հըզօր եւ արդար .
Լուռ էր գիշերն լուսոյ յորժամ խոնարհեցաւ թագաւոր
'ի հաստատիլ զիշխանութեան անյաղթ անոռն փառաւոր .
Հողմունք նորոգ եռանդեամբ՝ ջուրց համբոյրս տային երեսին
Ձոր երբեմն 'ի հայելի էր փոխարկած շէկ լուսին .
Գետակ , վրտակ խոխոջելով սուրսուրալով՝ ովկէանին
Յալիս հծծել՝ նոր աւետիս ուրախութեան կը տանին .
Ակնկաւոյց յայս նոր տեսիլ , եւ զմայմանց մէջ 'ի հեղձ՝
Ձկայ առին կապուտագեղ 'ի խորանի բոյլք աստեղց .
Եւ շողացին շողշողացին զշողս իւրեանց երկնագօծ՝
Մանկան եւեթ վերայ տեղւոյն կամկըմելով հոծ 'ի հոծ .

Թ' եւ Այգաբերն անդ հուշակէր զվառ գալուստն Հրսկային
 Նոքա դարձեալ վերեւ մանկան անյագաբար շողկային .
 Բայց հուսկ ուրեմն փախստական գիշերայնոյ այն խաւար
 Ձերկին գերկիր՝ արեգական թողեց կամաւ 'ի յաւար .
 Բոցահրրատ սակայն արփին սանձեց զարշաւ իւր շեշտիւ
 իւր ցոլմունքով ոչ իշխելով լուսաւորել զլոյս տիւ .
 Երկնածընունդ լուսով համակ աշխարհի համայն ողորուն՝
 Արեգական չէր եւս կարօտ հաւաքայթից շողշողուն .
 Առ ամօթոյն զոսկի գլուխն յետկոյս լեռանց նա պահէր
 Ձի քան զիւրեանն՝ վառ արեւու ետես զգլուխն լուսահեր .
 — Վերայ դաշտին ուրախ զուարթ խմբակ հովուաց՝ սիրային
 Ճառս եռանդուն արկանելով արշալուսոյն տենջային ,
 Եւ զշրթայն խոր լըռութեան մերթ խրճելով ոյց սրբինգք
 Աղմկէին զջինջ այերս , եւ հնչէին սէգ լերինք .
 Որպէս իւրեանց խօսակցութեանց՝ սէր կամ ոչխար նիւթ եւեթ
 Մատակարէր երգոցն նաեւ , զորս ախորժէր Պան յաւէտ .
 Եւ 'ի յերկնուստ ձայներգք յանկարծ զսիրտս նոցա եւ զուրուշ
 Գլրաւեցին հոգեհրմայ եղանակաւ մեղմանուշ .
 Զորոյ նըման՝ մահկանացուաց ոչ երգեցին լեզուներ
 Որում հանգոյն՝ անթերաշէն դաշնակք հմայք ոչ ունէր .
 Հովուաց սրնգին աղօտ ձայնին զինչ կապուտէն արծագանգ՝
 'ի պարարումն հոգւոյ մարդկան հրնչին դաշնակք երկնավանկ .
 Ձերկնադաշնակ զայս եղանակ կորուսելոյ առ անին՝
 Հազար եւ մի ծիգ արծագանք՝ երկնից հնչին 'ի սրահին .
 Եւ բընութիւն լուաւ յորժամ դաշնակութեանց զայս հոսան՝
 Յոր ամպերու գաւառն ողջոյն դղրդեցաւ 'ի սասան —
 Հասու գոլով թէ կէտ առնոյր իշխանութեան իւր պայման՝
 կայր ժամ 'ի ժամ ականատես գոլ իւր գահուն քայքայման .
 Քայքայեցան եւ պարտեցաւ նա գլխիկոր արդարեւ
 Ձի նուագ սիրոյ գերկին 'դ երկրի սերտիւ յօդեց ակներեւ .
 Եւ հուսկ ուրեմն շրջանածեւ մի լուսագունդ երկնավառ
 Սըրբեց զդէմս սեւ գիշերոյ , վարատելով զխաւար .
 Երբեմն յաստիս եւ սաղաւարտս 'ի գլուխ արկեալ քերովբէք
 Եւ ատրաշէկ զինեալ սուսերք լուսապայծառ սերովբէք
 Եկին 'ի տես ոսկի քնարաց դաշնակութեամբ սխրագին
 Երգս հիւսելու այն ինչ ծնեալ՝ երկնից գահուն ժառանգին .
 Յայն վայր նըմին՝ որպէս ասեն՝ հանգոյն նուագ չեն կերտեր
 Ճարտար մատունք մահկանացուի առ 'ի դիւթել զսրտեր ,

Բայց միայն յորժամ՝ հարտարապետն արարչութեան՝ Հայր Որ էն՝
 Զողջոյն տիեզր շեշտիւ ձայնին էած 'ի գոյ յոչ գոյէն ,
 Եւ զայս աշխարհ՝ յանհունութիւն արկ զինչ հիւլէ իմն ումպէտ
 Սահման արկեալ ընդ ջուրս երկնից եւ ընդ երկրին անջրրպետ ,
 Ընդ դաշտ կապար կապուտակին՝ զերդ շամանդաղ եւ սիւնեց
 Զլոյս կաճառս արեգականց ու լուսնեկաց եւ աստեղց՝
 Անդէն յայնժամ սկիզբն առին առաւօտեան լոյս որդիք
 Քաղցր 'ի դաշնակ եղանակել աստուածհաճոյ մեղեդիք :
 Իիւրեղափայլ հապա՝ գունտեր , առ մի նուագ եւ անդրէն՝
 'ի նուագել զնոյն օրհներգ՝ արի՛ք երկնից 'ի խորէն .
 Ձեր յուզեսցին ոսկի քընարք երգոց յանոյշ յամանակ ,
 Երկնից դաշնակն 'ի խոր հիմանց հնչեցուսցէ մ'եղանակ .
 Ինընպատիկ զուգադաշնակ սուրբ եղանակք ձեր ձայնին՝
 Օրհներգաբան հրբեշտակաց 'ի խնդութիւն թող խառնին .
 Թէ այս դիւթիչ դաշնակք առ մեզ շարունակին անդադար
 Ընկրկեսցի ժամանակս այս յոսկեղինիկ 'ի պերճ դար ,
 Ապականիչ եւ մեղք համայն արքանեկօք իւր հանդերձ
 Մեծաղբորդ՝ յանդընդային գրեսցին 'ի ծով ալեհերձ .
 Դժոխոց եւ իսկ չարչարանաց վիթխարակերտ ապարանք՝
 Երջանկութեան վերածեսցին 'ի բնագաւառս լուսերանգ .
 Այո՛ , յայնժամ յերկնից յերկիր՝ հանապազօր քան զօրէն՝
 Ճմարտութիւն 'Է արդարութիւն դարձցին առ մարդ մեղմօրէն ,
 Եւ ոյց 'ի մէջ 'ի ծիածան շող շող շընորիք լուսագունդ
 Բազմեալ 'ի գահ՝ հալածեսցեն զեաւ խաւարն 'ի յանդունդ .
 Եւ երկինք՝ մեծահանդէս իբր 'ի տօնի անդրստին՝
 Ձիւրեանց բացցեն զոսկի դըրունս զոսկեյատակ լոյս գաւթին .
 Քան զամենայն իմաստնագոյն բայց բաղդն ասէ « Երբէք ո՛չ ,
 Չեւ տակաւին է ժամանեալ գեղանրսեհի աւուրն կոչ .
 Մանկան անգօր՝ որ տակաւին խայտայ 'ի խինդս առաջին՝
 Պարտ է քաւել զմերս կորուստ վշտաչարջար 'ի խաջին .
 Եւ այնուիկ փառաւորել յաղթանակաւ նախ զիւր անձ ,
 Յետ այնորիկ զանձինս ողջոյն մահկանացու հէք մարդկանց .
 Նա՛ զառաջինն՝ դատաստանին պիտի անդուստ ձայն փողին
 'ի յանդընդոց կոչել 'ի լոյս զորս 'ի խաւար ողորին .
 Ահագնագոչ ձայնիւ այնպէս՝ իւ անդ երբեմն երկնակէզ
 Թընդաց Սինա , եւ որոտաց բոտր 'ի բոցս դէզ առ դէզ ,
 Երկիրս ուժգին 'ի յերեսաց սասանեսցի 'կէտ միջին
 Աշխարհ յորժամ 'ի յընթացիցն առնու զդադար իւր վերջին .

Ահեղ արդար եւ դատաւորն 'ի միջավայրս ամպոց գոռ՝
 Առ 'ի դատել հաստատեսցէ շքեղաշուք զիւր ամոռ :
 Եւ մեր այժմուց երանութիւն լիցի զեղուն ւ'անմերի ,
 Զի այսր աւուր յետ՝ հընօրեայ վիշապն անսաստ՝ անդ երի
 Խաւարաբորբ միջավայրին՝ անդընդատակ ընդ երկրաւ՝
 Յանլուծելի մընայ շղթայս կապեալ 'ի սպառ անգըրաւ .
 Եւ սրտմըտեալ իւր տէրութեան ընդ կործանումն ընդ համակ՝
 Յետովն քստմնեալ եւ անհեմեմ ծեծէ ուժգին զիւր քամակ :
 Դիցանուէր պերճ դաբերայք են ու մընան անբարբառ ,
 Պատգամք անեղք պատիր 'ի բանս ոչ եւս հոսին ընդ կամար .
 Վեհն Ապոլոն յիւր փայտակերտ 'ի գորոցին կորակոր՝
 Ոչ եւս զօրեալ կանխաձայնել գուշակութիւնս նորանոր՝
 Խոր 'ի թախիծ՝ վիրաւորեալ առ անձկութեան մանաւանդ .
 Հարկ 'ի վերայ զգայ թողուլ զ'եղբական գահաւանդ .
 Գիշերական ինչ յայտնութիւն ծածան օդոց նուրբ 'ի թեւս՝
 Աղօտաչուի քահանային ազդէ հըմայս ոչ այլ եւս :
 'ի մենաւոր վերայ լերանց եւ 'ի յափանց ձայնարկու
 Հառաչածայն աշխարելոյ լըսին կոծմունք անարկու .
 Որբանուէր 'ի յաղբերէն կաղամախեայ եւ հովտէն
 Եղերերջեալ եղանակօք Ոգին մեկնեալ է արդէն .
 Եւ նիմիայք ծաղկազարդիկ ու հերարծակ՝ զանմուաց
 Ողբան զաղէտս քաջ ընդ այգուն ընդ ստուերաւ անտառաց :
 Պալեստինեան ընդ աստուծոյն երկիցս անկեալ 'ի կործան՝
 Զիւրեանց նըսեմ տաճարն՝ բոգոր եւ Բահաղիմ մուացան .
 Եւ լուսնացեալ վեհն Աստարովմ՝ տիկին երկնից եւ ծընող՝
 Շըրջապատի ոչ եւս 'պարուց անտի աստեղց ոսկեշող .
 Լիբեան Ամմոն կծկէ ամփոփ զեղջիւրս իւր լայնալիր ,
 Եւ զկարեվէր ողբան զԹամուզ կուսանք Մուրայ 'ի նանիր :
 Առ երկիւղին թողեալ զարծան իւր ծըխաշունչ անողոք՝
 Ճեպիւ ընդ փոյթ դարձ 'ի փախուստ դժնէհայեացն եւ Մողոք ,
 Որոյ պարիշտք տըխուր 'ի պարս զբոցաբորբ հընոցաւ
 Զիւրեանց անեղ կարդան զարքայն , որ 'ի վաղուց ոչացաւ :
 Նոյնահանգէտ փուծան 'ի ճեպ եւ նիլոսի դիք դժխեմ ,
 Արջառն իսիս , վեհագն Օրիս եւ Հանիուպիս շանադէմ .
 Իսկ Ոսորիս ոչ տեսանի 'ի մեմփական յանտառին ,
 Եւ իւր ոտունք ոչ եւս պասքեալ խոտոց 'ի մէջ թափառին .
 Նա չ'եւս զօրէ դուլ եւ դադար առնուլ յարկեղ սրբազան ,
 Դժոխոց արգանդք իւր հայթայթեն եւեթ ծածկոյնս այլազան .

Սեւազգեցիկ 'ի գո՛ւր կախարդք բարձեալ զնորա տապանակ՝
 Սիրտն 'ի յեռանդ զերգոց հընչեն ձայնիւ տըխուր զեղանակ .
 Զգայ նա 'նդէն յերկրէն Յուդայ զվեհ մանկան զօր բազկին ,
 Բեթղեհէմեան եւ 'ի ճահանս վատին իւր աչք մըթագին :
 Ոչ եւս ուրեք ժրտին դադար առնուլ աստուածք համօրէն ,
 Եւ ոչ Տիւփոն յաղմամարմին՝ զինիլ տտնաւն իժօրէն .
 Մեր արդ Մանուկն յածել 'հանդէս զԱստուածութիւն իւր ատակ՝
 'ի խանձարուրս՝ գիտէ վարել զգարշեկաց գումարտակ :
 Այսպէս անդէն արփին՝ զիւրեւ՝ ամպոց արկեալ քօղ ոսկի
 Արեւելից անդ 'ի մըթերս արծամ՝ ալեաց սողոսկի .
 Սեւ սեւ ստուերք 'ի շեղջս հըսկայ՝ վրին դիմեն անդը 'ի բանդ
 Եւ 'ի յանդունդս մէն մի ոգի դատապարտի 'ի կաշկանդ .
 Յաւէրթհարսն եւ կիւս Հուրիք՝ ոսկեզարդիկ 'ի քըղանց՝
 Զիւրեանց թողով զբաւիղ զընան աստեղց զիւտ աննախանձ .
 Եւ աւաղիկ Կոյսն երանեալ խնամոտ ձեռամբ իւր քնքոյշ՝
 Խանձարրապատ զիւր միամօրն հանգստացոյց նիրն յանոյշ .
 Ժամն արդ հնչեաց զնուագիս 'ի յանգ ածել զձանձրոյթ .
 Զի աստղն աւուր՝ լոյս անդրանիկ՝ կապար դաշտաց զկապոյտ
 Զանծայր անծիր՝ գայ ողողել յոսկի նըշոյս իւր 'ի ջինջ ,
 Եւ անթարթափ հըսկել զիւր Տէր՝ անշարժ անդորր՝ քաղցր 'ի նինջ .
 Զարքունական եւ զգումաւ շուրջ բողբեալ լուսավառ
 Պատրաստի սպաս պայծառազգեստ զուարթունք բազմին անբարբառ :

Յունվոր 1887

ԿՈՅԱՆ ԵՒ ԳԱՐՈՒՆ

Աղջիկ մ'երգեր գողարիկ երգերն գարունի
 Քանի երգես մաշած սիրտս կարունի.
 — Բայց սուրբ հեշտից ընկրդմելով նա յատակ՝
 Կերգէր. ուրեմն պէտք է ըլլամ նահատակ:

•••

Ողջո՛յն ևեզ արեւ, ողջո՛յն ևեզ գարուն,
 Ողջո՛յն ձեզ դաշտեր՝ ծաղկամբ նրկարուն.
 Ողջո՛յն ևեզ զեփիւռ, գարնան սուրճանդակ,
 Ողջո՛յն ձեզ արծաթ առու՛ք բովանդակ:

Երկին ինկեր է ՚ի ծոց ծովակին,
 Կարապն հալածէ, ամպերն գովագին.
 Յուզին ալիւններ, ամպեր խուսափին
 Խոնջա՛ծ կարապր դառնայ ծովափին:

Համեստ բուսիքու վերայ կան բառած
 Փոքրիկ ու ձայնեղ բոչունք անտառաց.
 Հրակայ ծառերու կատարք վայր հակին
 Ի լուր երգերուն դոցա վայրագին:

Գառիւն՝ կենդանի ծաղկունք արօտին ,
Խնամտ մայրերու ձայնին կարօտին .
Հովիւ խանդակար՝ կանգնած ջրին եով
Ջանոնք սփռիւն ջանայ սրբինգով :

Թիբեռ՝ նախանձորդ մեղուին ջանասէր՝
Ծաղկանց բաժակէն ծրծել ջանայ սէր .
Ծաղկունք՝ շողմբորդ մանկան հանգունակ՝
Համբոյր ամենից շուայեն շարունակ :

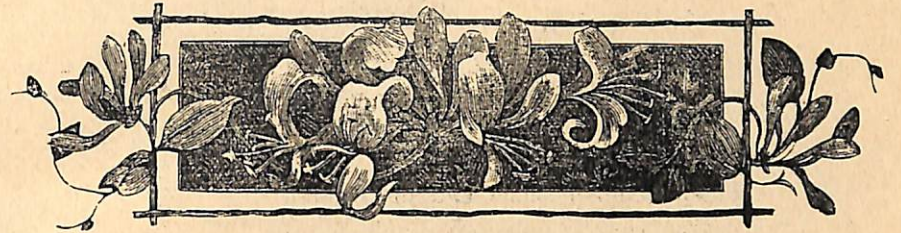
Ջեփիւռ բեւապար՝ հանգոյն հրեշտակի՝
Ո՛ւտախ՝ չք գիտեմ՝ կուգայ շեշտակի .
Ծաղկէ՛ ՚ի ծաղիկ տերւո՛ց ՚ի տերեւ
Ջսէրն հալածել բուի ՚ի դերեւ :

Ո՛վ իմ ծաղկասէր հոյրեր ալ արիւմ ,
Ջմեգ պարելու կոչեն դալարիւմ .
Կուգէ՛ք ձեր սրբախց բուժել վերքերը
Երգե՛նք գարնայնի գողտրիկ երգերը :

* *

Երգէ՛ աղջիկ , գարնան գողտրիկ երգերը
Ի՛մ ալ հոգոյն բերես բուժին վերքերը .
— Երգե՛ց . բմբած մնացի ՚ի լուր այն երգին ,
Այն բմբուրեան ծամն ինձ արժեց մի երկին :

Մայիս 1887

ԾԱՂԻԿ ՍՓՈՒԵՑԷ՛Ք ՇՈՒՂ ԻՄ ԴԱԳԱՂԻՆ

աղիկ սփռեցէք շուրջ իմ դագաղին
Մարմինս երբ ՚ի հող դընել դանդաղին .
Ո՛հ , մի՛ մի՛ հեղուք երբէք արտասուք ,
Ոչ ոք ձեր դիմաց վերայ կարդայ սուգ .

* *

Ա՛յ սիրելիք , տրտում անյոյս
Մի՛ լայք վերայ իմ ցուրտ մարմնոյս .
Ջի անդրագոյն քան գերեզման՝
Ինձ կայ պահուած կեանք մ'աննըման :

Խնդրեմ բերէք ծաղիկ տերեւ ,
Ցանել սփռել գլխուս վերեւ .
Եւ մեղմ գեփուան շունչ քաղցրասիք
Շոյէ գգուէ թող զայնտիկ :

Նո՛յն թեւապար գեփիւռ աշխոյժ
Թող մոռցնէ իմ մահագոյժ ,
Եւ ձեր յաջաց դառն զարտասուք
Մըծէ , սըրբէ , վանէ ձեր սուգ :

Գողտրիկ 'ի յոյս երգ 'ի բերան
 Եւ հող լըցէք մարմնոյս վերան .
 Եւ ոչ մի ձայն « եղբ'ւկ . . . աւաղ . . . »
 Ջը վրդովէ զիմ քուն խաղաղ .

Թուչունք 'ի ճիւղս այն ուռենւոյն '
 Թող գան զիւրեանց կազմել զբոյն .
 Եւ թող երգեն երգ դայլայիս
 Վերայ լուիկ գերեզմանիս .

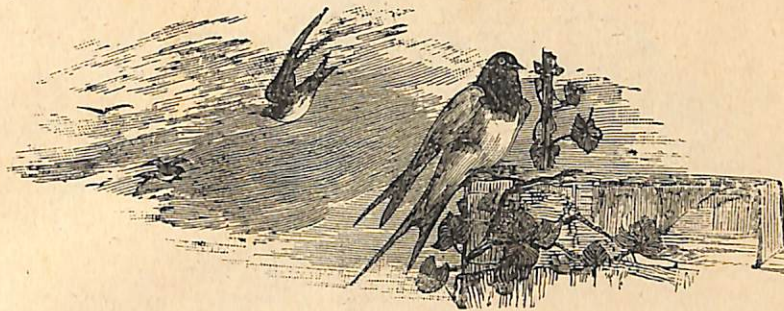
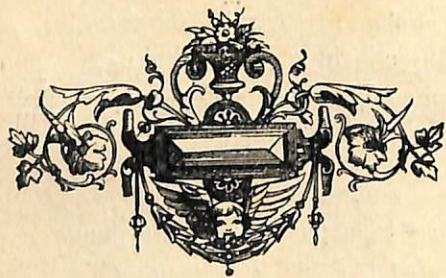
Բոյլ բոյլ ծաղկունք ամէն ատեն
 Գերեզմանիս վայրն թող պատեն .
 Եւ դուք աստղունք , ցօղով պայծառ
 Մի'շտ պահեցէք ծաղկունս կայտառ :

* *

Ծաղիկ սփռեցէք շուրջ իմ դագաղին
 Մարմինս երբ 'ի հող դնել դանդաղին
 Խնդրեմ մի' հեղուք երբէք արտասուք
 Ո՛չ ոք ձեր դիմաց վերայ կարդայ սուգ :

[Նճարագրութիւն]

Յունիս 1885

ՀՐԱԺԵՇՏ ՍԻՐԱՅԻՆ

— Զ Ի Ն Ա Կ Ա Ն —

Նէ կըսէ , « լըսե՞ս ձայնը աքաղաղին . »
 Նա կըսէ , « բայց դեռ աստեղք կը դանդաղին . »

Նէ կըսէ , « տե՛ս արշալոյսն 'ի ծիրանի . »
 Նա կըսէ « ո՛չ դեռ . լոյս իմ , լոյս գեղանի : »

Նէ կըսէ « շիտակն ըսէ , ի՛մ սըրտակիր ,
 Երկին համակ արծաթ շողով չը՛սպիտակիր : »

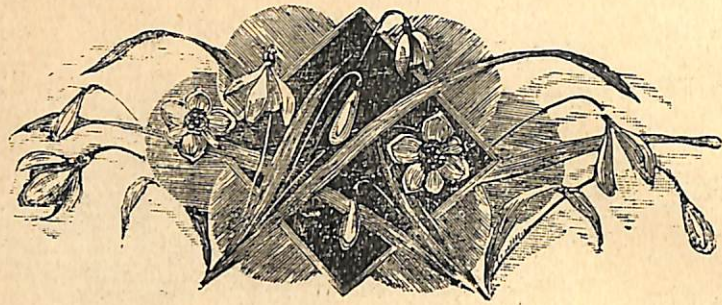
Նա կըսէ « Աստղն աւաղիկ առաւօտի '
 Անդը 'ի սամման հորիզոնին փուծայ , մօտի : »

Նէ կըսէ « Սէր իմ անոյշ , Սէր աննրման ,
 Վերջի՛ն համբոյր . . . ժամ է ուրեմն արդ բաժանման . »

Գընա՛ , սէր իմ . խնդիրք մ'ունիմ սակայն յետին
 — Լա՛ւ հարուածով մ'աքաղաղը փրուէ գետին . »

Ջի է՛ն առաջ չարանրճին պատճառ տուաւ
 Մեր բաժանման դառն արտասուաց . զ՛նա՛ բարեա՛ւ : »

12 դեկ. 1887

ԼՈՅՍ ԱՍՏԵՂԱՅ

— ԼՈՆԿԵԷԼԼՈՅ —

- առաւ գիշեր, բայց ոչ արագ .
Եւ բնկղմեալ մեղմագին
'Ի սպառ մեղմիւ անոյշ լուսնակ'
Կրնկնի յետ կոյս երկրնքին :
- Յերկին յերկիր չը կայ մի լոյս ,
Բայց աստղերու լոյսն ցրտին .
Նախահրակումն ալ գիշերոյս
Է յանձնուած Հրրատին :
- Արդեօք Սիրոյ ա՞ստղն է բնոյշ ,
Աստը՛ղ սիրոյ , երագու .
— Ոչ . այդ վրանէն կապուտանոյշ՝
Քաջի մ' գրան լոյս հեղու .
- Զարբնուն իմ մէջ խորհուրդք խորին
Երբ նշմարեմ անդ երբէք
'Ի կախ' յերկինս սեւ գիշերին
Զասպարն աստեղդ ատրաշէկ :

- Ա՛ստղ զօրութեան , վերեւ գլխոյս՝
Խրնդաս վերայ իմ վշտին .
Զրահուտ ձեռամբ կուտաս խրախոյս ,
Ահա քա՛ջ եմ վերբախին :
- Լանջօխն ներքեւ չի կայ մի լոյս
Բայց աստղերու լոյսն ցրտին .
Նախահրակումն ալ գիշերոյս՝
Յանձնեմ 'ի ձեռն շէկ Հրատին :
- Անյաղք կամաց պերն աստղն է այն
Որ կամբառնայ յիմ հոգուն ,
Լուրջ , անվրդով , լրտիկ , անձայն
Եւ խաղաղիկ ու խոկուն .
- Եւ դու նաեւ , փոյր չէ բէ ո՞վ —
Որ գայս կարդաս հակիրն տաղ ,
Երբոր յոյսերդ ցրուին 'ի հով
Լեր անասան եւ խաղաղ :
- Մի՛ աշխարհիս վախեր 'ի սեմ .
Պիտի բնդ հուպ , ա՛հ , դո՛ւն ալ
Իմանաս զի՛ քանի՛ վրսեմ
Է վշտաց մէջ արիանալ :

28 Մարտ 1887

ԱՂՋԻԿՆ ԱՌ ԹՈՉՆԻԿ

Է՛ր այդ սոսկում ու դողում,
 Ջքեզ ազատ պիտ' թողում
 Թուչո՛ւն իմ.
 Սին հանոյքի մ'հրպատակ
 Քեզ ընելու նրպատակ
 Դեռ չունիմ:

Գիտեմ, լացիր դու գաղտուկ,
 Ձի պատճառեց քեզ տաղտուկ
 Քո վանդակ.
 Բայց գէթ յիշէ իմ ուսեր,
 Խնամոտ ձեռներն գուժն ու սէր
 Բովանդակ:

Դու չես սիրող վանդակի
 Թէեւ ոսկւով քանդակի,
 Այլ վայրի
 Վարդի թուփին, ուր թառի
 Լալկան տխրակն անտառի
 Եւ այրի՛:

Օղոց որդի հարազատ՝
 Յանկաս լինել յար ազատ,
 Եւ արդէն
 Ջքեզ՝ եղբարց քո բոլոր
 Երգն ու թուչուն քաղցրոր
 Կախարդեն:

Բայց մի խրատ քեզ համար.
 Քեզ՝ թշնամիք անհամար
 Ըսպասեն.
 Կամք որտորդին յամառ է,
 Բայց վտանգաւորն համարէ
 Ջրագէն:

Ուսի՛ր դու գամ քան ըզգամ՝
 Շուտով խոյս տալ անըզգամ
 Մանչերէն:

Դոքա գըծալ չեն ճանչեր,
 Յարդ բիւր թուչուն բիւր ճանչեր
 Տանչեր են:

Թփոց տակ նման որսողին
 Մանկունք ալ կան որ սողին
 Քարագէն .
 Վայ թռչնոց որ խոնջ յերգոց՝
 Ի ծայր ճիւղի մ'աչեր գոց
 Կերագե՛ն . . .

Ա՛ն , երբ կուրծէդ խատուտիկ՝
 Արի՛ւն հոսի պուտ պուտիկ
 Կարմըրուկ ,
 Տեսարանէն այս ազըլիկ
 Պիտի վըրաս գայ սաստիկ
 Մարմըրուք :

Ո՛հ , չեմ կարծեր , անուշ իմ ,
 Որ խըրատիս անուշիմ
 Ըլլաս դու .
 Շա՛տ կը ցաւիմ , թռչուն իմ ,
 Որ այլ խըրատ ես չունիմ
 Ա՛լ ազդու :

Ժամն արդ հնչեց բաժանման ,
 Օ՛ն թռչնիկ իմ աննըման ,
 Հո՛ւսկ համըոյր .
 Կը պղտորին իմ աչեր .
 Շունչէդ՝ սիրոյ ջերմաջեր
 Զգամ բոյր :

Ազա՛տ ես յետ այսորիկ .
 Մընայի՛ր գէթ այսորիկ
 Ինձ ընկեր .
 Երբոր երթաս ճեճեմ ես՝
 Որդեկորոյս մօր մը պէս՝
 Իմ ճընգեր :

Ա՛ն , դու որչա՛փ խոհեմ ես :
 Քեզմէ յանհունս գոհ եմ ես ,
 Զի ՚ի շեմ
 Բանտի՛դ՝ թողեր ես երեք
 Փետուր , որ ցայգ ու ցերեկ
 Քեզ յիշեմ :

Երբոր անցնիս այդ ձորէն՝
 Ո՛հ , շա՛տ արտուք՝ տի ճորեն
 Աչեր քու ,
 Լեր ընկերի մ'ի խնդիր ,
 Քեզ պէս գողտրիկ , գեղընտիր ,
 Քաջերգու :

Եւ երբ փըչէ ցուրտ քամին՝
 Թող այլ թռչունք՝ ո՛ւր կամին
 Բընակին .
 Դու եւ ընկերդ՝ մինչ Զատիկ՝
 Հիւր եղիք մեր աղքատիկ
 Տընակին :

1888

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՍԻՐՈՅ

ուշիկ յուշիկ անուշիկ գգուեն երագք զհոգին
 Թեժեւ թեժեւ երբ ՚ի սէր ջուխտակ սրտեր բորբոքին :
 Քարունն ունել կը պարտի իւր սոխակներն ու դալար ,
 Այնպէս հոգին ալ սիրոյ քընարն ոսկի մշտալար :
 Յաստիս թողուլ թէ կամիս յաւերժական յիշատակ՝
 Անապարէ գայն թողուլ սիրող սրտի մ'ի յատակ .
 Երագի պէս զի կանցնին փառք , մեծարանք ու համբաւ
 Անեղծ միայն կը մընայ սիրող սրտի սէրն անբաւ .
 Նարմենագան ծաղիկներ թէեւ լինին որդանց կեր՝
 Եւ ոլոսին թեւերով՝ բուրմամբ՝ աստեղց են ընկեր .
 Մըթին ամպեր թէ պատեն պայծառ երես երկընքին՝
 Պիտի ցնդին արեգին ճահանջներէն հեշտագին .
 Մոռացումեան անդր ՚ի ճոց պիտի փուծով թաւալի
 Աղետալի վիշտերուդ յիշատակը ցաւալի :
 Նուիրական թող ուրեմն եղնի պարտիք քեզ համար
 Ի տատասկոտ կենցաղոյդ քաղել վարդեր անհամար .
 Սիրէ՛ ապրիլ թէ կամիս , ապրէ՛ սիրել թէ կամիս ,
 Առանց սիրոյ զի կեանքը է անծաղիկ մի Մայիս .
 Ճակտիդ վերեւ թող շողկայ երջանկութիւնն ՚ի ճածան
 Եւ աչերուդ ամպերէն փայլի չքնաղ ճիածան .
 Առաւօտեան աստղին պէս պիտի յայնժամ փողփողիս
 Նամէտ աչքով կեանք տալու անշընչացած սեւ հողիս :

Հավգա. 28 Օգոստ. 1887

ՀԱՌԱՉՔ ԳԻՃԵՐՈՅ

անագուշակ ձայնովն եւեթ բուէցին՝
Գիշերայնոյ խոր լռութիւն վըրդովէր .
Եւ 'ի հիծիւն գերեզմանաց սեւ նոցին՝
Տըխուր սըրտից կոծել կարդայր հըրաւէր :

- Բայց գոյութիւնք գոգցես հանուր՝ սըրտմաշուք
Թաղծից լեղի արբենալով բաժակէն՝
Դատապարտեալ են նիրհելու անշըշուկ ,
Մինչեւ թռչունք զայգն երգերով հուչակեն :
- Հէգըս սակայն՝ որոյ վէրքերն են անթիւ՝
Մորփէոսին մերժեց անոյշ զպարգեւ .
Եւ հրդեհեալ հի՛ն բոցերով , նո՛ր խանդիւ
Խուժեց 'ի դուրս , Լուսնի ճեմել 'ի ներքեւ :
- Մենի՛կ ենք արդ Աստուած եւ ես ու Լուսին .
Թռչտին յանհոգս աստղունք , ոսկի շամանդաղ .
'ի դէպ ժամու բայց զճակատ անյուսին
Գիտեն 'ի ջինջ պննել 'ի յոյս անդանդաղ :
- Աստէ՛ն ահա լըճակն արծամ՝ ուռնեաց
Հովանւոյն տակ կը տատանի խաղաղիկ
Բայց չէ հանգէտ դա իմ ճակտին տխրագեաց՝
Որ բաղդի դառն հողմից եղաւ խաղալիկ :

- Գիշերընթաց արծամ ժամուց աղերսեմ՝
Զհառաչանս սըրտիս տանել յաստեղս բոց ,
Ուր առաւել հրդեհեալով՝ զայնս 'ի սեմ՝
Տանի՛լ գահունն ուր կը բազմի Հայրն որբոց :
- Աստուած՝ արդար , Հայր ամենից ողորմած ,
'Բե՛զ նախ պարզեմ յոյզերն հոգւոյս , անհամբեր .
'Բե՛զ նախ , խորշոմն մատղաշ ճակտիս տխրամած ,
'Բե՛զ նախ , հիւժեալ սիրտըս պատող սեւ ամբեր :
- 'Քո ջինջ պատկեր՝ կաւ զանգածիս 'ի վերայ՝
Որպէս լուսին այս լըճակին 'ի յերես՝
Գընոտ աջօք գուրգուրալով կերերայ ,
Կազմ 'ի սըրբել աղի շիժ երն աչերէս :
- Նիրհեն արդեօք — ներէ Հա՛յր իմ , — դու երբեմն .
Է՛ր գոս տերեւք՝ ոտիցդ ներքեւ ոչ շարժին .
Ո՛ւր են շեշտերն , յոր դըղըրդես զերկնի բեմն ,
Ա՛հ յայն շեշտից արդեօք չունի՛մ ես բարժին :
- Խօսէ՛ , Հայր իմ , եւ լեր որդւոյդ մըխիմար .
Խօսէ՛ ամպոց եւ աստղերուն 'ի գընթաց .
'ի յորտմանց հրանուտ շանթին չեմ խիմար ,
Խօսէ՛ 'ի փայլ բոց փայլականց սըրընթաց :
- Ծովեր ողջոյն 'ի բարկութիւն թէ բողին ,
Շարժին հիմունք եւ աշխարհիս մի անգամ ,
Եւ խամարին բանակք աստեղց հոծ գընդին՝
Զեմ երկնչիր , զի հուչակեն գբո պատգամ :
- Միո՛վ եւեթ քով ակնարկով ու շեշտիւ՝
Վըշտաց ծովուն կատղած ալիք հանդարտին .
Սեւ սեւ ամպեր ու սեւ յուզմունք ալ անթիւ՝
Զիւրեանց յետին հրաժեշտ կը տան իմ սըրտին :

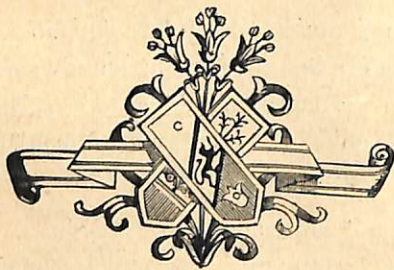
— Ո՛ր էր զուարթնոց ինձ տրուէին լոյս թեւեր
Եւ մոռանալ զաշխարհ լինէր ինձ հընար,
Ընդ բոց աշխարհս սաւառնելով եւ 'ի վե՛ր'
Ա՛հ կարէի երգել յոսկի 'ի քընար:

— Ո՛ր էր գիշեր փոխան ծաղկանց՝ իմ աչքին
Խառնէր 'ի ցօղս իւր ցօղերը զովագին,
Մարե՛լ զսաստ կըրակ սըրտիս հառաչքին,
Ի ուժե՛լ զխոց մաշած սըրտիս խոր վերքին:

— Շողկա՛, լո՛ւսին, թերեւս 'ի քեզ Հայր Աստուած
Կամի ժպտիլ 'ի ճակատ իւր որդեկին.
Շողկա շողիւ զոր նա քեզ փոխ է տուած,
Ա՛հ, այդ շողիկ մընայր ճակտէս անմեկին:

— Փողփողեցէ՛ք եւ դուք աստղունք, անդադար,
Կամի թերեւս գըթոտն Աստուած՝ զի 'ի ձեզ՝
Հէգ պուէտին գըտնէ սիրտը մըխիթար
Կամ առաւել եւս հըրդեհի բոցակէգ:

Յու՛նիս 1886

'ի քե՛զ միայն, Աստուած իմ, 'ի քեզ յաւէտ զիմ աչեր
Լուսաժրպիտ կը յառեմ, կամ արտասուօք ջերմաչեր.
Դու խոստացար երջանիկ տալ մի հանգիստ յոգնածին,
Ա՛հ, վիրաւոր եւ սիրտը բուժել մարդուն հողածին.
'ի քե՛զ նաեւ իմ նախնիք վստահեցան սո՛սկ 'ի քեզ
Իւրեանց համեստ անծինքը նուիրելով յողջակէգ:
Եւ արդ Հայր իմ հաւատա՛րիմ, լո՛ւր պատկերիդ աղերսանք
Ձոր գուռ ամպեր ոչ գելուն եւ ոչ երկնից լայն սահանք:
— Սեւ սեւ ամպեր ա՛հ, եկին զիմ մծագնել հորիզոն
Եւ աչքերէս յորդաբուղիս մի նոր հոսի Ամազոն.
Ա՛հ չը գիտեմ, յո՞ երթամ միսիթարել զիմ հոգին,
Ձոչ ոք գիտեմ բաց 'ի քէն, դու Սէ՛ր անհուն կամոգին.
Վիշտեր անթիւ, այլազան, եւ թշնամիք գուռ անեղ
Ձիս ամենուստ պաշարեն իբրու զնոյեան ջրհեղեղ.
Եւ վերքեր յոգնազան սիրտս խոցեցին անսասան
Ձոր Գաղա՛դու չը զօրեց բուժել անոյշ բալասան.
Յո՛ք մ'եմ արդեօք բազմախոց, Յո՛քն եմ արդեօք այն չուառ,
Մծագնեցաւ ոյր երկին եւ միջօրէն բոցավառ.
Վշտաչարչար իմ սիրտը թէեւ 'ի վիշտ գեղանի
Քե՛զ կը յանձնեմ զայն բուժել 'ի Գողգոթեան սպեղանի:
— Եւ ծովանան իմ աչեր արենաշիթ արտասուօք
Ոչ ուստեք գոյ միսիթար, ոչ օգնական եւ ո՛չ ոք:
Անլոյս ամպեր պատուեցէք, մի ձեռն տեսնեմ ընդ աղօտ
Որ շիթն աղու պիտ՝ անշուշտ սրբէ աչքիս նուաղկոտ:

Եւ արտասուաց 'ի մէջէն եւ ամպերու մըմերքէն
'ի Քե՛զ եւեմ պիտ' հայիմ, զոչ ոք ունիմ բաց 'ի քէն .
— Աստուած անեղ, Աէր գըմած, հերիք այս վիշտ, հերիք, բա՛ւ,
Ափ մի հողոյս 'ի սփոփումն' քո փայլեցուր գուժն անբաւ .
Հերի՛ք վշտաց փոմորիկ եւ դառնութեան գոռ ամպրոպ
Սիրտս փշրեցին մարմարեայ, սիրտս յուզեցին 'ի տըրոփ .
Նոյեան որպէս տապանին ցուցեր դադար մ'յորարատ
'ի Գողգոթան սուրալու Թեւ տուր հոգւոյս անարատ .
Գողգոթան տակաւին եւ իւր հիմունք կը թընդան,
Ձի հէ՛քն Յիսուս զայն ընտրեց մեծ պետութեան պատուանդան .
Գողգոթան Թէ գուռայ, գերեզմաններ Թէ ճեղքին
Եւ Թշնամեաց սուրերը հուրը ցանեն դըժոխքին՝
Իմ փոյծը չէ . անվըրդով մէջէն սուսերց հարուածոց
'ի Քե՛զ աչերս պիտ' յառեմ հանգիստ գտնել քոյդ 'ի ծոց .
— Թէ տաս բաժին Աստուած իմ, հիքիս ժըպիտ մը յաստիս
Փարատելու Թաղծութեան նըսեմ ամպը մուծ ճակտիս,
Թէ արտասուքս սրբելու քնքոյշ ձեռներ հայնայնես
Եւ սառ սըրտիս սառուցեալ սէրը ածես 'ի հանդէս,
Թէ անընդհատ շըռայլէ շողեր ցողեր ճոխ երկին
Սպեղանի մը տալու սըրտիս հոգւոյս խոր վէրքին,
Թէ սըրածայր փուշերուս եւ խաչերուս 'ի փոխան
Շուրջս համակ անմառամ վարդեր պըսակք ալ տեղան,
Թէ անձս ողջոյն 'ի ծովու սիրոյ փառաց մըկըրտի
Աչքըս անմարմ մի՛շտ 'ի քեզ յառել պիտի նըկըրտի .
Թէ 'ի կենիս, Աստուած իմ, հէգ հողանիւծ իմ անձին
Աշխարհ, սատան սպառնան, եւ Թշնամիք նախանձին,
Թէ հեշտութիւնք՝ իմ անփորձ ոտից լարեն որոգայթ
Վատմարութեան 'ի բաւիղ զիս քարշելու գայթ 'ի գայթ,
Թէ ես լինիմ Երեմիա, ջերմ արտասուօքս անդադար,
Եւ խոցահար հէգ մի Յոք, որոյ ոչ գոյր մըխիթար,
Թէ մեղալից մի Դաւիթ ես նշմարեմ յիմ անձին
Մէջ խցիկիս եւ ողբամ ձիգ ժամերով առանձին՝
Ա՛հ, Աստուած իմ, պիտ' յառեմ 'ի Քե՛զ միայն զիմ աչեր
Լուսածըպիտ Թէ լինին կամ արտօսրով ջերմաչեր .
— Եւ երբ Մահն այլանդակ՝ 'ի հոծ խաւար Մեմփական
Քօղէլ ջանայ արեւուս վառ ճահանջը կենսական,
Եւ երբ դանդիւ մահաստուեր գերեզմանին՝ ականջիս
Շըփոմ ձայնով փըսփըսայ « Դո՛ւ եւ պիտի աստ հանգչիս »,

Երբ շուրջ մահճիս սիրելիքս նստին՝ աչօք բուղիս նամէտ
Ուռգելու կենագիրկ դալկուն մարմինս հողամէտ,
Եւ բիրտ մահուան երբ լըսեմ զըրկահիւն մանգաղին
Դիակնացեալ եւ իյնամ անշուք ծոցը դագաղին
Եւ սեւ հողուն երբ կոշտեր մարմնոյս վերայ կուտակեն
Ձեմ տըսնջեր . ամայի գերեզմանին յատակէն
Վերթեւելով դէ՛պ 'ի քեզ՝ օր մը պիտի օ՛ր մ'անշուշտ
Զ՛իեզ տեսնեմ եւ սիրեմ սիրով մ'անխառն եւ անկուշտ .

15 Սեպտ. 1886

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՍՈՍԿ, ՅԻՍՈՒՍ ԻՄ

Երբոր յոյսերս ցրուին բոլոր
Եւ Թափառիմ քայլամուրդ՝
'ի զո՛ւր աստեղք, 'ի զո՛ւր լուսին
Ինձի նըման հէ՛գ անյուսին
Վատնեն իւրեանց արծամ շողեր՝
Եմէ աչերդ չեն շողշողեր
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ :

Երբ արեւու շողին ոսկի
Թուխ ամպերէն վայր սողոսկի
Յրուել ճակտիս այն խըստամբեր
Հոգեգըրաւ վշտաց ամբեր՝
Անփոյթ մընամ ես այն շողի
Եմէ յաչուիդ չը նըշողի .
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ :

Երբ սիրելիքս երգ 'ի բերան,
Ժըպիսն անոյշ շրմանց վերան
Ինձ մօտենան՝ ա՛հ չեն բաւեր
Բուժել հոգւոյս խորունկ ցաւեր .
Խորունկ ցաւերս կըլլան անյուշ
Երբոր ուղղես ինձ սիրանոյշ
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ :

Երբ Թաւուտքի Թուչունք ամէն
Ողու երգով աչքէս քամեն
Կամ կամ ցողեր, պիտի դեռ անդ
Հըսկեն արտուք այն բոցեռանդ
Իրբաց շուրջը, վըշտաց ներքեւ,
Եմէ չուղղես լուսապարգեւ
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ :

Երբոր աշխարհ ինձ խոստանայ
Պատիւ, համբաւ ու մամոնայ՝
Պիտի աչկունքն իմ այլայլուն
Յարին նոցա տեսքին փայլուն
Ու կուրանան պիտի յաւէտ
Եթէ չուղղես ինձ լուսաւէտ
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ:

Երբ զիս պատէ մեղաց խոր ծով
Ու փորձուիմ բանիւ գործով
Քեզ ուրանալ որպէս Պետրոս
Հաւն ալ անդուստ գիշերախօս
Երիցս խօսի՝ սիրտս պիտ' հալի
Երբոր ուղղես ինձ գըմալի
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ:

Երբ 'ի ներքեւ կենաց լուծին
Իմ զօրութեան կապանք լուծին,
Եւ կարօտիմ փրշուր մ'հացի,
Զոր զըլանայ իմ դըրացի,
Յօղոտ աչքերս ուղղած յերկին՝
Պիտի գոչեմ կրկին կրկին
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ:

Եւ երբ գայ ոմն Թաղճուն դէմքով
Ոսկերքս հըսկող ցուրտ քարին քով՝
Եւ անդ սփռէ իւր արտասուօք
Օծեալ ծաղկունք, ներե՞ս արդեօք
Որ այդ կապոյտ երկնից խորէն
Քեզ հետ ե՛ս ալ ուղղեմ իրեն
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ:

Ա. ԿՐԻԼ 12. 3. 1888

Երբ զիս պատեն ցաւեր վերքեր
Եւ ա՛լ լըռեն անոյշ երգեր
Ու տառապիմ ես յանկողին՝
Աչքերս յառած այն սեւ քօղին՝
Դալկուն շրժամբ վերջին անգամ
Ս'հ, գոհ սրտով ըսել ցանկամ
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ:

Երբ այս փրշուտ անապատէն
Անցնի հոգիս՝ մարմինս պատեն
Սեւերու մէջ, եւ ցօղագին
Աչք սիրելեացս չը ցամաքին՝
Ամպոց մէջէն այն մահաստուեր
Ուղղէ՝ նոցա ժպտանուէր
Ակնարկ մը սոսկ, Յիսուս իմ:

Երբ զուարթնոց Թեւերն առած
'ի բնագաւառն հասնիմ փառաց՝
Աչքէս կորսուին աշխարհք նըսեմ՝
Եւ խառն աղմուկք ա՛լ չը լըսեմ՝
Զեռն 'ի կիթառ ընդ սուրբ բանակ
Պիտի յառեմ աչօք անյագ՝
Անոյշ աչացդ, Յիսուս իմ:

Ե Ր Կ Ո Ւ Գ Ի Ի Ղ Ե Ր

ԱՌ Վ . Յ . ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ա

Գետէն անդին, բլրոյն վերայ
Ճերմակ ու լուռ գիւղակ մի կայ,
Ոյր շուրջ ծառեր անտառային
Դողան հիծեն 'ի շունչ հողմին .
Նորա վերայ երթան ու գան
Ստուերք Թռչնոց օդածածան .
Եւ լեռնախոտք բուրեղ ու ցած
Աճին յամէն կարգ փողոցաց :

Այն գիւղի մէջ, վերայ բլրեր,
Մուրճ կամ ջաղացք ձայն չը հանէր .
Ծաղկունք, խոտք են տուներն պատած,
Զիք ձայն մ'հնչող օրուան ընթաց .
Փակեալ են միշտ մարմար դռներ
Ի հիւղ կամ սրահ մուտք չես գտներ :
Այն գիւղակի ծոյլ ժողովուրդ
Վարուցանի չունի խորհուրդ,
Զունի երագ, ոչ ցաւ, ոչ հեծ,
Անհոգ ննջեն պզտիկ ու մեծ :

Բ

Գետէն անդին, ներքեւ բլրոյն
Կայ մի այլ գիւղ լուռ ու տմոյն .
Անդ կը տեսնեմ սեւ գիշերայն
Տանց պլպլուն աստեղքն համայն,
Վառարանի կայծերն շողուն
Եւ գետեզերց մէգն ոլորուն .
Զիք խոտ վերայ ճանապարհին
Զի անդ ճեպիւ անիւք սահին :

Այն գիւղի մէջ, ներքեւ բլրեր,
Աստղոտ ու լուռ է երբ գիշեր
Ի ծունր անկեալ խոնջեալ հոգիք
Յառած 'ի բարձր գիւղն այն մենիկ
Հեծեն ու լան ժամերն 'ի բուն,
Զի շա՛տ ցանկան երթալ յայն տուն .
Յանկան ննջել այն ծառոց տակ
Ուր դեռ ննջե՛ն կին ու զաւակ .
Եւ մինչ այսպէս կան 'ի յաղօթ՝
« Համբերեցէ՛ք » — Գայ ձայն մ'աղօտ (1)

(1) Ո՛ւր Թեբէ Գ. — Ամերիկացի բանաստեղծուհւոյն սոյն գողտրիկ կտորը թարգմանած եմ ըստ ինդրանոց Մեծ . Վ . Յ . Յակոբեանի :

ՎՐԻՊԱԿԻՔ

Էջ	Սխառակ	Տող	Սխալ	Ուղղւոյ
14		29	բօթարէր.....	թօթարէր
15	Բ	6	ցօնեն	ծօնեն
20		20	զինիւ	զինեւ
23		23	քեզ	գեղ
28			ՀՈՈՒՈՒՀԻՆ	ՀՈՎՈՒՈՒՀԻՆ
33	Բ	1	Չայնիւ.....	Չայնիւ
33	Բ	3	Որդին	Սրտին
35		19	փողոյն	փողոյն
37		19	ափանս	անբանս
38		14	զեղեն	չեղեն
40	Ա	5	անիծեալ.....	անիծել
43		1	մի մի երազ էր.....	մի երազ էր
46		2	չոր դալարիք.....	զոր դալարիք
51		37	կորզին.....	կորչին
58		13	ի յարեն.....	ի յարին
60	Ա	11	համբուրես.....	համբուրիւ
61	Ա	10	զատեն.....	չատեն
61	Ա	27	մարդիկ.....	մարդոց
74		14	չունէր.....	չունէր
75		15	բոլք	բոյլք
79		11	դժուրից	դժուրեց
80	Բ	16	ոգիք	ոգիք
83		21	մեղանոյշ	մեղմանոյշ
86	Բ	7	կորիչ	կորիւ
97	Ա	6	ծագունս	ծագունս
97	Ա	12	խաղերն.....	խաղերն
112		16	չուզիկընթաց	չեզիկընթաց
114		22	ի բոց.....	ի բաց
124		18	փոյր.....	բոյր
133	Ա	2	փելագար.....	խելագար
133	Բ	8	դերաը.....	դիրաը

Ծան. — Հակառակ ամեն ջանից՝ վերոյիշեալ տպագրական սխալներն մուտք գտած են, որոյ վասն ընթերցողաց ներողամտութեան ապաւինելով հանդերձ կը խնդրենք որ նախ քան զընթերցումն հաճին ուղղել զանոնք:

ԱՆՈՒԱՆԻ ԵՒ ՏԵՂԻՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՅ « ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՄՈՒՆՁԻՒ »

Հրատարակաւ կը յայտնեմ շնորհակալիք այն ամենուն որ հաճեցան կանխաւ բաժանորդագրիլ գործոյս. և՛ ե՛ւս շնորհակալիք ամեն անոնց՝ որք ի քաջալերութիւն գործոյս հայթայթեցին բաժանորդներ և կամ ինքեանք գլուխեցան բաւական թուով:

ԱՄԱՍԻԱ	Օրինակ	Փ. Տօնիկեան	Օրինակ
Ազն. օրիորդ Երանուհի Տաղեան	1	Կ. Պօտիկեան	1
Մատնագէլ Պէրթա Քլայն Եւ Մեծ. Տեարք	1	Ս. Ճգնաւորեան	1
Ս. Կ. Սարաճեան	4	ՋԻԼԷ	
Յ. Սիմոնեան	2	Ազն. օրիորդ Արմաւենի Տօմպալեան	1
Յ. Տիրատուրեան	2	Մեծ. Տեարք	
Յ. Սիրապեան	10	Ս. Կ. Աճէրեան	1
Պատ. Յ. Շահվէլէտեան	2	Յ. Իսրայէլեան	1
Մ. Ս. Տինկիլեան	1	Յ. Ս. Ֆերմանեանի շնորհիւ	1
Յր. Գայտեան	1	Յ. Հարիկեան	1
Եւ Իւր շնորհիւ		Տօք. Յ. Այթունեան	1
Յ. Մանիսաճեան	1	Յ. Շահապեան	1
Տօք. Ե. Այթունեան	1	Յ. Չրպլագեան	1
Պ. Մանիսաճեան	1	Ս. Ուստապաշեան	1
Թ. Սիրապեան	1	Գ. Իփէկճեան	1
Կ. Փափաղեան	1	Գ. Գոյունճեան	1
Կ. Մարկոսեան	1	Գ. Գասպարեան	1
Մ. Յ. Քէլէշեան	2	ՋՄԻՈՒՆԻԱ	
Եւ շնորհիւ		Պատ. Ա. Մ. Իգնատիոսեան	5
Յ. Գ. Նիկողոսեան	1	Եւ Երէք	
Ո. Լ. Մէլքոնեան	1	Պատ. Յ. Գ. Արմաղանեան	20
Յ. Ե. Քէլէշեան	2	ԹԱԼԱՍ	
Յ. Թէրճիւմանեան	1	Ազն. օրիորդ Մարինէ Պ. Քիւթրէեան	10
Գ. Ե. Քէլէշեան	1	Մեծ. Յ. Տր. Բարսեղեան	1
Յ. Մ. Քէսթէկեան	1	» Խ Պաղտասարեան	1
Յ. Ե. Շիշմանեան	1	ԹՈՂԱԹ	
Մ. Յ. Նիկողոսեան	1	Գ. Շիրինեան Էֆ.	5
Յ. Գ. Խաչիկեան	2	Ա. Ս. Տարաքճեան Էֆ.	3
Ս. Բ. Չատիկեան	1	Ա. Յ. Լբէկեան	2
		Եւ շնորհիւն՝ Տեարք	
		Ն. Սէֆէրեան	1
Բրօք. Ս. Լեւոնեան	20	Մ. Խարեան	1
ՔՈՍՍՈՒՄՈՒՆԻ		Յ. Գուրպէթեան	1
Ա. Յ. Սիւրբեան Էֆ.	5	Յ. Գայեան	1
ԵՕԶԿԱԹ		Յ. Յովակիմեան	1
Ազն. օրիորդ հայկանոյշ Թէքիրեան	6	Յ. Թաշճեան	1
Մեծ. Տեարք		Յ. Գալճեան	1
Պատ. Կ. Գրիգորեան	5	Գ. Հասանեան	1
Պատ. Մ. Մեսրոպեան	2	Գ. Ապտալեան	1
Մ. Տաղէտեան	1	Մ. Ալէքիթճեան	1
Ռ. Գ. Քէլէշեան	1	Ս. Խ. Մանասէեան	1
Ա. Արապեան	1	ԻՆԷՊՈԼԻ	
Վ. Ն. Փափաղեան	2	Մ. Ս. Պալեան Էֆ.	1
Մ. Յ. Եսայեան	1	Պր. Ի Գարամանեան	1
Հ. Մ. Ուղուրլեան	1	ԻԱՐԲԵՐԻ	
ԵՒՔԱՐԱ		Մեծ տեարք	1
Արժ. Տ. Խորէն հայր Պաւտարեան	1	Ն. Թէնէքէճեան	10
Մեծ. Տեարք		Աշուր Ս. Եռուսէֆ	
Տէօվլէթ ազա Տէօվլէթեան	1	(Եւ շնորհիւ երկուց)	
Գրիգոր ազա Առաքելեան	1		

Օրինակ	Օրինակ
Յ. Սիրականեան	Պ. Կ. Գասպարեան
Մ. Մովսէսեան	Վ. Կարապետեան
Գ. Կուսուճեան	Մ. Գրլըճեան
Կ. Սողկեան	Ս. Սանտրոսեան
Ս. Նստիկեան	Մ. Ճիվանեան
Պ. Կ. Յակոբեան	Յ. Արսլանեան
Դ. Երեցեան	Տ. Յակոբեան
Բ. Տամպուրաճեան	Խ. Ասլատեան
Յ. Գավաթեան	Հ. Կ. Կիւլլէնկեան
Յ. Փիլիպպոսեան	Տ. Չալգայճեան
Ղ. Տէր Ղազարեան	Ա. Յ. Ածիկեան
Գ. Պէշկէօթիւրեան	Ա. Վ. Կ. Բարսեղեանի շնորհիւ
Յ. Փաշկեան	Նշան Խորանեան
Գ. Պաղատասարեան	Հ. Թազուրեան
Խ. Հէքիմեան	Ա. Սիսակեան
Պ. Պէտիկեան	Մովսէս Տամպուրեան
Յ. Թայեան	Յովհ. Տերատուրեան
Յ. Սարրաֆեան	Ա. Ս. Գարաճեանի շնորհիւ
Վ. Նիկողոսեան	P. Mavridès
Յ. Պարսամեան	Լ. Հ. Յարուժիւնեան
Յ. Մրմրեան	Գ. Քիւրիթճեան
Ա. Ս. Ժամկոչեան	Յ. Ս. Աղուրեան
ԿԵՍԱՐԻԱ	Հ. Շամլեան
Մեծ. Տեարք	Յ. Բ. Ներսէսեան
Հ. Ք. Կազուպեան	Յակոբ Տուտեան
Ն. Ալաճաճեան	Յ. Ս. Ֆերմանեան
Դ. Սարրաֆեան	K. Nicolaidès
Ն. Մոստիչեան	Արմենակ ուղուճեան
ԿԻՐԱՍՈՆ	Յ. Յ. Տօրիկեան
Մեծ Տեարք	Հ. Ա. Երեցեան
Գ. Մալաթեան	Ո. Գասարճեան
Յ. Կ. Աֆարեան	Հ. Բ. Միւսէլիմեան
ՀԱՃԻ ԳԻԻՂ	Տ. Գօնտօլեան
Գ. Ղ. Աթմաճեան էֆ.	Տ. Գ. Մատուրեանի շնորհիւ
Ն. Գայանեան	Ս. Տր. Յովհաննէսեան
Ս. Գայանեան	Յ. Գամպերեան
Տօք. Մ. Սարոյտարեան	Ա. Ա. Պարսամեան
ՍԱՐՁՈՒՍԵ	Վ. Ե. Ալթունեան
Ազն. Բ. Աննա Պ. Ֆիլիզեան	Մ. Քէպուպճեան
Ազն. Տ. Չարուհի Կոստիկեան	Յ. Լնֆլէճեան
Ազն. Օր. Ֆլորիցա Շիրինեան	Մ. Յ. Մանիսաճեան
Ազն. Օր. Ովաննա Մախմուրեան	Ն. Գ. Մեխիսեան
Ազն. Օր. Բարբոն Տէր. Սիմոնեան	Թ. Կօնաշեան
Եւ Մեծ. Տեարք	Կ. Գ. Առաքելեան
Ա. Շահինեան	Տ. Յ. Արսլանեան
Ա. Կ. Արապեան	Բ. Ե. Արսլանեան
Վ. Յ. Յակոբեան	Գ. Մ. Գրաճեան
G. Anastasiadès	Ճ. Յ. Սաղրբեան
Ա. Կ. Կիւլլէնկեան	G. Gabriélidès
Յ. Թուսմեան	Գ. Գապատայեան
Թ. Տիւկիլեան	Պ. Չաքարեան
Մ. Քիւրքճեան	Պ. Տէօլլէթեան
A. Philipidès	Ս. Գ. Ֆէնէրճեան
Հ. Կ. Փափաղեան	Ս. Յ. Սամուէլեան
Յ. Բ. Տիվանեան	Յ. Ճամճեան
Գ. Պարոնեան	Մ. Քէյֆալիզեան
Տօք. Մ. Ալթունեան	Գ. Պալեան
Տ. Կ. Կիւլլէնկեան	Ա. Յ. Աժտերեան
Գ. Ճիզմէճեան	Եւ շնորհիւ
Յ. Թ. Թարաղճեան	Ա. Տ. Աբրահամեան
Գ. Յ. Կիւլլեան	Խ. Աբրահամեան
Մ. Տիվրիկեան	Վ. Յ. Ճիւրիչեան

Օրինակ	Օրինակ
Շ. Պ. Եղիսեան	Մ. Ընքապապեան
Հ. Կ. Սէյիլարեան	Ս. Սիմոնեան
Վ. Խուպէսերեան	Գ. Տիվանեան
Տ. Թօստօլեան	Ս. Փափաղեան
Մ. Ժամկոչեան	Պատ. Ս. Պապատիւնեան
Գ. Տր. Յովհաննէսեան	Ս. Բագրատունի
Պ. Ս. Աժտերեան	Յ. Մանուկեան
Յ. Խանճեան	Ճիվան Պոյաճեան
Յ. Եթնոցեան	Ն. Պօղոսեան
Յ. Մէնզիլճեան	Գ. Մ. Կիւլլեան
Յ. Եղէկիէլեան	Մ. Կիւլլեան
Կ. Պէկեան	Պ. Չիվիտճեան
Պ. Մանուէլեան	Յ. Բագրատունի
Ս. Ելլալեան	Գ. Բամպուգեան
Ա. Մ. Տիվանեան	Յ. Լյալիբեան
ՄՈՒՆԵՏՈՒՍՈՒՆ	Հ. Առաքելեան
Արժ. Տէր Պետրոս Հայր Իզմիրլեան	Ս. Գ. Սիմոնեան
Մեծ. Յ. Պ. Քէլթէճեան	Ղ. Շիրինեան
Մեծ. Յ. Իզմիրլեան	Ե. Կէնճեան
ՆԻԿՍԷ	Պատ. Յ. Պապատիւնեան
Պատ. Վ. Գ. Էթմիւրեան	Առաքելեան Եղբարք
Մեծ. Ս. Թորոսեան	Գ. Առաքելեան
ՉԱՐՇՈՍՊԱ	Ա. Կ. Մ. Պետրոսեան
Մեծ Տեարք	Մ. Մուրատեան
Ար. Մարտիրոսեան	Ֆիլիպ Չարաղ
Ն. Գարաճէմեան	Ն. Պ. Օտապաշեան
Եւ շնորհիւ	Գ. Վարդիկեան
Պ. Կ. Թազուրեան	Պ. Գ. Սիմոնեան
Ս. Կ. Աֆարեան	Եւ շնորհիւ
Ա. Գ. Չաֆրաղեան	Մ. Կիւլլեան
Յ. Քէլէճեան	Տ. Հազարեան
Ս. Քէլէճեան	Յ. Կէտիկեան
Յ. Ա. Թազուրեան	ՍԵՐԱՍՏԻԱ
Յ. Խնամչիկեան	Մեծ. Տեարք
Մ. Մ. Քիւրքճեան	Ա. Կ. Ճէվաճիւրճեան
Յ. Պարսամեան	Յ. Գասապաշեան
ՉՈՐՈՒՄ	Ն. Խորիկեան
Արժ. Տէր Թոռնիկ Հայր	Յ. Յ. Ետրճեան
Մեծ. Գ. Թիւրապեան	Յ. Կ. Փափաղեան
Մեծ. Ղ. Ղազարեան	Մէք. Պամաճեան
Մեծ. Յ. Ա. Տարեան	Ն. Թահմիզճեան
Ազն. Օր. Բենուլարէ Եղիզարեան	Եւ շնորհիւ
ՉԱՂԱԿԱՍԻ	Ա. Գօթիկեան
Մեծ. Մ. Առաքելեան	Յ. Մանուէլեան
ՊԱՐՏԻՉԱԿ	Մ. Յ. Թաշճեան
Մեծ. Արժ. Տ. Յակոբեան	Ն. Ս. Տիւրիկեան
ՈՏՈՍԹՈՅ	Կ. Պաշաղճեան
Մեծ. Յ. Տ. Ստեփանեան	Յ. Յ. Քիւրքճեան
Եւ շնորհիւ Տեարք	Պ. Գրմբղեան
Մ. Յ. Աղուրեան	Յ. Շամլուեան
Մ. Պէրպերեան	Նշան Օտապաշեան
Ա. Բօսթաճեան	Մ. Ս. Պէրպերճեան
Յ. Գրմբղեան	Մ. Խ. Թանարճեան
Ս. Քէնտիկեան	Գ. Ղազարեան
Կ. Մանուկեան [Իզմիր]	Տ. Մ. Ս. Տերպապեան
Ա. Ճիւնաւորեան [Կ. Պօլիս]	Ս. Ն. Տերպապեան
Հ. Խ. Օտեան	Տ. Ղ. Ներսէսեան
ՍԱՄՍՈՆ	Յ. Ն. Անդրէասեան
Մեծ. Տ. Միհրան Քիւրքճեան	Մ. Մ. Ապաճեան
Եւ շնորհիւ Տեարք	Խ. Խ. Գարապաճաղեան
Սմբատ Բիւրատ	Յ. Գ. Միսրոպեան
	Հ. Կ. Ալիքսանդրեան [Մալաթիա]
	Յ. Յ. Արսլանեանի շնորհիւ

	Օրինակ
Յ. Բարունակ	1
Ե. Տիրայրեան	2
Կ. Մեսիտեան	1
Տօր. Գ. Հ. Սիւնի	1
Գ. Քէօշեան	1
Մ. Չէնտիեան	1
Ա. Վարդանեան	1
Բ. Մէնէտեան	1
Ա. Գէորգեան	1
Մ. Կէղիւրեան	1
ՍՈՆԿՈՒՐԸՆԻ	
Մեծ. Հ. Ե. Երարձեան	2
Մեծ. Տ. Գալուստեան	2
ՎԱՆՔ Ս. ԳԱՆԻԷԼԻ	
(ԿԵՍՈՐԻԱ)	
Գեղ. Տ. Ստ. Եզ. Սանտաճեան	1
Արժ. Ներսէս Վ. Ըշրգլեան	1
ՎԱՆՔ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ	
Գեղ. Տ. Տրդատ Ծ. Վ. Պալեան	1
Մեծ. Գանիէլ Նշանեան	1
Մեծ. Գ. Թօփայեան	1
ՎԵՉԻՐ ՔԵՕՓՐԻԻ	
Ազն. Օր. Հ. ՕՏանեան	1
Մեծ. Յ. Ա. Դիրիճեան	4
Մեծ. Յով. Սմարեան	1
Եւ շնորհիւն՝ Տեարք	
Յար. Յ. Սմարեան	1
Կ. Չէփիկեան	1

	Օրինակ
Յ. Յ. Իյնէճեան	1
Ն. Կ. Սմարեան	1
Գ. Ո. Սմարեան	1
Ազն. Օր. Տ. Շէքէրճեան	1
ՏԲԱՊԻՉՈՆ	
Պատ. Կ. Գրրճեան	1
Մեծ. Չ. Ֆիլիզեան	2
Մեծ. Մ. Մանուշարեան	2
Մեծ. Ա. Թ. Տարազճեան	2
ՕՐՏՈՒ	
Ազն. Օրիորդք	
Երանուհի Չօրպաճեան	1
Ազնիւ	1
Աղաւնի Կիւրեղեան	1
Մեծ. Տեարք	
Պատ. Յ. Տր. Գալուստեան	1
Յ. Յ. Արսլանեան	1
Տ. Գ. Ծատուրեան	1
Ա. Մուսաեան	1
Գ. Չաքարեանի շնորհիւ	
Հ. Ա. Մուսաեան	1
Յ. Հ. Չաքարեան	1
Մ. Մ. Կարինեան	1
Գ. Ա. Մուսաեան	1
Ե. Խաչիկեան	1
Յ. Թորամանեան	1
Յ. Յ. Անմահեան	1
Ա. Ա. Անդրէասեան	1

Գին 10 դրանկն.

معارف نظارت جلیله سنک ۱۰۸۳ نومرو لی ریختنامہ سیاه طبع الممشدر

4780

2013

